

MINISTERSTWO OŚWIATY I WYCHOWANIA
INSTYTUT PROGRAMÓW SZKOLNYCH

PROGRAM
NAUCZANIA POCZĄTKOWEGO
KLASA I

WARSZAWA 1978
WYDAWNICTWA SZKOLNE I PEDAGOGICZNE

MINISTERSTWO OŚWIATY I WYCHOWANIA

INSTYTUT PROGRAMÓW SZKOLNYCH

PROGRAM
NAUCZANIA POCZĄTKOWEGO
KLASA I

WARSZAWA 1978

WYDAWNICTWA SZKOLNE I PEDAGOGICZNE

Program nauczania początkowego dla klasy I, zatwierdzony decyzją Ministra Oświaty i Wychowania z dnia 2 lutego 1978 roku /Nr WK2-070-3/78 /, wchodzi w życie z dniem 21 sierpnia 1978 roku. Jednocześnie traci moc Zarządzenie Ministra Oświaty z dnia 2 lipca 1963 roku dotyczące programu nauczania dla klasy I ośmioklasowej szkoły podstawowej.

Program zaopiniował Zespół Programowy Wychowania Przedszkolnego i Nauczania Początkowego w składzie: doc.dr hab. Jadwiga Walczyzna - przewodnicząca, doc.dr hab. Maria Cackowska - wiceprzewodnicząca, doc.dr hab. Ryszard Włückowski - sekretarz, mgr Krystyna Aszyk, mgr Szczesna Bilińska, mgr Radosław Botwiński, mgr Lidia Chmielewska, doc. Zofia Cydzik, doc.dr Zygmunt Dąbrowski, prof.dr hab. Ludwik Denisiuk, dr Maria Dmochowska, mgr Zofia Dolecka, mgr Henryka Drabikowska, mgr Irena Dudzińska, mgr Maria Dunin-Wąsowicz, dr Janina Górska, mgr Helena Gutowska, doc.dr Maria Jakowicka, mgr Leokadia Jankowska, mgr Antonina Jasińska, mgr Irena Karolak, mgr Krystyna Kowaliszyn, prof.dr hab. Jan Kulpa, doc.dr hab. Maria Kwiatowska, dr Marian Lelonek, dr Ewa Lipska, mgr Bronisław Lubszczyk, mgr Hanna Marcinkiewicz-Osik, doc.dr hab. Henryk Moroz, doc.dr hab. Halina Mystkowska, dr Hanna Nartowska, mgr Wanda Ochmańska, mgr Andrzej Pelzowski, doc.dr Maria Przychodzińska, mgr Hanna Ratyńska, prof.dr hab. Zbigniew Semadeni, dr Jerzy Serejski, dr Teresa Smolaga, mgr Eleonora Stanisławska, doc.dr hab. Barbara Wilgocka-Okoń, mgr Kazimiera Właźnik, prof.dr hab. Lidia Wołoszynowa, prof.dr hab. Tadeusz Wróbel, mgr Bożena Zwolińska, mgr Danuta Zysk.

374.3(075.5)

117b/e

ZAŁOŻENIA PROGRAMOWO-ORGANIZACYJNE^{1/}

1. Wstęp

W średniej szkole ogólnokształcącej zarówno w układzie treści programowych, jak i w organizacji procesu kształcenia i wychowania wyróżnia się dwa cykle:

- nauczanie początkowe w klasach I-III powiązane z procesem wychowawczo-dydaktycznym oddziału przedszkolnego dla dzieci sześcioletnich;

- nauczanie systematyczne w klasach IV-X.

Modernizacja pierwszego cyklu kształcenia i wychowania ma na celu w szczególności:

- podniesienie poziomu pracy ideowo-wychowawczej;

- powiązanie programowo-organizacyjne wychowania przedszkolnego z nauczaniem początkowym. Powiązanie to polega na objęciu różnorodnymi formami wychowania przedszkolnego dzieci w roku poprzedzającym podjęcie nauki szkolnej i stworzenie im warunków równego startu szkolnego na podstawie jednolitego programu pracy wychowawczo-dydaktycznej z dziećmi sześcioletnimi;

- poszerzanie i opanowanie zakresu treści przewidzianych do opracowywania z uczniami;

- zapobieganie niepowodzeniom szkolnym przez odpowiedni, integralnie ze sobą powiązany zespół zabiegów /zróżnicowane formy pracy dydaktyczno-wychowawczej, organizowanie dodatkowych zajęć z uczniami nie nędzających w nauce/;

- intensyfikację zajęć w szkole i maksymalne odciążenie uczniów od nadmiaru prac wyznaczonych do wykonania w domu;

- udoskonalenia form i podniesienie poziomu pracy opiekuńczo-wychowawczej, zapewnienie warunków harmonijnego rozwoju umysłowego, społecznego, emocjonalnego, fizycznego i zdrowotnego dzieci, przy jednoczesnym stworzeniu dla nich możliwości rekreacji.

1/ Założenia programowo-organizacyjne dotyczą całości cyklu kształcenia i wychowania, zwanego nauczaniem początkowym. Stąd też w toku pracy dydaktyczno-wychowawczej w klasie I zapoczątkujemy realizację przedstawionych założeń.

2. Cele kształcenia i wychowania

Nauczenie w klasach I-III jest kontynuacją rozpoczętego już w wychowaniu przedszkolnym systematycznego i wielostronnego kształtowania osobowości dziecka. Oznacza to, że w procesie dydaktyczno-wychowawczym należy mieć na względzie zarówno kształtowanie wartościowych postaw społeczno-moralnych uczniów, jak i opanowanie przez nich wskazanego w programach zakresu wiedzy i umiejętności.

Realizacja programów nauczania w klasach I-III powinna mieć na celu przede wszystkim:

- wpajanie ideałów humanizmu socjalistycznego, rozwijanie wrażliwości społeczno-moralnej i estetycznej uczniów;
- racjonalne i emocjonalne wiązanie uczniów z ojczyzną, z krajami wspólnoty socjalistycznej i ideą pokojowego współistnienia i współpracy między narodami;
- rozwijanie ogólnych zdolności poznawczych i zainteresowań w procesie opanowywania podstaw wiedzy i umiejętności;
- wdrażanie uczniów do skutecznego działania;
- zapewnienie harmonijnego rozwoju psychicznego i fizycznego.

Praca dydaktyczno-wychowawcza w klasach I-III ma w rezultacie ukształtować osobowość wychowanka, aby mógł:

- aktywnie uczestniczyć w życiu i pracy rodziny, klasy, szkoły oraz, w miarę swoich możliwości, w pracy innych grup społecznych w najbliższym środowisku;
- być sprawiedliwym w ocenie postępowania własnego, kolegów i innych osób;
- być przeświadczonym, że praca jest obowiązkiem każdego człowieka i że każdy rodzaj pracy jest godny poszanowania;
- umieć stawiać sobie określone zadania i własnym wysiłkiem je wykonywać;
- być zdolnym do przeżywania radości i zadowolenia płynącego z faktu zdobywania wiedzy, rozumienia zjawisk i rozwiązywania problemów;
- wykazywać chęć poszerzania swych wiadomości o świecie;
- umieć sprawnie reagować na bodźce wzrokowe, słuchowe, dotykowe;
- umieć komunikatywnie posługiwać się językiem ogólnopolskim w mowie i piśmie;

- wykazywać zainteresowanie literaturą dziecięcą;
- przyswajając elementarny zasób pojęć matematycznych i umieć posługiwać się nimi przy dokonywaniu podstawowych operacji;
- wykazywać skłonność do poszukiwania i dostrzegania piękna w przyrodzie i w wytworach działalności człowieka;
- umieć dostrzegać wartości estetyczne w zachowaniu i wyglądzie własnym oraz innych osób, lubić i umieć zachować ład i porządek w otoczeniu;
- umieć wyrażać w słowach i za pomocą środków plastycznych, muzycznych i technicznych własne doznania i przeżycia w związku z poznawaniem środowiska, określonymi wydarzeniami i poznaną literaturą dziecięcą;
- troszczyć się o swój psychomotoryczny rozwój i dbać o bezpieczeństwo swoje i innych;
- zrozumieć, że przestrzeganie zasad higieny osobistej, higieny pracy i wypoczynku jest podstawowym warunkiem zdrowia.

3. Integracja kształcenia i wychowania

W procesie początkowego kształcenia uczniów należy integrować różnorodną działalność dziecka.

Czynności dydaktyczno-wychowawcze nauczyciela i tok pracy poznawczej uczniów są określone za pomocą odpowiedniego doboru a w szczególności układu treści programów poszczególnych przedmiotów nauczania. Treści kształcenia i wychowania zawarte w programie, pozwalają na kształtowanie u uczniów umiejętności rozpatrywania faktów i zjawisk z różnych punktów widzenia /w aspekcie humanistycznym, przyrodniczym, estetycznym itp./. Umożliwia to uczniom już w młodym wieku szkolnym ujmowanie w toku procesu poznawczego scalonego obrazu świata.

Zgodnie z przedstawionym założeniem, niezależnie od przedmiotowego charakteru nowych programów nauczania, w doborze i układzie treści oraz toku ich realizacji /w toku czynności dydaktyczno-wychowawczych/ uwzględniono integrację w kształceniu i wychowaniu dzieci w młodszym wieku szkolnym.

Na przykład, ćwiczenia orientacyjne w zakresie stosunków przestrzennych są uwypuklone przede wszystkim w programie matematyki, ale są również uwzględnione w programie języka polskiego, środowiska społeczno-przyrodniczego, plastyki, muzyki, kultury

fizycznej.

W programie języka polskiego zwraca się uwagę na kształtowanie u uczniów umiejętności właściwego używania spójników w toku konstruowania różnych form wypowiedzi, na rozumienie ich funkcji. Na lekcjach matematyki podczas przyswajania pojęcia zbioru i relacji występujących pomiędzy zbiorami uczniowie poznają między innymi sposoby matematycznego stosowania spójników "i", "lub". W nauczaniu języka polskiego przy omawianiu wymienionych zagadnień położony jest nacisk na stronę gramatyczną, natomiast w matematyce - na logiczną. Umożliwi to uczniom pełniejsze zrozumienie funkcji określonych wyrażań i zwrotów w komunikacji językowej.

Klasyfikacja różnorodnych przedmiotów według określonych cech i ich wzajemne porównywanie, występujące w programie matematyki, jest również w innych aspektach uwzględnione w pozostałych programach nauczania początkowego. Umożliwia to uczniom pełniejsze i głębsze rozumienie oraz stosowanie tych podstawowych operacji umysłowych.

Program kultury fizycznej przewiduje, jako jedno ze swoich naczelnych zadań, zaspokojenie u najmłodszych uczniów występującego w tym wieku "głodu ruchu" i stymulowanie rozwoju fizycznego przez organizowanie odpowiednich do tego celu form zajęć. Program muzyki również wychodzi na przeciw tej naturalnej potrzebie. Wspólne zadanie jest nieco różne i w odmienny sposób realizowane w obu programach.

Zagadnienia dotyczące życia społecznego, historii, przyrody, geografii są uwzględnione zarówno w programie języka polskiego, jak i środowiska społeczno-przyrodniczego. Sposób opracowywania tych zagadnień jest jednak różny. Program "środowiska społeczno-przyrodniczego" przewiduje poznawanie przez uczniów faktów i zjawisk, zgodnie z metodologią odpowiednich dyscyplin naukowych, natomiast program języka polskiego w zakresie tej samej tematyki uwzględnia materiał do kształtowania emocjonalnego stosunku ucznia wobec poznawanej rzeczywistości, jak również kształcenie języka.

Koncepcja integracji jest ponadto zgodna z podstawowymi założeniami integralnego systemu wychowania i nauczania polegającego na łącznej realizacji celów wychowania poprzez organizację wielostronnej działalności dzieci.

W zasadzie wymaga się takiego przygotowania do pracy nauczycieli, aby mogli oni uczyć wszystkich przedmiotów nauczania

początkowego. Jeden nauczyciel należycie przygotowany merytorycznie i metodycznie, znający poziom rozwoju psychofizycznego dziecka oraz uwarunkowania tego rozwoju, ma większe możliwości skutecznej działalności dydaktyczno-wychowawczej i realizacji zadań zintegrowanego nauczania początkowego, aniżeli wielu nauczycieli specjalistów przedmiotowych.

4. Konstrukcje programów

Wszystkie programy przedmiotów objętych nauczaniem początkowym w klasie I składają się z trzech działów.

Dział pierwszy programu - "cele kształcenia i wychowania" przedstawia rejestr celów, jakie powinny być osiągnęte w wyniku pracy dydaktyczno-wychowawczej w zakresie danego przedmiotu. W dziale tym podane są także przewidywane efekty pracy uczniów po zakończeniu cyklu nauczania początkowego. Efekty te dotyczą trzech podstawowych kategorii: umiejętności, zasobu wiadomości oraz postaw społeczno-moralnych.

Następnym działem są "Treści kształcenia". Układ treści przewidzianych do opracowania w procesie dydaktyczno-wychowawczym jest uzależniony od swoistych właściwości danego przedmiotu. Niemniej jednak w układzie treści kształcenia zachowana jest określona kolejność uwarunkowana możliwościami poznawczymi ucznia w młodszym wieku szkolnym. Treści kształcenia zawierają usystematyzowany wykaz ćwiczeń, doświadczeń, obserwacji, prac konstrukcyjnych itp., prowadzących do zdobycia określonego zasobu wiedzy i umiejętności, a także kształtowania odpowiednich postaw i przekonań uczniów, zgodnych z normami rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego.

Dział trzeci - "Zagadnienia związane z realizacją programu" składa się z dwóch części. W pierwszej części przedstawia się przyjęte kryteria doboru i układu treści kształcenia i wychowania oraz objaśnia się budowę programu. W drugiej części przedstawia się podstawowe warunki efektywnej realizacji programu nauczania.

5. Realizacja programów nauczania

Realizacja programów nauczania początkowego wymaga szczególnie starannego doboru metod i form pracy oraz środków dydaktycznych.

Młodszy wiek szkolny jest okresem, w którym dziecko przebywa drogę rozwoju od dzieciństwa po początek dorastania. Od tego, jaki poziom psychicznego rozwoju zostanie osiągnięty, od nabytej wiedzy i umiejętności, od świadomości oraz wyrobienia społecznego i moralnego zależeć będzie w dużym stopniu jego dalsze powodzenie w szkole i życiu.

Odpowiednie metody nauczania i uczenia się umożliwiają stopniowo kształtowanie się u dzieci umiejętności samodzielnego dokonywania umysłowych operacji przede wszystkim na konkretach i ich wyobrażeniach. W toku intensywnie organizowanego procesu kształcenia można również doprowadzić uczniów do sprawnego posługiwania się w myśleniu określonymi symbolami.

Szczególnie przydatnymi dla osiągnięcia tego celu są metody poszukujące, a wśród nich te, które polegają na rozwiązywaniu przez uczniów problemów o charakterze praktycznym, a w elementarnym stopniu również i teoretycznym /metoda problemowa i dyskusja/.

Metoda problemowa polega na uświadomieniu uczniom w toku procesu dydaktyczno-wychowawczego określonych trudności teoretycznych lub praktycznych w związku z poznawaniem danego tematu i organizowanie odpowiednich warunków, aby uczniowie samodzielnie je pokonywali, uzyskując nową wiedzę, umiejętności itp. Rozwiązywanie problemów może być dokonywane przy wykorzystaniu dyskusji w zespole uczniów lub też inny sposób /za pomocą pracy indywidualnej/. Zaleca się wykorzystywanie w szczególności metody dyskusji. Polega ona na zbiorowej i wzajemnej wymianie myśli między poszczególnymi uczniami, zmierzającej do odkrycia jakiejś prawdy lub sposobu działania w określonym zakresie.

Ponadto w tym okresie rozwojowym stosujemy również metody podające, a szczególnie opowiadanie nauczyciela z wykorzystaniem narracji lub opisu określonych przedmiotów, zjawisk itp. W pierwszym przypadku - przedstawiamy określony temat w sposób żywy, barwny, oparty na określonej akcji, która rozwija się w czasie, natomiast w drugim - zaznajamiamy /opisujemy/ uczniów z nieznanymi im osobami, rzeczami, zjawiskami przyrody, krajobrazami geograficznymi, wydarzeniami historycznymi itp.

W realizacji programu szczególną rolę pełni sposób tzw. czynnościowego uczenia się uczniów, a także uczenia się przez przeżywanie.

Należy więc w warunkach emocjonalnego zaangażowania organizować określone czynności uczniów, najpierw manulno-praktyczne, a następnie werbalne /słowne/ jako podstawa odpowiednich czynności umysłowych.

W tej sytuacji układ treści kształcenia określa tok postępowania dydaktyczno-wychowawczego nauczyciela i ucznia.

W nauczaniu początkowym, zgodnie z właściwościami rozwoju psychofizycznego dziecka, wiedzę, umiejętności, postawy i przekonania zdobywają uczniowie w toku wykonywania czynności. Stąd też w układzie treści są eksponowane ćwiczenia, doświadczenia, własna aktywność uczniów itp., zapewniająca w efekcie nabywanie wiedzy, umiejętności, kształtowanie postaw, a te z kolei są wykorzystywane w toku dalszej pracy poznawczej w coraz szerszym zakresie.

W młodszym wieku szkolnym zaczynają stopniowo różnicować się zainteresowania dzieci, ujawniają się uzdolnienia specjalne, a niejednokrotnie zaczynają się pojawiać opóźnienia w nauce szkolnej. Istnieje więc konieczność stosowania określonych form organizacyjnych pracy uczniów.

Zaleca się w toku realizacji programu nauczania początkowego stosowanie zarówno jednolitych form organizacyjnych pracy uczniów /pracy indywidualnej, zbiorowej i grupowej/, jak i zróżnicowanych, uwzględniających różnice indywidualne między poszczególnymi uczniami w klasie szkolnej. W stosunku do uczniów wykazujących określone opóźnienia w nauce, ustalono na podstawie systematycznej rejestracji osiągnięć szkolnych, należy doraźnie organizować /w miarę potrzeb/ zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze w określonych zespołach zapewniające wszystkim dzieciom osiągnięcie optymalnego poziomu rozwoju. Podobnego typu zajęcia - gimnastykę korekcyjną przewidziano dla uczniów wskazujących odchylenia od norm rozwoju fizycznego.

Obok zajęć prowadzonych w klasie przewiduje się również głównie w realizacji programu środowiska społeczno-przyrodniczego, organizowanie wycieczek i pracy w ogrodzie szkolnym.

Ważnymi czynnikami warunkującymi prawidłową organizację procesu dydaktyczno-wychowawczego w nauczaniu początkowym są środki dydaktyczne. Jednym z tych środków jest podręcznik dla ucznia. Dobór odpowiednich ćwiczeń będzie kształtował zainteresowania i motywę uczenia się, sprzyjające opanowaniu wskazanego w programie

zasobu wiedzy i umiejętności. W podręcznikach uwzględniono obok treści i zadań jednolitych dla wszystkich uczniów, ćwiczenia dla uczniów szczególnie uzdolnionych. Za pomocą podręczników nauczyciel będzie inspirował i organizował samodzielną pracę ucznia. W tym celu podręczniki będą sugerowały wykonanie pewnych ćwiczeń, przeprowadzenie określonych operacji, doświadczeń i odkrywania zależności.

Obok podręczników z języka polskiego i matematyki przewiduje się wprowadzenie kilku nowych podręczników lub zeszytów ćwiczeń do takich przedmiotów, jak: środowisko społeczno-przyrodnicze, muzyka, kultura fizyczna.

Do pełnej realizacji zmodernizowanych programów niezbędny jest bogaty zestaw środków dydaktycznych w postaci pomocy geograficznych, modeli, przezroczy, filmów, nagrań, albumów, instrumentów muzycznych i przyrządów. W miarę możliwości, powinny one być gromadzone w pracowniach dla klas I-III.

W pracowni dla najmłodszych uczniów powinny znaleźć się odpowiednie meble, pomieszczenia na różnorodne pomoce, materiały i narzędzia oraz miejsce przeznaczone do prowadzenia hodowli, wykonywania doświadczeń i obserwacji oraz organizowania zabaw ruchowych.

Dzieci w młodszym wieku szkolnym potrzebują szczególnie troskliwej opieki dla prawidłowego rozwoju psychicznego, intelektualnego, fizycznego oraz zdrowotnego. W tym celu przewidziano prowadzenie zajęć pozalekcyjnych nadobowiązkowych o charakterze gier i zabaw ogólnorozwojowych. Zajęcia tego typu pozwalają na racjonalne organizowanie czasu pozalekcyjnego, jaki uczniowie spędzają w świetlicy lub półinternacie.

Dzieci rozpoczynające naukę szkolną w klasie I powinny opanować wskazany w programie pracy wychowawczo-dydaktycznej dla 6-latków^{1/}, określony zasób wiadomości, umiejętności i nawyków. Stąd też podstawowym zadaniem nauczyciela klasy I jest, już w pierwszych dniach pobytu dziecka w szkole, dokonanie możliwie szczegółowego rozpoznania w tym zakresie. To rozpoznanie pozwoli na właściwe kontynuowanie w klasie I jednolitego procesu wychowawczo-dydaktycznego, zapoczątkowanego już w toku wychowania przed-

1/ Por.: Program pracy wychowawczo-dydaktycznej z dziećmi sześciolletnimi. Warszawa 1977, WSiP /Program zatwierdzony decyzją Ministra Oświaty i Wychowania z dnia 8 marca 1977 r. nr P1-41-1/77 /.

szkolnego.

W przypadku stwierdzenia rozbieżności między postulowanymi w programie dla 6-latków wymaganiami a rzeczywistymi ich osiągnięciami należy wyrównać tzw. start szkolny. Dla ułatwienia nauczycielom pracy w tym kierunku w programach nauczania poszczególnych przedmiotów w klasie I uwzględniono treści, które w mniejszym lub większym stopniu były już realizowane w toku wychowania przedszkolnego. Można je wykorzystać /w zależności od stwierdzonych osiągnięć "na progu szkoły" / do wyrównania startu szkolnego bądź też do utrwalenia ukształtowanych w przedszkolu postaw oraz nabytych wiadomości i umiejętności.

6. Plan nauczania

Plan nauczania zakłada zwiększenie tygodniowego wymiaru godzin w klasach I-III w stosunku do aktualnie obowiązującego. Wymiar czasu zajęć programowych już w klasie I wyniesie 4 godziny lekcyjne. Nie przekracza to jednak możliwości tej grupy wiekowej, zwłaszcza, że wzrasta liczba godzin przeznaczonych na kulturę fizyczną, muzykę, plastykę, pracę-technikę. Przedłużenie czasu zajęć lekcyjnych uzupełnionych zajęciami świetlicowymi umożliwi roztoczenie pełniejszej opieki nad dziećmi.

Wprowadza się już do klasy I nowy przedmiot "środowisko społeczno-przyrodnicze". W związku z tym programem języka polskiego obejmuje tylko treści o charakterze humanistycznym i wychowawczym /kształcenie sprawności we władaniu mową ojczystą, kształtowanie postaw patriotycznych i społeczno-moralnych/. Z odpowiednio uporządkowanych i wzbogaconych treści włączonych dotychczas na mocy tradycji do programu języka polskiego opracowano program przedmiotu pod nazwą "środowisko społeczno-przyrodnicze", obejmujący zintegrowany zasób wiedzy o świecie. Na jego realizację przeznaczono po dwie godziny w planie nauczania klas I-II-III. Przedmiot ten umożliwia przygotowanie uczniów klas początkowych do systematycznej nauki klas wyższych w zakresie wyodrębnionych już przedmiotów o jednorodnej treści - biologią z higieną, geografii, historii i innych.

Plan nauczania

Lp.	Przedmiot	Klasa			Ogółem
		I	II	III	
1.	Język polski	8	9	9	26
2.	Matematyka	5	5	5	15
3.	Środowisko społeczno-przyrodnicze	2	2	2	6
4.	Plastyka	2	2	2	6
5.	Muzyka	2	2	2	6
6.	Praca-technika	2	2	2	6
7.	Kultura fizyczna	3	3	3	9
Ogółem w tygodniu		24	25	25	74
Prace pozalekcyjne - obowiązkowe dla niektórych grup uczniów		2-3			
Zajęcia dydaktyczne wyrównawcze Gimnastyka korekcyjna - nadobowiązkowe Gry i zabawy ogólnorozwojowe		2-3			

Podany plan nauczania obowiązuje w roku szkolnym 1978/79
tylko klasę I.

J Ę Z Y K P O L S K I

Cele kształcenia i wychowania

Nauczanie języka polskiego w klasach początkowych zmierza do uzyskania przez uczniów określonych umiejętności umożliwiających sprawne posługiwanie się językiem ojczystym, zdobycia odpowiedniego zakresu wiedzy rzeczowej oraz kształtowania pożądanych postaw społeczno-moralnych.

Celem języka polskiego jako przedmiotu nauczania w klasach I-III jest:

- wdrażanie do posługiwania się językiem ogólnopolskim;
- kształtowanie sprawności w zakresie mówienia, czytania, pisania;
- zaznajamianie z różnorodnością i bogactwem literatury dziecięcej; przygotowanie do umiejętności pracy z tekstem;
- przygotowanie do odbioru dzieł sztuki teatralnej i filmowej, twórczości radiowej i telewizyjnej oraz innych form kultury;
- kształtowanie refleksyjnego stosunku do języka i zaznajamianie z elementami wiedzy językoznawczej;
- przygotowanie do samokształcenia i korzystania ze środków upowszechnienia informacji;
- kształtowanie postaw umożliwiających aktywne uczestnictwo w życiu rodziny, szkoły, środowiska i narodu, rozwijanie uczuć patriotycznych i internacjonalistycznych.

W wyniku realizacji programu języka polskiego w kl. I-III uczeń powinien:

w zakresie mówienia i pisania:

- wypowiadać się w rozwiniętej i uporządkowanej formie na tematy związane z doświadczeniem życiowym, przeżyciami i lekturą;
- ułożyć i napisać opowiadanie złożone z 10-12 poprawnych zdań w ramach opracowanego materiału;
- opisać przedmiot na podstawie bezpośredniej obserwacji;
- umieć złożyć sprawozdanie z wykonanej pracy, a także z uroczystości szkolnych, wycieczki;
- napisać i zaadresować list;
- sprawdzić i poprawić własny tekst po jego napisaniu;
- czytelnie, płynnie, kształtnie pisać wyrazy, zdania i tekst ciągły;

- wykazać umiejętność właściwego rozmieszczenia tekstu na stronie.

W zakresie czytania i pracy z tekstem:

- poprawnie, biegle czytać głośno teksty łatwe z naturalną intonacją oraz po cichu ze zrozumieniem;
- wygłaszać wiersze z pamięci z intonacją zgodną z charakterem utworu; odróżniać wiersze od prozy;
- ustalić w historyjce obrazkowej, utworze literackim kolejność zdarzeń i dostrzegać ich wzajemne zależności;
- ułożyć plan do tekstu o wyraźnie zaznaczonej akcji;
- wskazać w utworze literackim postacie główne i drugorzędne;
- dokonać oceny utworu literackiego i umieć uzasadnić swój sąd;
- umieć wyznajdywać w tekście utworu określone fragmenty, np. opis zewnętrznych cech bohatera;
- znać kilka utworów z literatury dziecięcej, swobodnie wypowiadać się na ich temat, wskazać nazwisko autora, tytuł utworu;
- umieć korzystać z biblioteki i czytelnika;
- umieć odbierać i przeżywać audycje radiowe i telewizyjne, widowiska teatralne oraz filmy dla dzieci.

W zakresie wiedzy językoznawczej:

- wyróżniać w wypowiedziach zdania, w zdaniach wyrazy, w wyrazach sylaby oraz głoski: samogłoski i spółgłoski;
- znać alfabet oraz porządkować wyrazy według pierwszej i drugiej litery;
- ustalać związek między wyrazami w zdaniu za pomocą odpowiednich pytań;
- rozpoznawać zdania oznajmujące, pytające, rozkazujące i wykrzyknikowe w wypowiedziach ustnych i pisemnych;
- rozpoznawać części mowy: rzeczownik, czasownik, przymiotnik, przysłówki, liczebnik, zaimek, przyimek, spójnik;
- określić poznane formy rzeczownika, czasownika, przymiotnika i liczebnika;
- dobierać wyrazy o znaczeniu przeciwnym oraz gromadzić wyrazy pokrewne;
- poprawnie łączyć wyrazy w związki frazeologiczne;

- konstruować zadania i równoważniki zdań oraz stosować je w zależności od potrzeb;
- umieć posługiwać się zdaniami złożonymi z właściwym wykorzystaniem wskaźników zespolenia.

Realizacja programu języka polskiego powinna wpłynąć na kształtowanie społecznie wartościowych postaw przejawiających się w tym, że uczeń będzie:

- przejawiać poczucie więzi narodowej i patriotycznego zaangażowania wyrażające się w emocjonalnym związku z teraźniejszością i przeszłością własnego regionu i kraju, w szacunku dla symboli narodowych /hymnu, flagi państwowej itp./;
- wykazywać wrażliwość emocjonalną na sprawy innych ludzi;
- wykazywać szacunek dla pracy;
- posiadać nawyki społecznego współżycia i współdziałania; wykazywać troskę o własność społeczną i osobistą;
- wykazywać dążność do kształtowania wartościowych cech charakteru, jak pracowitość, odwaga, prawdomówność, wytrwałość, odpowiedzialność, zdyscyplinowanie, koleżeńskość;
- dostrzegać piękno we wszelkich jego przejawach.

T R E Ś C I K S Z T A Ł C E N I E

Klasa I

/8 godzin tygodniowo/

Ć w i c z e n i a w c z y t a n i u i o p r a c o w y w a n i u t e k s t ó w

Słuchanie opowiadanych przez nauczyciela baśni i innych utworów dla dzieci.

Słuchanie czytanych przez nauczyciela różnorodnych utworów z literatury dziecięcej.

Czytanie tekstów z uwzględnieniem stopniowania trudności językowych:

- analiza i synteza słuchowa i wzrokowa poznawanych wyrazów,
- poprawne, płynne i wyraziste czytanie tekstów,
- stopniowe wdrażanie do cichego czytania ze zrozumieniem,
- doskonalenie techniki głośnego czytania, z równoczesnym uwzględnieniem ekspresji słownej, plastycznej i innych sposobów

wyrażania treści czytanego tekstu. Czytanie z podziałem na role. Wdrażanie do analizy utworu literackiego przez inscenizacyjne formy wiązania słowa z działaniem, plastyczną ekspresją dziecka, oraz wyraziste żywe słowo.

Rozwijanie wyrazistej mowy dziecka - recytacja wiersza, opowiadanie fragmentu utworu.

Wypowiedzi na temat ilustracji w książce, ustalanie związku tekstu z ilustracjami oraz doświadczeniami i przeżyciami dziecka.

- Przewidywanie zakończenia akcji utworu.

- Wdrażanie do formułowania pytań i odpowiedzi na podstawie tekstu.

Rozmowa na temat utworu literackiego, sztuki teatralnej, filmu, widowiska teatralnego i słuchowiska radiowego; bohaterowie, ich zachowania, stosunek emocjonalny dziecka do postaci utworu, wyodrębnienie elementów akcji oraz miejsca.

Nastrój w utworze: radość, smutek, elementy humorystyczne.

Myśl przewodnia i sens moralny utworu.

Wiązanie treści utworu z doświadczeniem dziecka.

Zbiorowe czytanie czasopism dziecięcych.

Organizowanie tematycznych wystawek książek.

Autor i tytuł książki. Ilustrator. Strona. Poszanowanie książki - rola zakładki.

Ć w i c z e n i a w m ó w i e n i u i p i s a n i u

Ćwiczenia w stosowaniu w mowie potocznej i artystycznej zróżnicowanych elementów techniki żywego słowa: pauza, tempo, siła głosu /głośne, ciszej, szeptem/.

Ćwiczenia ortofoniczne.

Wdrażanie do komunikatywnego, kulturalnego prowadzenia rozmowy na temat życia, na tematy związane z lekturą, audycjami radiowymi i telewizyjnymi, filmami i przedstawieniami teatralnymi dla dzieci.

Wypowiedzi wielozdaniowe na jeden temat podany przez nauczyciela:

- omawianie kolejności własnego działania /wykonywanego i zamierzonego/,

- omawianie treści pojedynczych obrazów na jeden temat,

- opowiadanie na podstawie historyjki obrazkowej.

Wypowiedzi wielozdaniowe na temat dowolny - swobodne teksty.
Gry dramatyczne obejmujące rozmowę i działanie na temat faktów z życia codziennego oraz udratyzowane teksty elementarza, swobodnie rozwijane i uzupełniane przez dzieci.

Pisanie liter i wyrazów ze skierowaniem uwagi dzieci na obserwację kształtu liter, poprawne odtwarzanie liter i ich połączenie:

- ćwiczenia pomocnicze przed właściwym pisaniem,
- ćwiczenia w analizie i syntezie ruchowej.

Równoległe z ćwiczeniami w mówieniu wdrażanie do zapisywania:

- wyrazów,
- krótkich, komunikatywnych równoważników zdań,
- zdań pojedynczych nierozwiniętych,
- zdań pojedynczych rozwiniętych,
- zbiorowo ułożonej wypowiedzi wielozdaniowej /3-4 zdania/,
- swobodnego tekstu.

Pisanie listów i życzeń do osób najbliższych: adresowanie, adresat, nadawca, adres.

Przepisywanie z tekstów odpowiedzi na pytania dotyczące treści danego tekstu.

Pisanie z pamięci i ze słuchu.

W związku z omawianym tematem podpisywanie rysunków i ilustracji.

Ć w i c z e n i a g r a m a t y c z n o - o r t o g r a f i c z n e
z e l e m e n t a m i w i e d z y j ę z y k o -
z n a w c z e j

Podział wyrazów mówionych na głoski i pisanych na litery.
Wyróżnianie samogłosek /na podstawie ich wyliczenia/ i spółgłosek /jako reszty głosek/. Sylaba jako część wyrazu zawierająca samogłoskę. Litery ze znakami diakrytycznymi /kropka, przecinek, ogonek/. Pisanie wyrazów ze spółgłoskami miękkimi w różnych pozycjach.

Praktyczne wskazywanie podmiotu i orzeczenia, /bez wprowadzania terminów/.

Wielka litera na początku zdania.

Rozpoznawanie zdań: oznajmujących, pytających, rozkazujących.

Kropka, znak zapytania, wykrzyknik na końcu zdania. Przecinek przy wyliczaniu. Pauza w tekstach drukowanych.

Wielka litera w pisowni imion i nazwisk oraz znanych dzieciom nazw miast, ulic, miejscowości, rzek, gór. Wielka litera w korespondencji.

Rzeczowniki jako wyrazy oznaczające ludzi, zwierzęta, rośliny i rzeczy. Liczba pojedyncza i mnoga rzeczownika. Wykorzystanie różnicy form liczby rzeczownika dla uzasadnienia pisowni wyrazów z "ó", "rz" wymiennymi, np. stół - stoły, aktor - aktorzy. Uświadomienie tożsamości rzeczownika mimo różnicy form.

Czasowniki jako wyrazy oznaczające czynności. Liczba pojedyncza i mnoga czasownika.

Zgodność form czasownika i rzeczownika w liczbie.

Okazjonalne ćwiczenie w pisowni wyrazów z "ę" i "ą".

Poprawne stosowanie form gramatycznych, zwłaszcza przy używaniu przyimków, np. do, przy, od, pod, z, na, w, koło.

Okazjonalne ćwiczenie w pisowni przyimków.

Pisownia częściej spotykanych wyrazów z "rz", "ó" niewymien-
nym .

Pisownia najczęściej spotykanych wyrazów z "h" .

Pisownia używanych przez dzieci skrótów: ulica - ul., ob., numer - nr, dnia - dn., strona - s.; pisownia skrótów wprowadzanych na lekcji matematyki.

Pisownia częściej używanych wyrazów typu staw, chleb.

Przenoszenie części wyrazów /w związku z podziałem wyrazu na sylaby/.

Ć w i c z e n i a s ł o w n i k o w o - f r a z e o l o g i c z n e i s y n t a k t y c z n e

Wzbogacanie i uściślanie słownictwa przez:

- wprowadzanie nazw osób, przedmiotów, zwierząt, roślin, ptaków, zjawisk przyrodniczych, nazw cech i czynności oraz związków frazeologicznych;

- wzbogacanie i utrwalanie słownictwa potrzebnego do kształtowania elementarnych pojęć społecznych i przyrodniczych;

- wyjaśnianie nieznanymi wyrazów i nowych związków frazeologicznych;

- dobieranie słów w zakresie grup przedmiotów, np. przybory szkolne, środki lokomocji, meble;
 - formuły grzecznościowe w rozmowie i w liście.
- Kształtowanie umiejętności zamykania myśli w granicach zdania; eliminowanie niespójnych ciągów wypowiedzi:
- ukazywanie zdań w tekście;
 - wyróżnianie zdań w mowie;
 - stosowanie w rozmowie komunikatywnych równoważników zdań;
 - rozwijanie zdań pojedynczych, porządkowanie wyrazów w zdaniu, układanie zdań z wyrazów;
 - określanie związków między wyrazami w zdaniu za pomocą odpowiednich pytań;
 - wdrażanie do poprawnego stosowania w zdaniach przyimków i spójników;
 - konstruowanie zdań złożonych współrzędnie bez stosowania spójników i za pomocą poprawnie stosowanych spójników;
 - konstruowanie zdań złożonych podrzędnie.

T e m a t y k a

D z i e c k o j a k o u c z e ń i k o l e g a

Prawa i obowiązki pierwszoklasisty. Moi koledzy - ich imiona i nazwiska. Dbalność o ład, porządek i estetykę izby lekcyjnej. Poszanowanie sprzętów i pomocy naukowych. Troska o wspólną własność. Poszanowanie własności osobistej.

Podzięk obowiązków w klasie. Dyżurni klasowi. Właściwy stosunek do kolegów, nauczycieli i pracowników szkoły. Opieka nad kolegami z przedszkola. Koleżeństwo, wzajemna pomoc i życzliwość podczas nauki i zabawy.

Regulamin szkolny. Odpowiedzialność za dobre imię szkoły. Patron szkoły.

Godna postawa na koloniach letnich. Samodzielność. Podporządkowanie się konwencji zabawowej; zabawy w klasie, w szkole, w świetlicy, na wycieczce i na podwórku. Zabawa jako jeden ze sposobów spędzania wolnego czasu.

Przygotowanie do samokształcenia i umiejętności korzystania ze środków upowszechniania informacji. Książka i jej rola w życiu dziecka. Urządzenie biblioteki klasowej. Bohaterowie naszych książek. Przygody bohaterów przedstawień teatralnych, audycji

radiowych i telewizyjnych przeznaczonych dla dzieci. Filmy, które bawią i uczą. Autorzy książek dla dzieci - obrazki z ich życia.

D z i e c k o j a k o c z ł o n e k r o d z i n y

Dom rodzinny. Członkowie rodziny. Stopnie pokrewieństwa między nimi. Ich zajęcia i obowiązki. Prawa i obowiązki dziecka w rodzinie.

Miłość do rodziców i członków rodziny, szacunek dla dziadków. Własny wkład w organizowanie świąt rodzinnych, np. Dzień Matki, urodziny. Różne sposoby wyrażania wdzięczności, miłości, przywiązania. Troska o własne zdrowie i estetyczny wygląd. Utrzymanie porządku i ładu w swoim pokoju lub innym miejscu pracy. Współudział w organizowaniu czynnego wypoczynku.

D z i e c k o j a k o c z ł o n e k n a r o d u i s p o ł e c z n o ś c i o g ó l n o l u d z k i e j

Polska Rzeczpospolita Ludowa - nasza Ojczyzna. Godło i flaga państwa. Dąniosły charakter Hymnu Narodowego. Warszawa - stolica Polski, pomniki Warszawy, Zamek Królewski, Starówka i inne. Warszawa w pieśniach, utworach literackich, filmowych i teatralnych, na obrazach i fotografiach.

Aktywny udział w uroczystościach państwowych; święto Ludowego Wojska Polskiego, Wyzwolenie Warszawy, Dzień Zwycięstwa, Święto Odrodzenia Polski.

Nasza miejscowość - częścią Polski. Kultura regionalna. Opowiadania związane z naszą miejscowością i okolicą. Wyzwolenie rodzinnej miejscowości spod okupacji hitlerowskiej. Hołd bohaterom poległym w obronie ojczyzny.

Żołnierz polski obrońcą Ojczyzny i przyjacielem dzieci.

Rodzinny krajobraz - jego piękno; przeżycia związane z pierwszym śniegiem, radość z nadejścia wiosny, przylotu ptaków itp. Utwory o tematyce przyrodniczej i fantastycznej. Nasz wkład w upiększanie otoczenia.

Życie i zabawy dzieci w innych krajach i na innych kontynentach.

Święta międzynarodowe: 1 Maja - święto ludzi pracy całego świata, Międzynarodowy Dzień Kobiet, Międzynarodowy Dzień Dziecka.

Imprezy i wydarzenia międzynarodowe, np. Wyścig Pokoju, olimpiady sportowe.

L e k t u r a

Z podanego wykazu należy wybrać:

- co najmniej trzy książki do przeczytania /w całości lub fragmentach/ przez nauczyciela w klasie,
- co najmniej trzy książki do przeczytania /we fragmentach lub w całości/ przez uczniów w klasie pod kierunkiem nauczyciela,
- jedną książkę do przeczytania samodzielnie w domu:

A. Bahdaj	- Pilot i ja
W. Broniewski	- Dla dzieci
J. Brzechwa	- Brzechwa - dzieciom
W. Chotomska	- Dzień dobry, Królu Zygmuncie
J. Duszyńska	- Cudaczek wyśmiewaczek
J. Grabowski	- Czarna owieczka
H. Januszewska /wg Ferraulta/	- Kopciuszek
Cz. Janczarski	- Jak Wojtek został strażakiem
M. Jaworczakowa	- Jacek, Wacek i Pankracek
T. Kubiak	- Kto nocą pracuje
M. Konopnicka	- Na jagody
	- Co słonko widziało
M. Kownacka	- Plastusiowy pamiętnik
	- Kukuryku na ręczniku
J. Papuzińska	- Nasza mama czarodziejka
J. Porazińska	- Psotki i śmieszki
E. Szelburg-Zarembina	- Najmilsi
J. Tuwim	- Wiersze dla dzieci

ZAGADNIENIA ZWIĄZANE Z REALIZACJĄ PROGRAMU

1. K o n s t r u k c j a i i n t e r p r e t a c j a p r o g r a m u

Język polski w nauczaniu początkowym jest przedmiotem wiodącym. Stopniowe nabywanie przez ucznia coraz większej sprawności w posługiwaniu się poprawnym językiem ojczystym, ułatwia naukę innych przedmiotów, wpływa na rozwój umysłowy, umożliwia coraz pełniejsze poznawanie rzeczywistości, uczestniczenie w życiu

społecznym, przyswajanie zdobyczy kultury i techniki, kształtowanie postaw patriotycznego zaangażowania.

Dziecko przyjmuje język środowiska jako pewną całość, na którą składa się forma dźwiękowa, słownictwo i system gramatyczny. W szkole doskonalą swój język i wzbogaca go przez ćwiczenia w mówieniu, czytaniu i pisaniu, a dzięki zaznajamianiu się z elementami teorii języka - uczy się posługiwać nim świadomie. Opanowując język jako narzędzie poznawania rzeczywistości, wyrażania własnych myśli i przeżyć oraz jako środek komunikowania się z otoczeniem, nabywa stopniowo refleksyjny stosunek do języka.

Doskonaląc technikę czytania ze zrozumieniem uczeń korzysta w większym stopniu z lektury, która nie tylko jest źródłem przeżyć, ale wpływa na poznawanie rzeczywistości o dużym zasięgu przestrzennym i czasowym oraz przyczynia się wydatnie do kształtowania wartościowych społecznie cech osobowości.

Używając języka w sposób odtwórczy i twórczy uczniowie zdobywają ważne narzędzie wszechstronnego rozwoju, coraz lepiej opanowują język ogólnopolski, poznają jego piękno. Dzięki temu uczestniczą w społecznym i kulturalnym życiu narodu.

Troska o rozwój umiejętności władania językiem powinna stać się zadaniem wszystkich nauczycieli, gdyż nauczanie języka polskiego nie sprowadza się wyłącznie do zajęć w zakresie tego przedmiotu. Umiejętność wypowiadania się w mowie i piśmie zdobywają uczniowie na lekcjach wszystkich przedmiotów.

Treści kształcenia w klasach I-III obejmują:

- ćwiczenia w czytaniu i opracowywaniu tekstów;
- ćwiczenia w mówieniu i pisaniu;
- ćwiczenia gramatyczne i ortograficzne z elementami wiedzy językoznawczej;

- ćwiczenia słownikowo-frazeologiczne i syntaktyczne;
- tematykę i lekturę.

Wyodrębnienie w poszczególnych klasach kilku działów nie jest równoznaczne z podziałem treści kształcenia na odrębne części. Działy te są ściśle ze sobą powiązane, wzajemnie się przenikają, służąc kształceniu sprawności językowych.

Ćwiczenia w czytaniu i opracowywaniu tekstów

Umiejętność czytania jest jednym z zasadniczych warunków powodzenia ucznia w szkole i stanowi podstawę do pracy samokształ-

ceniowej prowadzonej przez całe życie.

Praca z książką rozumiana szeroko jako umiejętność analizy i oceny tekstu, prowadząca do samodzielnego wyboru lektury, jest w pełni możliwa przy opanowaniu techniki czytania, której w kl. I-III poświęcamy wiele miejsca.

Wyboru lektury dokonano uwzględniając wartości artystyczne utworów, przydatność tekstów do kształcenia czynności umysłowych i sprawności językowych, realizacji celów poznawczych, zmierzających do zaznajamiania uczniów z dorobkiem kulturalnym oraz celów wychowawczych związanych z kształtowaniem postaw społecznych i moralnych zgodnych z założeniami wychowania socjalistycznego.

Opracowując utwory, wdrażamy uczniów do analizy treści metodami odpowiadającymi możliwościom dziecka na tym poziomie kształcenia.

Ćwiczenia w mówieniu i pisaniu

Dziecko przychodzące do szkoły zostaje włączone w nowe środowisko, w nowe dlań sytuacje społeczne. Nowa rzeczywistość pociąga za sobą stosowanie odpowiednich środków językowych.

Poprawna mowa jest podstawą do nauki czytania i pisania, bowiem mówienie, a nie pisanie jest naturalną formą wypowiedzi. Do najważniejszych różnic między mówioną a pisaną odmianą języka należy forma dźwiękowa, a zatem szczególną troską należy otoczyć technikę żywego słowa /artykulacja, akcent, pauza, siła, ton głosu, tempo/.

Troska o kulturę słowa wiąże się z rozwijaniem procesów poznawczych /analiza tekstu/ i emocjonalnym /ustalenie podtekstu/ - stosunek mówiącego do wypowiedzianych treści.

W ćwiczeniach w mówieniu i pisaniu główny nacisk kładzie się na osiągnięcie przez dziecko umiejętności zamykania myśli w granicach zdania, rozumienia struktury większych całości myślowych, wzbogacania stylu, rozwijanie umiejętności swobodnego wypowiedziania się na różne tematy.

Ćwiczenia gramatyczno-ortograficzne z elementami wiedzy językoznawczej

Jednym z zadań nauczania języka polskiego jest uświadomienie uczniowi roli języka jako narzędzia porozumiewania się z innymi

ludźmi. Aby osiągnąć sprawność językową, na każdym etapie nauczania potrzebny jest pewien zasób wiedzy o języku. Jednak w nauczaniu gramatyki w klasach niższych cel teoretyczno-poznawczy nie może być celem samym w sobie. Chodzi przede wszystkim o cel praktyczno-normatywny, kształtujący umiejętności.

Kształcenie języka jest więc zarazem nauką języka oraz nauką o języku. Na tym szczeblu kształcenia językowego nie chodzi o definicje, ale o drogę dochodzenia do pojęć definicji. Same definicje mogą grozić werbalizmem. Cenniejszym jest nabywanie przez uczniów doświadczenia językowego, stopniowe dorastanie do posługiwania się terminami, a nie wiedzą bez możliwości praktycznego jej wykorzystania. Reguły ortograficzne, prawa gramatyczne pozwalają bardziej świadomie posługiwać się językiem ojczystym w mowie i piśmie.

Propedeutyczne ujmowanie zjawisk nie zwalnia z obowiązku ujmowania języka jako struktury. Ukazywanie powiązań i zależności w obrębie tej struktury, na odpowiednio dobranych przykładach, prowadzi do właściwego rozumienia zjawisk językowych i bardziej świadomego posługiwania się językiem ojczystym w mowie i piśmie. Należy odpowiednio dobierać materiał językowy i z jego analizy wyciągać wnioski praktyczne. Trzeba wykorzystać wszelkie okazje łączenia gramatyki z ortografią i interpunkcją oraz ćwiczeniami słownikowo-frazeologicznymi i syntaktycznymi.

Ćwiczenia słownikowo-frazeologiczne i syntaktyczne

Do kształtowania umiejętności poprawnego, jasnego i ścisłego wyrażania się w mowie i piśmie przyczyniają się ćwiczenia słownikowo-frazeologiczne i syntaktyczne. Celem tych ćwiczeń jest wzbogacanie zasobu słownikowego i frazeologii, które są tworzywem dla wszystkich form syntaktycznych.

Zadaniem szkoły i nauczycieli jest przyzwyczajanie uczniów do posługiwania się językiem ogólnopolskim w mowie i piśmie.

W pierwszym etapie konieczne jest zapoznanie się z dokumentacją przedszkolną, zorientowanie się, jakim zasobem słownikowym uczniowie dysponują. Język poszczególnych uczniów jest bowiem różny, zależnie od regionu, środowiska społecznego i zawodu rodziców oraz efektów pracy przedszkola.

Ćwiczenia słownikowo-frazeologiczne pełnią funkcję usługową w stosunku do innych działań języka polskiego. Ćwiczenia syntaktyczne polegają na kształtowaniu umiejętności konstruowania zdania tak, aby najtrafniej wyrażało ono pożądaną myśl. Wokół nich powinny się skupiać ćwiczenia bogacące słownictwo i frazeologię, ćwiczenia w stosowaniu wyrazów o znaczeniu przeciwstawnym i wyrazów bliskoznacznych. Dążymy do stopniowego rozwijania umiejętności zamykania myśli w granicach komunikatywnego równoważnika zdania, zdania pojedynczego, zdania złożonego współrzędnie i podrzędnie.

Tematyka i lektura

Tematyka stanowi orientacyjny obszar, nie ma ona charakteru zamkniętego, pozostawia nauczycielowi dużą swobodę w zakresie doboru materiału potrzebnego do realizacji sprawności językowych i kształtowania odpowiednich postaw społeczno-moralnych.

Nauczyciel języka polskiego, w trosce o rozwój języka ucznia, koncentruje swój wysiłek na takim doborze ćwiczeń, na takich treściach poznawczych, które rozwój ten gwarantują.

2. S p o s o b y r e a l i z a c j i

Klasa I

Pierwszy kontakt dziecka ze szkołą odgrywa ważną rolę w jego życiu i w dużym stopniu rzutuje na powodzenie ucznia w szkole. Każde dziecko przychodzi do szkoły z pewnym życiowym doświadczeniem. Jedne z tych doświadczeń stanowią podstawę do konstruktywnej działalności dydaktyczno-wychowawczej, inne natomiast należy wyeliminować jako niepożądane.

Zapoznanie się z dokumentacją przedszkolną, obserwacja dziecka w trakcie zabawy i pracy pozwoli na takie zorganizowanie pracy dydaktyczno-wychowawczej, która zapewni odpowiednie warunki rozwoju każdego dziecka.

Nauczyciel powinien dokładnie poznać uczniów, aby na podstawie ich zachowań określić stopień samodzielności i zainteresowań. Ułatwia to właściwe organizowanie pracy dydaktyczno-wychowawczej i indywidualizowania procesu nauczania. Indywidualizacja nauczania w klasach początkowych jest nie tylko pożądana, ale konieczna. Szczególnie ważnym zadaniem jest zapewnienie ciągłości oddziały-

wań wychowawczych i umiejętności wykorzystywania dotychczasowych pozytywnych doświadczeń dziecka wyniesionych z domu i z przedszkola. Nauczyciel zdobywa orientację w zakresie sprawności językowej uczniów. Dotyczy to właściwej wymowy, zasobu słownikowego, umiejętności konstruowania zdań i wypowiedzi wielozdaniowych, elementarnej nauki czytania oraz stopnia przygotowania do nauki pisania.

Stwarzanie sytuacji pobudzającej do wypowiedzania się, stawiania pytań, dawania wyjaśnień zapewnia warunki rozwoju mowy dziecka i jego rozwoju intelektualnego.

Na pierwsze miesiące pracy w klasie pierwszej przypada kontynuowanie nauki czytania i pisania rozpoczętej w przedszkolu lub w klasie wstępnej dla 6-latków. W toku pracy nad opanowaniem tych umiejętności zwracamy uwagę na graficzną, fonologiczną, artykulatoryjną i semantyczną stronę języka.

Do klasy pierwszej uczniowie przychodzą z umiejętnością odczytywania wyrazów o prostej budowie fonetycznej. Na śladach nauki czytania rozwija się proces nauki pisania. U podstaw tego procesu leżą wyobrażenia słuchowe, graficzne i ściśle z nimi związane wyobrażenia ruchowe, uzewnętrzniające się jako pewne całości motoryczne.

Od odwzorowywania poprzez przepisywanie, pisanie z pamięci i pisanie ze słuchu dziecko dochodzi do pisania samodzielnego. Wówczas już może wypowiadać się w dwojaki sposób, ustnie i pisemnie. Obydwa typy komunikacji językowej należy odtąd mieć na uwadze, bo od tej chwili one, obok czytania, świadczą o sprawności językowej ucznia.

Koncentrując się na opanowaniu umiejętności czytania i pisania należy jednak czuwać, aby utrzymać przewagę ćwiczeń w mówieniu nad ćwiczeniami w czytaniu w celu uniknięcia osłabienia tempa rozwojowego procesów poznawczych. Jest to konieczne, ponieważ treść elementarza jest, ze zrozumiałych względów, podporządkowana wymogom czytania i pisania. Odwołania się do literatury dziecięcej, przekazywanej za pośrednictwem dorosłych, kontakt z teatrem, filmem, telewizją i radiem, wykorzystanie doświadczeń życiowych dziecka może dostarczyć bogatego materiału do różnorodnych ćwiczeń w mówieniu.

Ćwiczenia w mówieniu należy łączyć z czytelnictwem książek. Odpowiednio zorganizowana biblioteka klasowa wpływa na zwiększe-

nie zainteresowań czytelniczych. Na tym poziomie dzieci mogą odczytywać ilustracje i domyślać się treści utworu. Mogą również treść utworu wyrazić za pomocą prac plastycznych, inscenizacji, dramatyzacji, muzyki i ruchu. W okresie, kiedy dziecko nie zawsze może odwołać się do ekspresji słownej, uwzględnienie różnych form pracy z książką przynosi radość i zadowolenie, budzi u dzieci wiarę we własne możliwości.

Teksty początkowe są czytane przez nauczyciela. Zazwyczaj wiąże się to z dużym przeżyciem u dzieci. Lektura wywołuje zaciekawienie, rodzi pragnienie kontaktu z książką, dążenie do odkrycia tajemnicy słowa drukowanego. Praca z książką ma dodatni wpływ na rozwój procesów poznawczych i przeżyć emocjonalnych, zachęca do samodzielnego czytania, budzi potrzebę pisania.

Po opanowaniu umiejętności czytania przez wszystkie dzieci należy różnicować i urozmaicać formy ćwiczeń w czytaniu głośnym i systematycznie wdrażać do czytania cichego ze zrozumieniem. Dużo radości sprawia dzieciom odczytywanie tekstów wspólnie zredagowanych.

Umiejętność wypowiadania się kształtujemy na podstawie materiału z otaczającej rzeczywistości z tym jednakże zastrzeżeniem, że będzie to materiał bliski zainteresowaniom dziecka, pobudzający do mówienia, wyzwalaający ciekawość poznawczą i przeżycia emocjonalne. W miarę potrzeby należy pomagać dzieciom koncentrować się na temacie, a zawsze troszczyć się o konkretność i ścisłość wypowiedzi.

Na nieco innej zasadzie należy stosować rozmowy na tematy dowolne. Dziecko swobodniej wypowiada się na tematy je absorbujące. Pobudza to wyobraźnię, aktywizuje sferę uczuciową, ułatwia wypowiedzi związane z uprzednim działaniem dziecka, opowiadanie o zamierzonych czynnościach w niedalekiej przyszłości, dokończenie utworu literackiego czy tekstu z elementarza.

Należy pamiętać, że wszelkiego rodzaju ćwiczenia językowe powinny być połączone z działaniem, w którym mówienie jest naturalną potrzebą komunikowania się. Duże walory reprezentują różnorodne formy zabawowe, jak: zabawy dydaktyczne i zagadki oraz tzw. gry dramatyczne, proste formy inscenizacyjne związane z treścią utworów i z wydarzeniami życia codziennego.

Podczas ćwiczeń w mówieniu uczymy prowadzenia rozmowy, tzw. mowy dialogowej oraz kształcimy wypowiedź wielozdaniową - monolog. Wypowiedź wielozdaniowa stosowana jest zarówno w języku potocznym, jak i literackim, dlatego wymaga stopniowego rozwijania, np. wypowiedź związana z wykonaniem pracy czy planu pracy.

Opracowanie historyjki obrazkowej służy jako ćwiczenie w dostrzeganiu spłotu faktów i ujmowania zależności między nimi w prawidłowych konstrukcjach składniowych. Przy omawianiu obrazków należy dążyć do ograniczenia mowy sytuacyjnej i mowy gestów. Należy wspólnie z dziećmi ustalać słowne ekwiwalenty określające miejsce lub stosunki między poszczególnymi elementami /bliżej, dalej, nad, pod, obok, na lewo, przed, za, wysoko, nisko itp./.

W ćwiczeniach syntaktycznych podczas omawiania obrazków, ilustracji i historyjek obrazkowych należy wdrażać dzieci do właściwego stosowania w zdaniach złożonych współrzędnie wyrazów, których dzieci często nadużywają /i, a, bo, jak, tutaj, tam, później, potem/. Zapobiega to powstawaniu niespójnych ciągów wypowiedzi.

Zdobycie umiejętności zamykania myśli w granicach zdania powinno mieć charakter praktyczny, uwzględniający potrzebę użycia zdania, bądź równoważnika zdania wówczas, kiedy słuchacz zna konsytuację, w przeciwnym bowiem wypadku wypowiedzenie jest niekomunikatywne.

Z form użytkowanych w klasie I przewiduje się zbiorowe i indywidualne pisanie listów i życzeń. Podyktowane to jest względami praktycznymi. Szczególną uwagę należy zwrócić na poprawne adresowanie listów.

Terminy gramatyczne przewidziane na klasę pierwszą wprowadzamy po praktycznym uświadomieniu, czego one dotyczą.

Matematyka

Cel kształcenia i wychowania

Celem nauczania matematyki na szczeblu początkowym jest przyczynienie się do wszechstronnego rozwoju osobowości uczniów, przede wszystkim do rozwijania ich ogólnych zdolności poznawczych i samodzielnego, logicznego myślenia oraz wstępne kształtowanie podstawowych pojęć matematycznych wraz z opanowaniem określonych umiejętności. Nauczanie matematyki powinno także wdrażać uczniów do rzetelnej i sumiennej pracy własnej i współdziałania w zespole oraz przyczyniać się do kształtowania pożądanych cech i postaw uczniów, takich jak umiejętność koncentracji, wytrwałość w pokonywaniu trudności, staranność, krytyczny stosunek do wykonywanej pracy.

Nauczanie matematyki w klasach I-III ma na celu w szczególności:

- kształtowanie pojęcia liczby naturalnej i czterech działań arytmetycznych wraz z opanowaniem podstaw techniki rachunkowej;
- intuicyjne kształtowanie pojęcia zbioru, pojęcia ułamka i niektórych pojęć geometrycznych połączone ze zdobyciem różnorodnych doświadczeń, będących podbudową późniejszego, bardziej systematycznego zdobywania wiedzy;
- kształtowanie umiejętności posługiwania się metodami matematycznymi przy rozwiązywaniu problemów dotyczących zarówno treści programu matematyki, jak i treści innych przedmiotów oraz sytuacji życiowych;
- kształtowanie umiejętności schematyzacji i wstępnej matematyzacji konkretnych sytuacji oraz umiejętności ich opisywania za pomocą słów, schematów obrazowych i symboli matematycznych;
- rozwijanie wyobrażeń, myślenia, aktywności twórczej i zainteresowań matematycznych uczniów;
- wdrażanie uczniów do samodzielnej pracy z tekstem matematycznym.

W wyniku realizacji programu matematyki w klasach I-III uczeń powinien mieć prawidłowo ukształtowane następujące pojęcia:

- pojęcie liczby naturalnej jako liczby elementów zbioru, jako liczby porządkowej i jako liczby związanej z mierzaniem wielkości ciągłych;
- pojęcie działania arytmetycznego oparte na rozumieniu związków dodawania i odejmowania liczb z odpowiednimi działaniami na

zbiorach i na wielkościach ciągłych oraz na rozumieniu własności czterech podstawowych działań i ich wzajemnych związków;

- intuicyjne pojęcie ułamka;
- intuicyjne pojęcie figury geometrycznej płaskiej lub przestrzennej /takiej jak: czworokąt, kwadrat, sześciąt, kula itd./ wraz z praktycznym rozumieniem prostopadłości i równoległości.

Wykorzystując wymienione powyżej pojęcia uczeń powinien:

- umieć zapisywać za pomocą cyfr, odczytywać i porównywać liczby naturalne od 0 do miliona; praktycznie rozumieć dziesiętkowy system pozycyjny, umieć wskazać cyfrę na miejscu jedności, miejscu dziesiątek itd.;
- umieć przyporządkować liczby punktom na osi liczbowej i porównywać liczby przedstawione na osi;
- umieć porównywać podstawowe wielkości /długość, masę, pojemność/ za pomocą obranej miary /w prostych przypadkach/, zmieniać jednostki /metry na centymetry itp./ oraz zapisywać wyniki pomiarów w postaci wyrażeń dwumianowanych i ułamków dziesiętnych;
- umieć praktycznie wykorzystywać podstawowe własności działań przy wykonywaniu obliczeń, w szczególności umieć sprawdzać wyniki za pomocą działań odwrotnych;
- posługiwać się rachunkiem pamięciowym w prostych przypadkach;
- umieć poprawnie zapisywać przeprowadzone obliczenia, w szczególności posługiwać się znakiem równości, znakami czterech podstawowych działań i nawiasami;
- umieć analizować i rozwiązywać proste zadania tekstowe, w szczególności stwierdzać, co jest dane i co jest niewiadome oraz wyznaczać działania odpowiednie do warunków zadania;
- rozumieć i stosować algorytmy pisemnego dodawania, odejmowania, mnożenia i dzielenia w zakresie określonym w dziale "treści kształcenia";
- rozpoznawać i nazywać podstawowe figury geometryczne płaskie i przestrzenne oraz wykorzystywać ich własności w praktycznych sytuacjach;
- mierzyć i obliczać obwody prostych wielokątów;
- obliczać pole powierzchni prostokątów, których boki wyrażają się całkowitą liczbą jednostek;
- rozumieć znaczenie prostych ułamków / $1/2$, $1/4$, $2/8$, itd./, umieć określać ich miejsce na osi liczbowej i wykorzystywać je przy rozwiązywaniu problemów praktycznych;

- umieć wykonywać proste obliczenia zegarowe i kalendarzowe.

Treści kształcenia

1. Stosunki przestrzenne

Położenie wzajemne przedmiotów na płaszczyźnie i w przestrzeni. Ćwiczenia prowadzące do przedstawiania stosunków przestrzennych, kierunku itp. za pomocą różnorodnych środków /układanki, rysowanie, ćwiczenia ruchowe/ według podanych warunków: opisywanie słowne takich sytuacji.

2. Cechy wielkościowe

Porównywanie różnych przedmiotów pod względem posiadania lub braku określonej cechy /np. długości, szerokości, wysokości, ciężaru/.

Porządkowanie przedmiotów według występujących między nimi różnic, np. od najdłuższego do najkrótszego.

3. Figury geometryczne

Rozróżnianie i nazywanie figur geometrycznych: prostokąt, kwadrat, trójkąt, czworokąt, pięciokąt itd., koło, prostopadłościan, sześciąt, kula, walec. Badanie własności figur płaskich /np. porównywanie długości boków w kwadracie lub prostokącie przez ich przykładanie do siebie, porównywanie wielkości kątów wewnętrznych poznanych figur przez ich nakładanie.

Rysowanie figur płaskich za pomocą szablonów /np. obrysowywanie klocka/ lub linijki. Układanie poznanych figur z patyczków itp. Rozpoznawanie kształtów tych figur w otoczeniu, na obrazach sytuacyjnych /np. część dachu o kształcie trójkąta/ oraz odnajdywanie kształtów płaskich na prostych bryłach /np. kwadrat jako ściana sześciąta, koło jako podstawa walca/. Komponowanie różnych ornamentów z podanych figur /np. przez ich przesuwanie/.

4. Zbiory

Przykłady klasyfikacji przedmiotów według cech jakościowych: koloru, wielkości, kształtu, przeznaczenia itp. Wyodrębnianie konkretnych zbiorów, których elementy spełniają dany warunek. Formułowanie warunków, które spełniają elementy danego zbioru. Wykorzystanie schematów graficznych związanych z pojęciem zbioru

/pętle, drzewa, tabele itp./.

Ćwiczenia związane z wyodrębnianiem podzbioru oraz tworzenie części wspólnej /iloczynu/ zbiorów i łączenia /sumy/ zbiorów.

5. Klasyfikacja ilościowa zbiorów

Ustalanie odpowiedniości wzajemnie jednoznacznej między elementami dwóch zbiorów np. łączenie elementów w pary, przedstawianie przyporządkowania za pomocą grafów strzałkowych.

Pojęcia: tyle samo, więcej, mniej. Ćwiczenia związane z przechodnością równoliczności zbiorów. Porządkowanie danego układu zbiorów według ich liczebności.

6. Liczby naturalne od 0 do 10

Liczenie przedmiotów. Niezależność liczby elementów zbioru od sposobu liczenia. Liczby porządkowe. Ćwiczenia typu: trzecia ławka, trzy ławki, pierwszy od góry, drugi od lewej.

Doliczanie i odliczanie jako praktyczne czynności dodawania i odejmowania. Porównywanie liczebności danych zbiorów i stwierdzenie, o ile się różnią /o 2 więcej, o 2 mniej itp./.

Cyfry jako symbole liczb, zapisywanie liczb od 0 do 10 za pomocą cyfr i ich odczytywanie. Zero jako liczba elementów zbioru pustego.

Porównywanie liczb. Odczytywanie i zapisywanie znaków: $<$, $>$, $=$. Porządkowanie danych liczb od najmniejszych do największych i odwrotnie - od największej do najmniejszej.

7. Oś liczbowa

Zaznaczanie i odnajdywanie liczb od 0 do 10 na osi liczbowej. Liczby większe i mniejsze od danej liczby na osi, liczby leżące pomiędzy danymi liczbami.

8. Dodawanie i odejmowanie w zakresie 10

Dodawanie liczb, znak $+$. Rozkładanie liczb na składniki. Praktyczne ćwiczenia ilustrujące związek między dodawaniem liczb a łączeniem zbiorów rozłącznych.

Odejmowanie jako działanie odwrotne do dodawania, znak $-$. Praktyczne ćwiczenia ilustrujące związek między różnicą liczb a różnicą zbioru i jego podzbioru. Ćwiczenia dotyczące dodawania i odejmowania w zakresie 10 ze szczególnym uwzględnieniem dopełniania do 10 i odejmowania od 10.

Wypełnianie prostych tabelek na dodawanie i odejmowanie liczb. Przedstawianie graficzne dodawania i odejmowania na osi liczbowej i za pomocą grafów strzałkowych. Praktyczne przedstawienie przemienności dodawania.

Zadania typu: $4 + 0 = 4$ $5 - 5 = 0$ $5 - 0 = 5$

9. Proste zadania tekstowe i równania

Zaznajomienie z budową zdań tekstowych: dostrzeganie, co w zadaniu jest dane, co jest poszukiwane i jakie są zależności między tymi wielkościami. Rozwiązywanie zadań tekstowych różnymi metodami.

Zapis równania odpowiadającego warunkowi danemu w zadaniu, pojęcie liczby niewiadomej, symbol literowy /np. x /. Rozwiązywanie zadań prowadzących do równań typu: $x + 5 = 8$, $5 + x = 8$, $x - 2 = 5$, $10 - x = 3$. Układanie i przekształcanie zadań.

10. Pomiary długości, pojemności i masy za pomocą dowolnie obranej jednostki miary

Ćwiczenia w porównywaniu, dodawaniu i odejmowaniu danych wielkości.

Mierzenie odcinków za pomocą linijki z podziałką centymetrową, rysowanie odcinka o danej liczbie centymetrów, porównywanie długości odcinków.

Jednostki długości /centymetr, metr/, jednostki używane przy ważeniu /dekagram, kilogram/ i jednostki pojemności /litr/.

11. Rozszerzenie numeracji do 20

Dziesiątka jako jednostka wyższego rzędu. Zapisywanie i odczytywanie liczb od 0 do 20, przedstawianie ich na osi liczbowej oraz porównywanie.

Dodawanie i odejmowanie typu: $10 + 5$, $5 + 10$, $15 - 10$, $15 - 5$, $12 + 3$, $15 - 3$, $15 - 12$, $18 + 2$.

Dodawanie i odejmowanie z przekroczeniem progu dziesiątkowego. Wprowadzenie nawiasu, np. $7 + 5 = /7 + 3/ + 2$.

Sporządzanie tabelek funkcyjnych.

12. Mnożenie i dzielenie

Przykłady sytuacji prowadzących do mnożenia jako dodawania jednakowych składników. Zapis i odczytywanie sumy jednakowych

składników w postaci iloczynu. Znak mnożenia \cdot / \cdot / .

Dzielenie jako działanie odwrotne do mnożenia, wykonywane na prostych, konkretnych przykładach mieszania i podziału. Znak dzielenia $:/$ / .

Połowa /symbol $1/2$ / jako wynik podziału na dwie równe części /np. połowa dziesięciu - $1/2 \cdot 10 = 5$ /.

13. Rozszerzenie zakresu liczbowego do 100

Liczenie dziesiątkami /np. od 20 do 70/ oraz kolejno dodawanie liczby 1 /np. od 67 do 75/. Zapis liczby dwucyfrowej, wyodrębnianie liczby dziesiątek i liczby jedności. Porównywanie liczb dwucyfrowych, w szczególności przy zamianie cyfr znajdujących się na miejscu dziesiątek i miejscu jedności /np. 26 < 62 lub 73 > 37/. Zmiana 1 metra na 100 centymetrów.

Dodawanie i odejmowanie typu: $20 + 30$, $50 - 30$, $30 + 4$, $34 - 4$, $43 - 30$.

14. Wiadomości praktyczne

Obrót wskazówek zegara: godziny na zegarze. Nazwy dni tygodnia i ich kolejność.

Rodzaje pieniędzy: banknoty i monety. Liczenie pieniędzy. Odczytywanie temperatury na skali termometru.

Zagadnienia związane z realizacją programu

1. Konstrukcja i interpretacja programu

Podstawowe treści nauczania mają układ spiralny. Przy właściwej realizacji programu wiedza matematyczna dziecka powinna więc stopniowo kształtować się w logicznie powiązany system; wiąże się to z długofalowym procesem zmniejszania się roli myślenia konkretno-obrazowego na rzecz pojęciowego. Dużą rolę odgrywają tu różnorodne schematy graficzne, będące ogniwem pośrednim pomiędzy konkretną sytuacją a jej odpowiednikiem abstrakcyjnym.

Ważne jest, by nie narzucać dzieciom sposobu myślenia dorosłych. Do wszystkich podstawowych pojęć matematycznych uczniowie powinni dojść na drodze samodzielnych poczynań poszukujących, organizowanych przez nauczycieli i ukierunkowanych merytorycznie zgodnie z programem nauczania.

Nauczanie matematyki w klasach I-III powinno opierać się na rozwiązywaniu odpowiednio dobranych, interesujących problemów.

Przy każdym temacie arytmetycznym należy stopniowo przechodzić od problemów przedstawionych konkretnie i rozwiązywanych poprzez manipulacje przedmiotami do problemów postawionych słownie i rozwiązywanych za pomocą działań arytmetycznych; możliwość takiego przejścia zależy od ogólnego rozwoju umysłowego dziecka i od zdobytych przezeń doświadczeń. Dobre nauczanie może ten proces przyspieszyć, nauczyciel musi jednak stale zwracać uwagę na to, aby przez zbyt wczesne stawianie przed dzieckiem nadmiernych wymagań nie zahamować jego rozwoju.

Nie należy podawać gotowych schematów postępowania, które uczeń miałby opanować poprzez wielokrotne powtarzanie i ćwiczenie. Wszelkie wypowiedziane na lekcji reguły i prawa arytmetyczne powinny być podsumowaniem świadomej działalności uczniów, którzy powinni być wewnętrznie przekonani o słuszności tych reguł i starać się formułować je własnymi słowami; nie należy wymagać uczenia się na pamięć jakichkolwiek praw.

Jednym z założeń programu jest to, że tylko część zagadnień wymienionych wśród treści kształcenia ma być przez ucznia opanowana w sposób trwały, połączony z osiągnięciem określonych umiejętności i sprawności. Niektóre tematy /np. zbiory/ mają charakter propedeutyczny: dają uczniowi okazję do zebrania niezbędnych doświadczeń i intuicyjnego ukształtowania pojęć, które będą utrwalone w jednej z następnych klas.

Charakter stymulujący mogą mieć pojedyncze zadania, wykraczające nieco poza treści wymienione w programie, a przeznaczone dla klasy szczególnie zaawansowanej lub bardziej uzdolnionych uczniów, którzy opanowali podstawowy materiał.

To, że jakiś temat nie jest przeznaczony do utrwalania, nie oznacza bynajmniej, iż miałby być realizowany pośpiesznie, a uczniowie mogliby nie rozumieć, o co chodzi. Wręcz przeciwnie - opracowywanie tematów propedeutycznych lub stymulujących ma sens tylko wówczas, gdy uczniowie są świadomi postawionego problemu i aktywnie usiłują go rozwiązać.

Trzon programu stanowią zagadnienia arytmetyczne, które powinny być opanowane przez uczniów tak, by stanowiły wiedzę trwałą i operatywną. Nie można w szczególności zaniedbać kształcenia techniki rachunkowej, jednakże przedwczesne dążenie do pamięciowego opanowania działań i zautomatyzowania obliczeń może okazać

nią szkodliwe dla rozumienia sensu wykonywanych rachunków. Biegłość w wykonywaniu obliczeń powinna być ostatnią fazą uczenia się danego zagadnienia, która musi być poprzedzona dostatecznie długim okresem poszukiwania różnych sposobów obliczania, zapamiętywania sum i iloczynów liczb jednocyfrowych i poznawania własności działań.

W dziale "treści kształcenia" nie podawane są powtórzenia materiału, chyba że powtórzenie wiąże się z istotnym rozszerzeniem zakresu treści. Zakłada się ogólnie, że przed przystąpieniem do nowego punktu programu nauczyciel zorganizuje ćwiczenia, których celem jest przypomnienie niezbędnych wiadomości, będące zarazem wstępem do nowego tematu.

Kolejność haseł w tekście programu danej klasy jest kolejnością zalecaną, z pewnymi jednak wyjątkami. Zagadnienia geometryczne powinny być odpowiednio wplatane między arytmetyczne, a wiadomości praktyczne - związane z tematyką innych przedmiotów i bieżącymi sprawami szkoły. Ponadto pewne sugestie zmian kolejności opracowywania materiału podane są w części poświęconej sposobom realizacji programu. Pamiętać jednak należy, że nieprzemyślane przedstawienia treści mogą zakłócić logiczny układ opanowywanych pojęć i utrudnić ich zrozumienie.

Ze względu na różnice uzdolnień uczniów i niejednakowe tempo pracy należy starać się stosować nauczanie zindywidualizowane i pracę zróżnicowaną. Najlepsze jest różnicowanie spontaniczne: wszyscy uczniowie dostają to samo zadanie, które jednakże jest tak dobrane, że każdy może pracować zgodnie ze swymi możliwościami i dojść do choćby częściowych wyników, które posuwają naprzód jego wiedzę. Ponadto przy pewnego typu zadaniach jednym uczniom mogą być potrzebne pomocnicze manipulacje konkretami, podczas gdy innym wystarczy wykonanie analogicznych czynności w myśli, a jeszcze inni rozwiążą zadanie bez odwoływania się do jakichkolwiek czynności.

2. Sposoby realizacji programu

Klasa I

Pierwszy temat - to ćwiczenia orientacyjne dotyczące stosunków przestrzennych, stanowiące wstęp do geometrii. Np. słowo "wysoko" jest jakościowym /nie ilościowym/ stwierdzeniem tego, że

odległość rozpatrywanego przedmiotu od ustalonej poziomej płaszczyzny jest duża w porównaniu z analogicznymi odległościami innych przedmiotów. Ćwiczenia orientacyjne mogą polegać na objaśnianiu spostrzeżeń robionych w trakcie wykonywania przez dzieci rozmaitych czynności /zwiedzanie szkoły, oglądanie ilustracji, rysowanie, układanie przedmiotów, ćwiczenia ruchowe itp./, jak również opowiadanie o czynnościach wykonywanych uprzednio /np. opis drogi do szkoły/ czy czynnościach planowanych /np. którąś pójdziemy do parku/.

Wyodrębnianie i opisywanie cech wielkościowych - to przygotowanie ucznia do mierzenia i porównywania rozmaitych wielkości, przede wszystkim długości odcinków /np. określenie "długi" jest jakościowym odpowiednikiem określenia ilościowego typu: 5 cm/. Ćwiczenia te są okazją do kształtowania rozumienia przechodniości pewnych relacji /np. jeżeli klocek pierwszy jest tej samej długości co drugi, a drugi tej samej co trzeci, to nie trzeba przykładać pierwszego do trzeciego, by stwierdzić, że są równe; podobnie jeżeli pierwszy jest krótszy od drugiego, a drugi od trzeciego, to pierwszy jest krótszy od trzeciego/.

Zapoznavanie się z figurami geometrycznymi nie może ograniczyć się do percepcji wzrokowej i spostrzegania np. że "to jest kwadrat, a tamto nie". Należy zorganizować różne zabawy i ćwiczenia /np. układanie mozaik/, w czasie których dzieci będą miały okazje do samodzielnego badania własności figur przez ich obracanie, przykładanie itp. Nie wprowadza się przy tym żadnych specjalnych terminów geometrycznych /poza nazwami samych figur/; dzieci mają formułować swe spostrzeżenia własnymi słowami. Niektóre z własności, które dzieci odkrywają, będą przedmiotem bardziej systematycznego nauczania, np. dzieci mogą stwierdzić, że w kwadracie boki są jednakowo długie, a w prostokącie nie, mogą liczyć wierzchołki, krawędzie i ściany sześcianu.

Temat "zbiorów" ma charakter propedeutyczny; należy go opracowywać na prostych, konkretnych przykładach. Szczególnie użyteczne są tu klocki logiczne. Przez "wyodrębnienie konkretnych zbiorów, których elementy spełniają dany warunek" należy rozumieć np. wyodrębnienie klocków czerwonych przez ułożenie ich wszystkich wewnątrz pętli, wyodrębnienie zbioru dzieci z danej klasy, których nazwisko zaczyna się na samogłoskę /dzieci te mogą być wymienione

po nazwisku, mogą wszystkie wstać itp./.. Istotne jest to, by przy każdym takim przykładzie uczniowie potrafili jakoś wskazać lub opisać elementy wyróżnianego zbioru. "Formułowanie warunków, które spełniają elementy danego zbioru" to zadanie odwrotne, np. widząc jakie przedmioty zostały zaliczone do danego zbioru, dzieci mają scharakteryzować ten zbiór przez podanie prostego warunku, jaki mają spełniać elementy tego zbioru /i tylko one/. W podobny sposób dzieci wyróżniają podzbiory /czynnościowo lub słownie/.

Ważnym ćwiczeniem jest rozłożenie klocków logicznych w dwóch nachodzących na siebie pętlach, zgodnie z podanymi warunkami /np. klocki małe w czerwonej pętli, a trójkątne - niebieskiej/. Pozwala to na określenie, które klocki należą do części wspólnej, a które do złączenia rozpatrywanych zbiorów.

Nie należy jednak ograniczać się do jednego sposobu wyróżniania zbiorów, w szczególności nie należy nadużywać pętli jako środka dydaktycznego. Wartościowe i kształcące jest układanie klocków w tabelkach prostokątnych, w tzw. schematach okienkowych /zwanych też diagramami kartezjańskimi lub diagramami Carrolla/, suwanie klocków wzdłuż "dróg" z symbolami cech położonych względem siebie szeregowo lub równoległe oraz kodowanie cech klocków za pomocą umownych symboli.

Ustalanie odpowiedności wzajemnie jednoznacznej między elementami dwóch zbiorów jest najbardziej kształcące, gdy zbiory te mają zbyt wiele elementów, by uczniowie mogli je przeliczyć /np. mogą mieć po kilkanaście elementów/. Wówczas zestawienie elementów parami lub symboliczne łączenie ich kreskami, strzałkami itp. pozwala rozstrzygnąć, czy te zbiory są równoliczne i który ewentualnie ma więcej elementów. Dzieci powinny uświadomić sobie przy tym, że zbiory przedmiotów mogą być równoliczne, chociaż np. elementy jednego z nich zajmują więcej miejsca /np. są bardziej rozrzucone/.

W trakcie różnorodnych ćwiczeń i dyskusji dzieci powinny też zrozumieć następujące podstawowe prawa: dwa zbiory równoliczne z trzecim są równoliczne /przechodność równoliczności/, jeżeli pierwszy zbiór ma więcej elementów niż drugi, to zarazem drugi ma mniej elementów niż pierwszy. Jeżeli pierwszy zbiór ma mniej elementów niż drugi, a drugi mniej niż trzeci, to pierwszy

ma na pewno mniej niż trzeci /przechodność nierówności/.

Porządkowanie danego układu zbiorów według ich liczebności prowadzi do rozumienia miejsca danej liczby pomiędzy innymi.

Liczenie polega na ustalaniu odpowiedniości wzajemnie jednoznacznej między liczonymi obiektami a kolejnymi liczbami porządkowymi; ostatnia z wypowiedzianych przy liczeniu liczb daje liczebność zbioru. Uczniowie powinni liczyć elementy tego samego zbioru różnymi sposobami /np. od lewej do prawej, od prawej do lewej, potem jeszcze w inny sposób/; chodzi o to, by zrozumieli, że wynik liczenia będzie zawsze ten sam, o ile tylko nie pominie się żadnego elementu i żadnego nie policzy się dwukrotnie.

Bez właściwego zrozumienia tych własności równoliczności nie można mówić o kształtowaniu pojęcia liczby naturalnej.

Temat "zero jako liczba elementów zbioru pustego" można realizować bez używania nazwy "zbiór pusty". Np. pokazuje się dzieciom pudełka, w których kolejno są 3 kasztany, 2 kasztany, 1 kasztan, a w ostatnim pudełku nie ma żadnego. Dzieci otwierają pudełka i mówią, ile jest kasztanów; przy ostatnim pudełku mówią "zero". Można też powiedzieć: zero kasztanów.

Wprowadzenie osi liczbowej można połączyć z pomiarami długości za pomocą obranej przez nauczyciela i uczniów jednostki miary. Szczególnie nadają się tu klocki Cuisenaire'a /tzw. liczby w kolorach/. Jednostką jest długość wybranego klocka /nie koniecznie jednostkowego/, dopiero później wprowadzamy podziałkę centymetrową. Klocki Cuisenaire'a można wykorzystać też przy innych tematach, należy je jednak stosować z umiarem.

Pojęcie osi liczbowej powinno pojawić się podczas opracowywania pierwszej dziesiątki. Później każdorazowo gdy rozszerzamy zakres liczbowy, interpretujemy nowopoznane liczby na osi.

Realizację zagadnienia programowego dotyczącego dodawania w zakresie 10 można połączyć z dodawaniem wielkości, np. celowe może być zorganizowanie następujących ćwiczeń: wyszukiwanie klocka, którego długość jest równa sumie długości danych klocków, kreślenie odcinka, którego długość jest równa sumie dwóch danych, równoważenie na wadze dwóch ciężarków trzecim itp. W ten sposób wzbogaca się rozumienie pojęcia sumy.

Odejmovanie powinno być wprowadzone jako działanie odwrotne do dodawania najpierw na poziomie konkretnych czynności /np. dołączamy 3 kamienie, potem wykonujemy czynność odwrotną: zabieramy

3 kamienie/.

Uczeń klasy I powinien też zrozumieć drugi aspekt odejmowania, mianowicie dopełnianie /np. były 3 jabłka, mama dołożyła jeszcze kilka i stwierdziła, że razem było 7 jabłek; ile jabłek przyniosła mama?/. Chociaż w zadaniach na dopełnianie jest mowa o dodawaniu, aby je jednak rozwiązać trzeba wykonać odejmowanie. Innymi słowy, w tym przypadku "odjąć" znaczy "znaleźć niewiadomy składnik".

Związek pomiędzy odejmowaniem a różnicą zbioru i podzbioru uczniowie powinni zaobserwować na prostych, konkretnych przykładach, np. mając zbiór 7 owoców i w tym 3 gruszki stwierdzają, że liczba owoców nie będących gruszkami wynosi $7-3$ /nazwy "różnica zbiorów" w klasie I nie używamy, wprowadza się ją dopiero w klasie II/.

Równość $5 + 0 = 5$ można ilustrować np. pokazując dwa woreczki, w pierwszym 5 kulek, drugi jest pusty: Ile jest kulek w obu woreczkach razem? Podobnie demonstruje się równość $5 - 0 = 5$ oraz $5 - 5 = 0$.

Jednym z założeń programu jest to, że realizacja każdego tematu arytmetycznego ma być połączona z rozwiązywaniem adekwatnych doń zadań tekstowych, toteż nie ma potrzeby powtarzania tego przy poszczególnych tematach. Zanim uczniowie nauczą się rozwiązywać zadania danego typu, warto zachęcić ich do manipulacyjnego odtwarzania sytuacji, o której mowa w zadaniu /za pomocą jakichś konkretów, np. patyczków/ i odnajdywać w ten sposób poszukiwaną wielkość.

Bardzo kształcące jest układanie zadań do danych warunków lub do sytuacji przedstawionej za pomocą liczmanów, a także przekształcanie równań /z zachowaniem niewiadomej lub bez/.

Dla lepszego umysłowania uczniom struktury zadania tekstowego i rozwijania ich krytycyzmu, warto dać czasem przykłady zadań, w których brakuje pewnych danych /np. "Jaś i Kasia zbierali grzyby. Kasia zebrała 5 grzybków. Ile zebrał Jaś?"/, zadań w których pewne dane są niepotrzebne oraz zadań sprzecznych /np. "Na stole było 10 cukierków. Romek zjadł 2 cukierki, a Stefek 4. Zostało 5 cukierków. Ile cukierków zjedli obaj chłopcy razem?"/.

Równania w klasie I mają służyć lepszemu poznaniu struktury zadań tekstowych i metod ich rozwiązywania, a także pogłębieniu

rozumienia związków dodawania z odejmowaniem. Wprowadzenie równań można poprzedzić ćwiczeniami typu $2 + \quad = 5$; można też nie używać w ogóle kwadracików i od razu postawić uczniów przed problemem: jak zapisać warunek typu "2 dodać coś równa się 5". Zapis równania pozwala w nowy sposób przedstawiać związki między składnikami a sumą, np. to, że warunek $x + 4 = 7$ jest równoważny warunkowi $x = 7 - 4$.

Oprócz układania równań do danego zadania tekstowego bardzo kształcące jest ćwiczenie odwrotne: do danego równania ułożyć zadanie tekstowe. Uczniowie mogą pracować nad tym indywidualnie, a następnie porównywać wyniki: okaże się, że do jednego równania można ułożyć wiele różnych zadań tekstowych. Przyczynia się to do zrozumienia analogii między takimi zadaniami, a tym samym do kształtowania się pojęć ogólniejszych.

Rozwiązywanie nie ma być jedyną, ani nawet główną metodą rozwiązywania zadań tekstowych w klasach I-III. Równoległe z wykorzystywaniem równań należy rozwijać umiejętność stosowania metod arytmetycznych.

Mnożenie i dzielenie - to w klasie I tematy propedeutyczne, wprowadzane na bardzo prostych przykładach, w zasadzie w obrębie 20. Obliczanie iloczynów sprowadza się do wielokrotnego dodawania, np. $3 \cdot 5 = 5 + 5 + 5$. Trudniejszych pojęciowo przypadków typu $1 \cdot 5$ oraz $0 \cdot 5$ można nie omawiać. Dzielenie polega na szukaniu niewiedomego czynnika, gdy dany jest drugi czynnik i iloczyn. Jeżeli dziecko nie potrafi znaleźć wyniku w pamięci, powinno wykonać odpowiednie manipulacje /np. przy dzieleniu 15 sztuk na części po 5, powinno odkładać kolejno po 5 sztuk i policzyć, ile takich części otrzyma; w przypadku podziału na równe części, należy rozdać po 1 sztuce/.

Wprowadzenie połowy nie jest tylko przygotowaniem pojęcia ułamka, lecz służy zarazem pogłębieniu rozumienia dzielenia /np. połowa ośmiu może być interpretowana jako 8 dzielone przez 2/.

Przy rozszerzaniu numeracji do 20 i do 100 należy zwracać uwagę na poprawne i wyraźne wymawianie liczebników oraz na zapis cyfrowy liczb /miejsce jedności i miejsce dziesiątek/. Ze względów dydaktycznych wskazane jest pewne przekraczanie wymienionego w programie zakresu, np. przy rozszerzaniu zakresu do 20 dzieci powinny zapoznać się z liczbami 21, 22 i kilkoma dalszymi, podobnie

przy stu powinny liczyć jeszcze: sto jeden, sto dwa itd. Przyczynia się to do uświadomienia dzieciom, że nie ma największej liczby naturalnej.

Miary długości masy i pojemności należy wprowadzać stopniowo, przeplatając nimi materiał arytmetyczny. Można je opracowywać np. w takiej kolejności: centymetr przy pierwszej dziesiątce, kilogram i litr przy drugiej, metr i dekagram po rozszerzeniu numeracji do 100. Nie ma potrzeby utrwalania tych pojęć w I klasie, należy jednak przeprowadzić praktyczne ćwiczenia lub co najmniej pokazać ważenia i odmierzania określonej pojemności /jednostką może być np. pojemność kubka/.

Pewne trudności może mieć nauczyciel w związku z tym, że z punktu widzenia fizyki kilogram i dekagram to jednostki masy, podczas gdy ciężar jest siłą, mierzona w innych jednostkach; jest tu rozbieżność między terminologią naukową a mową potoczną.

W klasie I nauczyciel powinien zwrócić szczególną uwagę na opanowanie ze zrozumieniem następujących treści, niezbędnych przy realizacji programu klasy II:

- pojęcie liczby naturalnej,
- dodawanie i odejmowanie jako działania wzajemnie odwrotne oraz związek tych działań z łączeniem zbiorów i dodawaniem odcinków,
- rozwiązywanie zadań tekstowych, w których niewiadomą znajduje się przez wykonanie dodawania lub odejmowania,
- właściwe dobieranie działań do warunków zadania,
- obliczanie sum i różnic; uczeń kończący klasę I powinien biegle wykonywać dodawanie i odejmowanie w zakresie 10 i powinien umieć obliczyć każdą sumę i różnicę w obrębie 20.

Ś R O D O W I S K O S P O Ł E C Z N O - P R Z Y R O D N I C Z E C E L E K S Z T A Ł C E N I A I W Y C H O W A N I A

Praca dydaktyczno-wychowawcza w zakresie przedmiotu środowisko społeczno-przyrodnicze ma na celu:

1. Przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie socjalistycznym, a w szczególności:
 - wprowadzanie w życie społeczne klasy, szkoły, rodzinnej miejscowości i kraju;
 - uczenie zachowania się w różnych sytuacjach wymagających kontaktów społecznych, kształtowanie uprzejmości, uczynności, życzliwości i odpowiedzialności, stopniowe zaznajamianie z zasadami organizacji życia społecznego;
 - zapoznawanie z życiem na wsi i w mieście, z dorobkiem, tradycjami i perspektywami rozwoju własnej miejscowości, najbliższej okolicy, gminy, województwa i kraju;
 - zaznajamianie z pracą ludzką, rolami społecznymi, niektórymi zawodami, ukazywanie wartości pracy ludzkiej, budzenia szacunku do pracy, przyzwyczajanie do gospodarności i poszanowania wytworów pracy;
 - zaznajamianie z elementami historii kultury materialnej, z zabytkami, pamiątkami i faktami historycznymi związanymi z miejscem zamieszkania uczniów, m.in. poprzez organizowanie opieki nad Miejscami Pamięci Narodowej;
 - kształtowanie patriotyzmu, dumy z osiągnięć gospodarczych, kulturalnych i społecznych Polski Ludowej oraz postępowych tradycji, budzenie przywiązania do miejsca zamieszkania i kraju ojczystego.
2. Zapoznawanie uczniów ze światem przyrody, zaspokajanie ich naturalnej ciekawości poznawczej, rozwijanie zainteresowań przyrodniczych poprzez:
 - wdrażanie do celowego i samodzielnego obserwowania zjawisk przyrodniczych, do analizowania i uogólniania spostrzeżeń i doświadczeń oraz wyjaśniania przyczyn obserwowanych zjawisk i przemian;
 - zaznajamianie z różnorodnością świata roślinnego i zwierzęcego, budową niektórych roślin i zwierząt, ich trybem życia i

- rozwojem oraz warunkami życia;
- kształtowanie więzi emocjonalnej z przyrodą, wrażliwości na piękno przyrody i ojczyznanego krajobrazu;
 - doprowadzenie do zrozumienia powiązań człowieka z przyrodą, jego roli w zachowaniu równowagi w przyrodzie i odpowiedzialności za zmiany w środowisku;
 - uczenie poszanowania przyrody, kształtowania aktywnych postaw związanych z ochroną środowiska.

3. Uświadamianie uczniom konieczności dbania o swe zdrowie i życie poprzez:

- zaznajamianie z przepisami bezpieczeństwa i zasadami kultury sanitarnej i wdrażanie do przestrzegania przepisów bezpieczeństwa i higieny;
- uświadamianie szkodliwości hałasu dla zdrowia;
- przyzwyczajanie do porządku, stałej troski o czystość osobistą i otoczenia;
- wdrażanie do przestrzegania zasad higieny żywienia, ubierania się, pracy i odpoczynku, do przestrzegania planu dnia ucznia;
- wdrażanie do przestrzegania zasad ruchu drogowego, kształtowanie umiejętności i nawyków właściwego zachowania się w charakterze przechodnia i pasażera;
- zaznajamianie z różnymi formami spędzania wolnego czasu, przydatnymi dla utrzymania zdrowia i rozwoju psychicznego.

4. Rozwijanie zdolności poznawczych: spostrzegawczości, umiejętności obserwacji, dokonywania analizy i syntezy, porównywania i uogólniania.

W wyniku oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych w zakresie przedmiotu środowisko społeczno-przyrodnicze po trzyletnim okresie nauczania uczeń powinien:

1. Orientować się w najbliższym otoczeniu, tzn. w klasie, w szkole, w drodze do szkoły i w miejscu zamieszkania;
- znać swoją rodzinną miejscowość i okolicę, a w nich: rzeźbę terenu, przyrodę, charakterystyczne budownictwo, folklor, zabytki, pomniki, miejsca pamięci narodowej, przeszłość, teraźniejszość i perspektywy rozwoju miejscowości, najważniejsze instytucje, ofiarne działy społecznych, typowe zajęcia ludności;

- być przekonanym, że praca ludzka jest obowiązkiem każdego człowieka, wiedzieć, na czym polega praca zawodowa jego rodziców, praca nauczyciela, bibliotekarza, lekarza, pielęgniarki, funkcjonariusza MO, strażaka, sprzedawcy sklepowego, rolnika, ogrodnika, hutnika, rybaka, leśniczego, kierowcy, kolejarza, lotnika, budowniczych; umieć porównać pracę ludzi na wsi i w mieście, orientować się, na czym polegają typowe zajęcia ludności w miejscu zamieszkania;
 - umieć szanować wytwory pracy: meble i urządzenia w klasie i w szkole, przybory i podręczniki szkolne, ubranie, produkty spożywcze, zabawki, zieleni koło szkoły i w miejscu zamieszkania, urządzenia w miejscach publicznych;
 - wiedzieć, skąd pochodzą niektóre produkty spożywcze;
 - wiedzieć, że praca ludzka, warunki i wytwory tej pracy w przeszłości były inne niż obecnie, umieć podać przykłady narzędzi pracy, sposobów mierzenia czasu, oświetlenia i ogrzewania mieszkań, środków lokomocji stosowanych w dawnych czasach i porównać je z dzisiejszymi;
 - postępować zgodnie z podstawowymi zasadami współżycia i współdziałania w kontaktach społecznych; być uprzejmym i uczynnym w stosunku do ludzi starszych i kolegów, wykazywać umiejętności i przyzwyczajenia kulturalnego zachowania w miejscach publicznych;
 - znać przepisy i mieć wdrożone nawyki w zakresie przestrzegania pięciu zasad przechodzenia przez jezdnię, posiadać znajomość znaków drogowych, zdobyć wiadomości i umiejętności przygotowujące do uzyskania Karty Rowerowej;
 - znać przepisy oraz zasady kultury zachowania się w środkach lokomocji publicznej, umieć zachować dyscyplinę w roli przechodnia i pasażera;
 - przestrzegać zasady bezpieczeństwa dotyczące zachowania się na drogach i w pobliżu dróg /szczególnie podczas zabaw - zgodnie z Kodeksem Drogowym/.
2. Umieć obserwować zjawiska przyrody, analizować je, opisywać i nazywać, a niektóre wyjaśniać:
- umieć podawać przykłady związków przyczynowo-skutkowych dostrzeżonych w przyrodzie /np. zależności rozwoju roślin od pory roku, od gleby i uprawy/;

- umieć charakteryzować zmiany w przyrodzie w różnych porach roku;
 - uświadamiać sobie różnorodność świata roślinnego i zwierzęcego, rozumieć najogólniej współzależność między światem roślinnym a zwierzęcym;
 - rozpoznawać najczęściej spotykane gatunki roślin i zwierząt w ogrodzie szkolnym, w parku, w polu, w sadzie, na łące, w lesie, w stawie lub jeziorze;
 - umieć scharakteryzować najogólniej budowę rośliny oraz wygląd owada, ryby, ptaka i ssaka, opowiedzieć o życiu, sposobie rozmnażania, odżywiania, środowisku, charakterystycznych cechach niektórych przedstawicieli poszczególnych gatunków;
 - wyróżniać jadalne części roślin;
 - umieć określać typ lasu, wyróżniać warstwy lasu, wiedzieć, na czym polega gospodarcze, klimatyczne i zdrowotne znaczenie lasu;
 - rozumieć powiązanie człowieka ze środowiskiem przyrodniczym;
 - nie niszczyć i nie pozwalać innym niszczyć przyrody, wiedzieć, jakie gatunki roślin i zwierząt podlegają szczególnej ochronie i co to są rezerваты przyrody, umieć zachować się na wycieczce;
 - umieć opiekować się hodowlą w klasie oraz zajmować się dokarmianiem zwierząt w zimie;
 - opanować umiejętność wykonywania najprostszych prac na działce szkolnej z użyciem małych narzędzi ogrodniczych /np. podlewanie roślin, wrywanie chwastów, sadzenie roślin, zbieranie plonów, spulchnianie ziemi/;
 - wykazywać zainteresowanie życiem przyrody.
3. Mieć opanowane umiejętności i nawyki w zakresie: samoobsługi, właściwego zachowania się w klasie i w szkole, przestrzegania higieny osobistej i higieny otoczenia, odpowiedniego ubierania się oraz przestrzegania racjonalnego rozkładu zajęć w ciągu dnia.

TREŚCI KSZTAŁCENIA

KLASA I

/2 godziny tygodniowo/

1. W k l a s i e i w s z k o l e

Klasa lekcyjna jako miejsce nauki. Wygląd klasy, elementy dekoracyjne.

Meble i urządzenia - ich funkcja, poszanowanie.

Przybory szkolne, książki, zeszyty. Sposoby ich produkowania.

Zachowanie się w klasie i w szkole.

Sposób siedzenia w ławce. Prawidłowa postawa podczas czytania i pisania. Przeciwdziałanie skrzywieniom kręgosłupa.

Zachowanie ciszy przy pracy umysłowej na lekcji.

Przepisy higieniczne obowiązujące w szkole. Stałe utrzymywanie czystości i ładu.

Odoczynek na przerwie. Potrzeba ruchu i zmiany postawy /z siedzącej na inną/. Zabawy ruchowe.

Konieczność przestrzegania przepisów bezpieczeństwa podczas zabaw na przerwie.

Higiena i estetyka spożywania posiłków w czasie przerwy śniadaniowej. Poszanowanie żywności.

Urządzenia sanitarne w szkole i korzystanie z nich.

Opieka lekarska w szkole. Praca lekarza szkolnego i pielęgniarki. Udzielanie pomocy w przypadku skaleczeń i zachorowań.

Pracownicy szkoły: dyrektor szkoły, nauczyciele, sekretarka, bibliotekarka, kucharka, woźni.

Rośliny ozdobne w klasie. Warunki życia roślin: światło, powietrze, odpowiednia temperatura, wilgotność. Otoczenie szkoły. Troska o porządek i poszanowanie zieleni wokół szkoły.

Obserwacje, ćwiczenia, wycieczki

- Zapoznanie dzieci z klasą, szkołą, poszczególnymi salami i pomieszczeniami, urządzeniami, ich przeznaczeniem; wdrażanie do przestrzegania przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy szkolnej.

- Spotkania z niektórymi pracownikami szkoły, np. z dyrektorem szkoły, sekretarką, bibliotekarką, woźną, przedstawicielem komitetu rodzicielskiego. Rozmowy na temat ich pracy.

- Wizyta w gabinecie lekarskim, zapoznanie uczniów z wyposażeniem gabinetu, pracą lekarza i pielęgniarki.

- Projekcja filmów i przezroczy ilustrujących np. prawidłową i nieprawidłową postawę ucznia przy siedzeniu.

- Projekcja filmów pokazujących produkcję papieru i przyborów szkolnych.

- Kształtowanie praktycznych umiejętności pielęgnacji roślin ozdobnych w klasie.

- Obserwacja związków między warunkami życia roślin, a ich wzrostem i rozwojem.

- Pomoc starszym kolegom w opiece nad dziedzińcem szkolnym /np. sprzątanie wiosenne/.

- Mierzenie temperatury powietrza w klasie i na dworze.

- Doświadczenia pokazujące wymianę powietrza w klasie podczas wietrzenia.

- Zorganizowanie dokarmiania ptaków w zimie.

2. D r o g a d o s z k o ł y

Droga dziecka do szkoły z domu i z powrotem - dojazdy środkami lokomocji. Rodzaje środków lokomocji, zachowanie się w nich.

Przepisy i zasady zachowania się na drodze w terenie zabudowanym i nie zabudowanym. Znaki drogowe na drodze dziecka do szkoły.

Pięć zasad przechodzenia przez jezdnię, przekraczanie skrzyżowań, również w ruchu regulowanym i kierowanym przez sygnalizację świetlną lub funkcjonariusza MO.

Strona lewa i prawa jezdni. Prawidłowe chodzenie jezdnią bez chodnika oraz z chodnikiem. Wymijanie, wyprzedzanie, mijanie.

Ruch na jezdni a miejsce zabaw. Niebezpieczeństwa zagrażające przy saneczkowaniu, jeździe na łyżwach i wrotkach, grze w piłkę i innych zabawach w pobliżu jezdni. Droga hamowania pojazdów.

Konieczność zachowania szczególnej ostrożności w czasie poruszania się po drogach w niesprzyjających warunkach atmosferycznych /mgła, opady, zamiecie śnieżne, gołoledź/.

Rodzaje dróg. Szerokość i nawierzchnia. Znaczenie dróg. Mosty i wiadukty. Przejazdy kolejowe. Praca służby drogowej nad utrzymaniem odpowiedniego stanu dróg, ich oznakowaniem i budową nowych. Narzędzia pracy i urządzenia. Poszanowanie znaków i urządzeń na drogach i przystankach autobusowych.

Obserwacje, ćwiczenia, wycieczki

Obserwacja ruchu na drogach - wyjaśnienie pojęć: droga, pobocze, chodnik, środki lokomocji.

Obserwacja ruchu kołowego i drogi hamowania pojazdów.

Praktyczna nauka przechodzenia przez jezdnię, przekraczanie skrzyżowań, chodzenie jezdnią bez chodnika oraz chodnikiem.

Wdrażanie do odpowiedniego zachowania się w środkach lokomocji /podczas wycieczki/.

Gry i zabawy służące poznawaniu znaków drogowych.

Spotkanie z pracownikiem służby ruchu i służby drogowej, rozmowa o naruszaniu dyscypliny i zasad bezpieczeństwa na drogach, w środkach lokomocji, przy przechodzeniu przez tory kolejowe oraz o sposobach właściwego zachowania się w ruchu drogowym.

Projekcja filmów i przezroczy ilustrujących zasady ruchu pieszych, zachowanie się w środkach komunikacji oraz niebezpieczeństwa grożące dzieciom bawiącym się na jezdni.

Obserwacja pracy służby drogowej.

3. Ż y c i e i p r a c a w d o m u

Rodzina i jej członkowie.

Mieszkanie jako miejsce pracy i wypoczynku. Pomieszczenia do pracy i wypoczynku. Meble i ich funkcje. Miejsce do nauki i zabawy dla dzieci.

Urządzenia techniczne używane w domu, ich zastosowanie, konieczność konserwacji. Ostrożność przy korzystaniu z urządzeń elektrycznych i gazowych. Instalacja elektryczna.

Dawne i dzisiejsze sposoby oświetlenia: łuczywo, świece, lampa naftowa, lampa elektryczna. Sposoby ogrzewania mieszkań dawniej i dziś: ognisko, piece węglowe, kaloryfery, ogrzewanie elektryczne.

Praca w domu. Codzienne obowiązki domowników.

Praca nad utrzymaniem czystości w domu, sprząatanie, mycie, układanie, pranie, odkurzanie, wietrzenie mieszkań. Podział obowiązków między domowników. Obowiązki dziecka.

Prowadzenie gospodarstwa domowego. Gospodarność, oszczędność.

Higiena osobista. Mycie wieczorne i poranne. Mycie rąk i zębów. Przybory do mycia. Czystość pościeli. Ubieranie się w zależności od pory roku.

Odżywianie się. Posiłki. Różnorodność pokarmów: nabiał, mięso, jarzyny, owoce, tłuszcze, potrawy mączne. Higiena i estetyka spożycia posiłków. Oszczędne gospodarowanie produktami żywnościowymi.

Odzież. Utrzymanie odzieży w czystości i porządku.

Praca zawodowa rodziców. Rodzaje zawodów wykonywanych przez rodziców, charakter pracy, umiejętności, wytwory, szczególne osiągnięcia niektórych rodziców w pracy zawodowej.

Plan dnia ucznia. Zachowanie odpowiednich proporcji między nauką, pracą, zabawą, snem.

Sposoby spędzania czasu wolnego: zabawy ruchowe, spacer, czytanie książek, majsterkowanie, audycje radiowe i telewizyjne. Racjonalne organizowanie gier i zabaw w różnych porach roku.

Sen i jego znaczenie. Obowiązek zachowania ciszy w godzinach wieczornych.

Sąsiedzi. Zachowanie się dziecka wokół domu i troska o utrzymanie czystości, przestrzeganie przepisów bezpieczeństwa.

Rośliny ozdobne w mieszkaniu.

Zwierzęta domowe, kot, pies. Ich wygląd zewnętrzny i tryb życia. Odpowiedzialność za zwierzęta hodowane w domu.

Obserwacje, ćwiczenia, wycieczki

- Obserwacja wyposażenia i funkcji mieszkania /poszczególne pomieszczenia, meble, urządzeń/.

- Ćwiczenia w obsłudze niektórych urządzeń technicznych.

- Doświadczenie z oświetlaniem za pomocą żużelki, świecy i lampy naftowej. Porównanie z oświetleniem elektrycznym.

- Rozmowy z rodzicami na temat ich pracy zawodowej.

- Uczestniczenie w pracach porządkowych w domu. Podejmowanie stałych obowiązków.

- Projekcja filmów i przezroczy dotyczących higieny osobistej.

- Sporządzanie planu pracy i odpoczynku dziecka.

- Pielęgnacja roślin ozdobnych w domu i notowanie obserwacji w formie rysunków.

- Obserwacja trybu życia kota i psa.

4. W ogrodzie szkolnym i w parku

Rośliny w ogrodzie szkolnym i w parku.

Zależność rozwoju roślin od nasłonecznienia, temperatury, powietrza, rodzaju gleby i jej wilgotności.

Pielęgnacja roślin. Różnica między roślinami dziko rosnącymi a hodowanymi w ogrodzie.

Zwierzęta żyjące w ogrodzie szkolnym i w parku. Konieczność dokarmiania ptaków zimą.

Zmiany zachodzące w ogrodzie i w parku w różnych porach roku.

Park jako miejsce wypoczynku ludzi. Troska mieszkańców o wygląd parku /czystość, estetyka/.

Ochrona zieleni i zwierząt w parkach, osiedlach, wokół szkoły i domów.

Obserwacje, ćwiczenia, wycieczki

- Wycieczka do ogrodu lub parku. Rozpoznawanie drzew, krzewów, roślin ozdobnych i warzyw po cechach charakterystycznych np. kwiatach, owocach, liściach. Praktyczne wdrażanie dzieci do właściwego zachowania się w parkach i ogrodzie szkolnym.

- Obserwacja wzrostu roślin w ogrodzie szkolnym.

- Doświadczenia ukazujące wpływ wody, światła i prac pielęgnacyjnych na rozwój roślin w ogrodzie szkolnym.

- Praktyczne prace pielęgnacyjne przy uprawie roślin ozdobnych na działce szkolnej: pielenie, spulchnianie gleby, podlewanie, prace porządkowe. Stosowanie najprostszych narzędzi ogrodniczych i ich konserwacja.

- Obserwacja i wyjaśnienie zmian zachodzących w ogrodzie i w parku w różnych porach roku, np. opadanie liści jesienią, opadów deszczu i śniegu, zamarzanie wody, topnienie śniegu i lodu, wzrostu, kwitnienia i owocowania roślin.

- Obserwacja rozwoju pąków wczesną wiosną oraz przyrostu drzew na wiosnę.

- Obserwacja parowania wody /doświadczenie/ przy wzroście temperatury.

- Obserwacja zwierząt żyjących w parku i w ogrodzie, np. wiewiórek, ptaków, warunków i trybu ich życia w różnych porach roku. Zorganizowanie dokarmiania ptaków zimą.

5. Rodzinna miejscowość

Cechy charakterystyczne krajobrazu występującego w najbliższej okolicy. Formy terenu typowe dla krajobrazu danej okolicy, np. równiny, wzgórza, góry, doliny rzeczne, rzeki, jeziora, stawy.

Szata roślinna dominująca w krajobrazie okolicy.

Pospolite zwierzęta występujące w okolicy.

Rodzinne miasto lub wieś. Nazwa miejscowości. Adres zamieszkania. Domy mieszkalne, ich otoczenie, troska mieszkańców o estetykę /czystość, ogrodzenia, kwietniki/. Ulice, ich oświetlenie, porządek na ulicach. Drzewa i krzewy, trawniki. Osobliwości rodzinnego miasta - wsi /np. zabytki architektury, rzadko spotykana roślinność, wyjątkowe formy terenu/. Najstarsze obiekty i ich historia. Miejsca Pamięci Narodowej.

Łudność i jej zajęcia. Najważniejsze instytucje.

W sklepie. Praca sprzedawcy. Rodzaje sklepów. Zachowanie się w sklepie.

Placówki służby zdrowia: przychodnia rejonowa, szpital, apteka, pogotowie ratunkowe. Praca lekarza, pielęgniarki, aptekarza.

Milicja Obywatelska. Praca funkcjonariusza MO. Odpowiedzialność za bezpieczeństwo i porządek publiczny na wsi i w mieście.

Straż pożarna. Praca strażaka. Sprzęt przeciwpożarowy i strażacki. Najczęstsze przyczyny pożarów w mieście i na wsi. Zapobieganie pożarom budynków i lasów. Ostrożność przy korzystaniu z ognia.

Podstawowe usługi dla ludności. U krawca, fryzjera, szewca, stolarza, w warsztacie mechanicznym i elektromechanicznym.

Ośrodki kulturalne i sportowo-wypoczynkowe, np. biblioteka, dom kultury, boisko sportowe.

Przeszłość i perspektywy rozwoju rodzinnej miejscowości.

Obserwacja, ćwiczenia, wycieczki

- Zwiedzanie rodzinnej miejscowości. Obserwacja budynków i ich otoczenia, ulic, osobliwości, obserwacja budynków najstarszych i najnowszych. Porównanie.

- Wycieczka do sklepu, ośrodka zdrowia, do budynku straży pożarnej, do biblioteki, do wybranego zakładu usługowego. Obserwacja ludzi, zaznajomienie się z urządzeniami, z rodzajem wykonywanej pracy, z narzędziami pracy. Zwrócenie uwagi na przydatność różnych zawodów oraz kwalifikacje /umiejętności/ ludzi wykonujących dany

zawód. Rozmowy z przedstawicielami różnych zawodów.

- Udział uczniów w pracach społecznie użytecznych na terenie swej miejscowości.

- Opieka nad Miejscami Pamięci Narodowej.

- Wycieczka po najbliższej okolicy. Obserwacja rzeźby terenu, szaty roślinnej, zwierząt, budownictwa i dróg w celu określenia typu krajobrazu.

- Rozpoznawanie niektórych roślin i zwierząt występujących w okolicy.

- Modelowanie form terenu zaobserwowanych w poznanej okolicy i form oglądanych na ilustracjach /góra, pagórek, równina, dolina rzeczna/.

- Projekcja filmu lub przezroczy na temat przyczyn i skutków pożarów oraz zapobiegania pożarom.

- Spotkanie z przedstawicielem samorządu mieszkańców, rozmowa na temat praw i obowiązków mieszkańca, przemian jakie zaszły w ostatnich latach w danej miejscowości oraz perspektyw rozwoju miasta, osiedla, wsi.

ZAGADNIENIA ZWIĄZANE Z REALIZACJĄ PROGRAMU

1. Konstrukcja i interpretacja programu

Głównym kryterium doboru treści programowych przedmiotu są potrzeby poznawcze dziecka, jego doświadczenia życiowe i potrzeby dostarczania mu nowych doświadczeń. W programie uwzględnia się treści społeczne, geograficzne, przyrodnicze, historyczne, techniczne, a także inne, o ile są powiązane ze sobą naturalnymi zależnościami. Ukazywanie zjawisk nie w izolacji i w oderwaniu, lecz w uzależnieniu od siebie, uczy dziecko właściwego patrzenia na rzeczywistość, kształtuje w jego umyśle scalony obraz świata. Uświadamianie dzieciom, że istnieje ogromna różnorodność i złożoność świata, a jednocześnie jego jedność, ukazywanie związków przyczynowo-skutkowych jest o tyle ważne, że przyczynia się do kształtowania podstaw naukowego poglądu.

Realizacja materiału w postaci przedstawionych w programie struktur tematycznych umożliwia dokonywanie analizy zjawisk występujących w otaczającym świecie, a następnie ich syntezy. Już od pierwszej klasy uczeń może i powinien dochodzić do pewnych uogólnień na podstawie poznanych przesłanek. Dochodzenie do uogólnień będzie ułatwione, jeśli uczniowie przechodząc od kolejnego działu będą się posługiwać przyswojonymi pojęciami z działów poprzednich.

Ujęcie treści w programie nie przypomina układu występującego w nauczaniu systematycznym poszczególnych przedmiotów szkolnych. Bardzo często i niemal z zasady te same treści będą opracowywane na wyższym poziomie, lecz w szerszym zakresie, niekiedy w innych układach. Jest to zgodne ze współczesną dydaktyką w klasach początkowych i o tyle ważne, że zapobiega powstawaniu schematów myślowych i pozwala na lepsze funkcjonowanie wiadomości u ucznia.

Wstępne wiadomości z geografii zdobywają uczniowie w klasie pierwszej, poznając rodzinną miejscowość, a w niej charakterystyczne krajobrazy, kształtowanie powierzchni i nawadnianie terenu, drogi, budownictwo, typowe zajęcia ludności związane z warunkami naturalnymi.

Rozszerzenie tych wiadomości nastąpi przy tematach związanych z najbliższymi okolicami oraz w klasie trzeciej na lekcjach o kraju ojczystym. Pojęcie kraju ojczystego będzie wzbogacane z

każdym rokiem nauki. Wychodząc od środowiska najbliższego, przechodzimy do tematów bardziej odległych, zapoznajemy dziecko z najważniejszymi miastami, rzekami, zabytkami, podstawowymi bogactwami naturalnymi i kierunkami rozwoju gospodarczego kraju.

Treści przyrodnicze uwzględnione są w programie w dość szerokim zakresie. W ciągu trzech lat nauki uczeń ma możliwość poznania niektórych środowisk naturalnych i środowisk tworzonych przez człowieka. Każdy z ekosystemów rozpatrywany jest pod kątem warunków życia, przystosowania roślin i zwierząt oraz zależności organizmów żywych od siebie.

Na wybranych przykładach roślin i zwierząt typowych dla danego ekosystemu uczeń będzie zdobywał wiadomości morfologiczno-fizjologiczne. Pogłębienie wiadomości o budowie roślin, procesie kieikowania, wzrostu i rozwoju nastąpi dzięki hodowli w klasie i w ogrodzie szkolnym. Obserwacja roślin w różnych środowiskach umożliwi poznanie różnic w budowie, wynikających z przystosowania do warunków. Porównując różne gatunki roślin na działce szkolnej /np. chwasty i rośliny uprawne/, w lesie, w polu, uczeń sam dojdzie do uświadomienia sobie różnych cech, które powodują wzajemne wypieranie się gatunków. Wówczas zaczyna rozumieć potrzebę ochrony roślin uprawnych przed bardziej żywotnymi, produkującymi więcej nasion, wytrzymałymi na suszę i szybciej rosnącymi chwastami. W tym kontekście rola człowieka prowadzącego uprawę staje się bardzo ważna. Rośliny uprawne mogą żyć jedynie dzięki opiece człowieka-gospodarza, który zapewni im dobre warunki rozwoju.

Już w klasach I-III dzieci mogą zrozumieć potrzebę i celowość wykonywania różnych zabiegów uprawnych: przygotowania gleby, nawożenia, pielenia, nawadniania, a także związki między warunkami życia roślin, a ich wzrostem i rozwojem. Zrozumienie tych zależności pozwala na to, aby prace te nie były wykonywane mechanicznie, ale z rozmysłem, z uświadomieniem ich konieczności i z hipotecznym założeniem wyników.

Do zrozumienia związków organizmu z otoczeniem niezbędna jest znajomość przedstawicieli różnych gatunków roślin i zwierząt żyjących w odmiennych środowiskach oraz znajomość ich budowy, przystosowań i sposobu odżywiania. Zapoznając uczniów z życiem w stawie, czy w lesie, zajmiemy się nie tylko analizą budowy po-

szczególnych roślin i zwierząt, ale również stosunkami między nimi, zależnościami na tle pokarmowym, a więc producentami i konsumentami, roślinożercami i drapieżnikami, a także stosunkami ilościowymi. Nie chodzi bowiem tylko o to, by dzieci umiały rozpoznać pospolite rośliny i zwierzęta, ale aby zaczęły sobie zdawać sprawę z powiązań i zależności występujących w przyrodzie.

Mimo że w klasie I-III nie wprowadzamy systematyki, przestrzegamy w analizie i omawianiu poszczególnych środowisk zasady wymieniaania i rozpatrywania poszczególnych gatunków od najniższych do najwyższych. Przyzwyczajanie uczniów do właściwego porządkowania na poziomie propedeutycznym ułatwia poprawne opanowanie pojęć.

Wiadomości ekologiczne oraz morfologiczno-fizjologiczne są podstawą do analizy tematyki dotyczącej o c h r o n y p r z y r o d y i n a t u r a l n e g o ś r o d o w i s k a c z ł o w i e k a .

Wszelka działalność człowieka w naturalnych środowiskach musi być oparta na znajomości praw przyrody i powinna zmierzać do zachowania równowagi w środowisku. W dobie eksplozji demograficznej i urbanizacji zasoby naturalne przyrody niepomiernie się kurczą, a równowaga w przyrodzie zostaje poważnie naruszona. Egzystencja niektórych roślin i zwierząt może być zapewniona tylko dzięki opiece ludzi. Ochrona środowiska, ochrona powietrza, lasów, gleb, wód, staje się problemem bytu człowieka.

Pracę nad kształtowaniem odpowiedniego stosunku dzieci do przyrody musimy zaczynać bardzo wcześnie. W treściach programowych problematyka związana z ochroną przyrody i środowiska jest uwzględniona. Wymaga ona jednak szczególnego akcentowania w toku realizacji programu i powiązania z warunkami środowiskowymi.

Praktycznym działaniem dzieci klas I-III w dziedzinie ochrony przyrody będzie opieka nad roślinami w klasie, w ogrodzie szkolnym, nad trawnikami, krzewami, drzewami posadzonymi wokół szkoły i domu. Będzie to zapobieganie bezmyślnemu zaśmiecaniu terenu, niszczeniu zieleni w drodze do szkoły, podczas zabaw i wycieczek. Wdrażanie dzieci od najmłodszych lat do czynnego udziału w ochronie przyrody przyczyni się do wychowania pokoleń rozumiejących, że piękne krajobrazy, flora, fauna, stanowią zasoby naturalne równie wartościowe, jak pokłady soli, czy węgla, a za

utrzymanie tych zasobów odpowiedzialny jest człowiek. Trzeba u dzieci wyrobić przekonanie, że stosunek do przyrody jest miarą kultury człowieka.

Treści z zakresu higieny nie stanowią odrębnego działu, lecz występują wielokrotnie w naturalny sposób powiązane z realizowaną problematyką programową. Tematy dotyczące higieny ciała, odzieży, odżywiania, odpoczynku, potrzeby ruchu u dziecka wiążemy z domem, szkołą, warunkami w jakich dziecko aktualnie przebywa. Rozszerzenie tej tematyki następuje przy wielu innych okazjach. Np. o roli witamin w odżywianiu, czystości spożywania owoców powiemy dzieciom przy okazji zapoznawania z sadem i ogrodem warzywniczym. Przebywając w lesie, w parku, nad rzeką jednocześnie wyjaśniamy potrzebę rekreacji.

Dziecko powinno nie tylko wiedzieć, jak ma się zachować w określonych okolicznościach, aby nie narażać swego życia, ale mieć ukształtowane odpowiednie umiejętności i nawyki. Utrwalanie nawyków higienicznych to zadanie wychowawcze szkoły i domu. Lekcje na ten temat mają uzasadniać celowość wszelkich zabiegów higienicznych, porządkować wiadomości uczniów, kontrolować opanowanie umiejętności.

Z treści historycznych program wprowadza głównie zagadnienia kultury materialnej. Prześledzenie zmian i rozwoju różnych form budownictwa czy narzędzi pracy zgodnie z chronologią wpłynie na kształtowanie orientacji w czasie historycznym. Pojęcia dotyczące kultury materialnej są mniej abstrakcyjne niż materiał z historii społeczno-politycznej i społeczno-gospodarczej.

Lekcje na których występują elementy historii mają na celu wprowadzenie uczniów w atmosferę dawnych czasów, uświadomienie procesu przemijania jednych form /np. budownictwa, narzędzi/, a powstawanie nowych, czyli stałego rozwoju. Z faktami związanymi z historią polityczną, z postaciami historycznymi dziecko zetknie się jedynie przy poznawaniu rodzinnej miejscowości i najbliższych okolic. Zabytki, pomniki, pamiątki zgromadzone w najbliższym muzeum będą wiązały dziecko z przeszłością ziemi, na której wyrosło. Trzeba również kształtować u dzieci odpowiedni stosunek do zabytków kultury, folkloru, wytworów myśli i talentów ludzi.

Wprowadzanie dziecka w środowisko społeczne zaczyna się w sposób praktyczny w rodzinie oraz w przedszkolu. Szkoła będzie następną społecznością, którą dziecko pozna i włączy się w jej mechanizm funkcjonowania. Na przykładzie klasy, szkoły dziecko zrozumie potrzebę organizacji życia społecznego, podziału obowiązków, zarządzania, podporządkowania się określonej dyscyplinie społecznej, pewne zasady i normy życia zbiorowego /regulaminy/, potrzebę współgospodarowania, prawa i obowiązki, potrzebę godzenia interesów własnych z interesami ogółu.

Wychodząc od najbliższych zorganizowanych zespołów ludzkich przechodzimy do zbiorów szerszych i bardziej skomplikowanych: rodzinnej miejscowości, gminy /dzielnic/, województwa, aby w klasie III uczeń mógł sobie uświadomić swoją przynależność do państwa. Pewne mechanizmy występujące w otoczeniu najbliższym będą funkcjonowały także w społecznościach szerszych. Z całości środowiska społecznego /np. lokalnego/ wybieramy te elementy, które są dziecku najbliższe i najłatwiejsze do poznania. Poznając wybraną instytucję, pokazujemy jej przydatność społeczną, sposób służenia mieszkańcom, pewną specjalizację w tym zakresie, a tym samym wzbudzamy szacunek dla instytucji i ludzi w nich pracujących.

Spółeczność lokalną, regionalną, ukazujemy na tle środowiska naturalnego i kulturalnego, uwarunkowań geograficznych i historycznych. Wskazujemy sylwetki ludzi wybitnych, zasłużonych dla środowiska tak w przeszłości, jak i współcześnie.

Zapoznając z pracą ludzi wiążemy ją z zapotrzebowaniem społecznym. Pokazujemy, że praca stanowi źródło wszelkich dóbr materialnych, umożliwia zaspokajanie potrzeb, jest podstawą więzi międzyludzkich.

Sporo miejsca w programie klasy I zajmują treści dotyczące ruchu drogowego. Wdrażanie do przestrzegania zasad ruchu drogowego jest konieczne ze względu na ochronę dziecka przed niebezpieczeństwami grożącymi mu na jezdni. Dziecko 7-letnie będąc samodzielnym uczestnikiem ruchu pieszego musi posiadać niezbędną wiedzę i odpowiedni zasób wyobraźni z tej dziedziny, a także gotowość podporządkowania się określonej dyscyplinie oraz umiejętności i nawyki właściwego zachowania się na drodze.

2. Sposoby realizacji

Sposoby realizacji materiału programowego, dość różnorodnego w swej treści, powinny być dostosowane do wieku i właściwości psychicznych dziecka, do jego wiedzy i doświadczeń oraz do zagadnień, które chcemy przekazać. Sposoby te powinny umożliwiać efektywne poznawanie rzeczywistości, wpływać na kształtowanie zdolności poznawczych i pomagać w opanowaniu nowych umiejętności praktycznych. Za podstawowe należy uznać metody czynnościowe, polegające na budzeniu różnorodnej aktywności uczniów, i te, które wymagają bezpośredniego kontaktu ze środowiskiem. Uczeń klasy I-III myśli głównie w sposób konkretno-obrazowy. Dokonywanie operacji wyślowych w oderwaniu od konkretów, wyłącznie na podstawie przesłanek słownych, sprawia mu duże trudności. Głównym źródłem wiedzy będzie więc obserwacja zjawisk przyrodniczych, fizycznych, społecznych i innych, organizowana przez nauczyciela w czasie wycieczki, doświadczeń i ćwiczeń praktycznych. Obserwacja jest celowym i kierowanym spostrzeganiem. Kierowanie tym procesem polega najczęściej na wytwarzaniu problemów, zadań - na miarę ucznia klasy I-III do rozwiązywania oraz pytań dotyczących istotnych cech przedmiotów, osób, faktów, procesów i stanów, sytuacji i stosunków. Zebranie bezpośrednich spostrzeżeń staje się podstawą analizy i syntezy, porównania, klasyfikacji, uogólnienia, abstrahowania, wnioskowania i kształtowania pojęć.

Przed organizowaniem wycieczek /bliższej i dalszej/ trzeba odpowiednio przygotować uczniów: podać temat, wyjaśnić cel i przewidywany przebieg, jeśli to będzie dojazd - zapewnić bezpieczeństwo. W czasie wycieczki kierujemy uwagę dziecka na obiekty i zjawiska, które chcemy pokazać i wyjaśnić.

Materiał spostrzeżeniowy uzyskany w czasie wycieczki służy do wykorzystania nieraz na lekcjach do analizy, syntezy i wyjaśnienia. Wycieczka nie tylko umożliwia obserwację elementów rzeczywistości, ale daje dziecku wiele radości, wprowadza ożywienie do pracy szkolnej. Można ją czasem i należy łączyć z zabawą, grą terenową, pożyteczną pracą dla szkoły i środowiska.

Poznawanie otaczającej rzeczywistości, zwłaszcza przyrodniczej, odbywa się także w czasie wykonywania ćwiczeń praktycznych, np. przy wprowadzeniu hodowli w klasie i na działce. Prace hodowlane stanowią źródło wiedzy, umożliwiając stosowanie wiadomości

w praktyce oraz pozwalają na kształtowanie umiejętności posługiwania się prostymi narzędziami pracy. Prace przy pielęgnacji roślin są źródłem bogatych spostrzeżeń i podstawą do uogólnień.

W toku działania dziecko wyodrębnia i obserwuje przedmiot działalności, poznaje warunki, w których działa, zauważa skutki działania, opanowuje metody skutecznego przekształcania rzeczywistości. Dzieci młodsze bardzo lubią wykonywać pożyteczne prace. Nawet drobne zadania wykonywane na rzecz klasy, szkoły, domu, osiedla, wsi mają charakter poznawczy, a ponadto wiążą dziecko uczuciowo ze środowiskiem i rozwijają poczucie przydatności dla społeczeństwa.

W przypadku, gdy pewne zjawiska są trudno dostrzegalne w naturalnych warunkach, przeprowadzamy obserwację w specjalnie zorganizowanych warunkach. Już od klasy pierwszej można przeprowadzać obserwacje umożliwiające uczniom dostrzeganie zmian w ciągu kilku dni lub tygodni. Przykłady tego rodzaju obserwacji /doświadczeń/ zostały podane w programie.

Przystępując do wykonywania doświadczeń uczeń przewiduje w jakim celu wprowadza zmiany, próbuje postawić hipotezę dotyczącą wyniku, a dopiero po sprawdzeniu wysuwa wnioski. Doświadczenia wpływają na kształtowanie myślenia przyczynowo-skutkowego. Doświadczenia trudniejsze, wymagające skomplikowanej aparatury może wykonać nauczyciel w formie pokazu. Nawet pogadanki wyjaśniające i uogólniające powinny być oparte na obserwacjach w czasie wycieczki, prowadzeniu hodowli, doświadczeniach związanych z zajęciami praktycznymi w klasie, w ogrodzie szkolnym w najbliższym osiedlu.

Wербализм w nauczaniu początkowym prowadzi do zniekształcenia obrazu rzeczywistości u małego dziecka. Dlatego zaznajomienie ze zjawiskami przyrodniczymi przy pomocy opowiadań, wierszy i baśni, których bohaterami są rośliny i zwierzęta o cechach ludzkich, należy uznać za niewystarczające.

Fantastyka jest potrzebna dla rozwoju wyobraźni dziecka, jednak antropomorfizacja świata roślinnego i zwierzęcego nie prowadzi do kształtowania właściwych pojęć przyrodniczych. Pierwotny system pojęć ma służyć uczniom do aktualnej orientacji w rzeczywistości i ma być podstawą dalszej nauki.

Mimo propedeutycznego ujmowania problemów, mamy obowiązek przedstawiania ich w sposób rzetelny pod względem naukowym. Uczeń przystępując do systematycznej nauki biologii, geografii, fizyki, historii opierać się będzie na wiedzy zdobytej wcześniej. Nauczyciel klas wyższych nie może zajmować się wyjaśnianiem wszystkich pojęć od początku. Jeśli więc uczeń ma zbyt ubogi zasób pojęciowy lub zniekształcone wyobrażenia o rzeczywistości napotyka trudności w przyswajaniu wiedzy w układzie systematycznym.

Aby doprowadzić dziecko do opanowania trwałych umiejętności nawyków i przyzwyczajzeń, trzeba tak organizować pracę, aby pewne czynności wielokrotnie powtarzać. Dotyczy to zwłaszcza nawyków higienicznych, przestrzegania przepisów bezpieczeństwa w ruchu drogowym i odpowiedniego zachowania się w różnych środowiskach.

Poznanie środowiska społecznego także nie może odbywać się w sposób werbalny. Ukazywanie działalności ludzkiej, organizacji życia społecznego należy łączyć z wycieczką do różnych instytucji społecznych, kulturalnych, zakładów usługowych itp. Podczas wycieczki uczniowie zobaczą ludzi przy pracy, z którymi będą mogli porozmawiać, zapytać o interesujące sprawy.

Pracę ludzi w wielkich zakładach przemysłowych pokazujemy przy pomocy filmów, natomiast bezpośrednio oglądać można pracę na budowie, w sklepie, w zakładzie usługowym, w gospodarstwie hodowlanym, na dworcu PKS czy PKP. Przyglądanie się pracy, spotkanie z przedstawicielem danego zawodu, rozmowa z nim pozwoli na właściwe kształtowanie pojęć społecznych oraz na budzenie szacunku dla pracy ludzkiej.

Aby ułatwić dzieciom poznanie niektórych ról społecznych, wzajemnego uzależnienia i powiązań międzyludzkich oraz sposobów służenia ludziom, można posłużyć się metodami zabawowymi, łączyć realizację programu z pracą w drużynie zuchowej. Zabawy zespołowe o tematyce społecznej uczą współdziałania, solidaryzowania się z zespołem, konieczności przestrzegania prawideł gry, przyjętych zwyczajów, wymagają umiejętności podporządkowania się, dostosowania swoich czynności do potrzeb grupy. Prace użyteczne wykonywane dla własnej klasy, szkoły, rodzinnej miejscowości stanowią przygotowanie dzieci do aktywnego uczestnictwa w życiu i rozwoju kraju. Nawet najdrobniejsze prace samoobsługowe, pielęgnacyjne, porządkowe pozwolą dziecku przeżyć atmosferę pracy, wspólnego wysiłku, radości

z osiągniętego efektu.

Od metod nauczania uzależniony jest rozwój samodzielności działania i myślenia dziecka. Gotowe informacje nauczyciela i objaśnienia w podręczniku sprzyjają biernemu przyjmowaniu i pamięciowemu opanowaniu wiadomości. Samodzielne odkrywanie zjawisk podczas doświadczeń i obserwacji oraz kontaktów społecznych rozwija aktywność, wzbudza zainteresowania otaczającym światem. Ćwiczenia i prace użyteczne umożliwiają łączenie myślenia praktycznego i teoretycznego, wpływają na utrwalenie i sprawdzenie wiedzy teoretycznej w praktyce.

Postulat umożliwiania dziecku poznawania otaczającej rzeczywistości w sposób bezpośredni, wielozmysłowy, wymaga bardzo elastycznego traktowania materiału programowego. Konkretyzacja tematów będzie zależała od warunków środowiskowych. Jeżeli np. w danej miejscowości nie ma parku, nie należy uczyć o nim w sposób werbalny. Wystarczy zapoznać dzieci ze światem roślinnym i zwierzęcym wokół szkoły i domów, a do parku zaprowadzić je podczas wycieczki do najbliższego lasu w klasie drugiej. Podobnie podchodzić należy do zawodów ludzi w rodzinnej miejscowości i najbliższej okolicy. Zapoznajemy dzieci z zawodami, które spotykamy w najbliższym otoczeniu. W niektórych miejscowościach znajduje się bardzo dużo zabytków, muzeów i pomników. Nauczyciel sam musi zdecydować o jakimi faktami historycznymi, zwłaszcza związanymi z rodzinną miejscowością, zapozna swoją klasę.

Realizacja programu nauki o środowisku powinna przebiegać w ścisłej korelacji z innymi przedmiotami, zwłaszcza z językiem polskim, muzyką, plastyką oraz przedmiotem technika i praca. Korelacja praktycznie stosowana zapewni wielostronne spojrzenie na treści kształcenia, a przez to pogłębienie rozumienia otaczającej rzeczywistości i zwiększenie funkcjonalności wiedzy zdobytej w szkole.

Formy kontroli i oceny postępów ucznia będą również bardzo zróżnicowane ze względu na wielorakość celów i treści poznawczych. Wiedzę i umiejętności ucznia sprawdzamy zarówno w czasie lekcji i wycieczki, jak podczas pracy na działce, przy pielęgnowaniu roślin w klasie, dokarmianiu ptaków itp. O osiągnięciach uczniów świadczyć będą poprawnie opanowane pojęcia społeczne, geograficzne, przyrodnicze, a także umiejętności zachowania się w sytuacjach

wymagających kontaktów społecznych - w drodze do szkoły, w klasie, w szkole, w sklepie, na wycieczce przyrodniczej.

Ocena nie zawsze musi być wyrażona stopniem szkolnym, może to być opinia o wykonanej pracy, dostrzeżenie osiągnięć ucznia, pochwała i podkreślenie jego wysiłku i zaangażowania.

P L A S T Y K A

CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA

Plastyka jako przedmiot nauczania ma na celu - poprzez pobudzenie i usprawnianie procesów percepcji wizualnej oraz praktycznej działalności plastycznej wszechstronne rozwijanie osobowości ucznia i przygotowanie go do uczestnictwa w życiu kulturalnym.

W programie kształcenia w dziedzinie plastyki zakłada się:

- kształtowanie umiejętności dostrzegania i odbioru, rozumienia i przeżywania wartości wizualnych środowiska przyrodniczego, technicznego i kulturalnego oraz treści w nich zawartych;
- stymulowanie procesów wyobraźni i twórczego działania;
- kształtowanie umiejętności organizacji pracy i celowego doboru metod w działaniach plastycznych;
- kształtowanie umiejętności posługiwania się elementarnymi środkami plastyki dla wyrażania własnych przeżyć, przedstawienia określonych treści, kształtowania otoczenia;
- zapoznanie ucznia z podstawowymi pojęciami z zakresu sztuk plastycznych;
- kształtowanie społecznie pożądanego motywów działań plastycznych;
- kształtowanie społecznie pożądanego kryteriów oceny i akceptowania wartości formalnych i treści poznawczych dzieł sztuk plastycznych.

W wyniku realizacji programu uczeń powinien:

- dostrzegać, oceniać i wyrażać wizualne cechy ludzi, zwierząt, przedmiotów i zjawisk w zakresie kształtu, barwy, waloru, bryły, faktury;
- dostrzegać sytuacje przestrzenne;
- dostrzegać i stosować takie układy kompozycyjne, jak układy otwarte i zamknięte oraz rytmiczne i symetryczne;
- odbierać wartości wyrazowe zjawisk wizualnych otaczającej rzeczywistości oraz dzieł sztuki;
- przetwarzać opisy słowne na przedstawienia plastyczne;
- wyróżniać i posługiwać się podstawowymi środkami wyrazu plastycznego, takimi jak: barwa, walor, kształt, bryła, faktura;
- umieć organizować warsztat własnej pracy, celowo dobierać i ekonomicznie wykorzystywać środki materiałowe;
- umieć posługiwać się podstawowymi narzędziami i materiałami wymienionymi w treściach kształcenia;

- zdobyć wiedzę dotyczącą rozróżniania podstawowych dziedzin sztuk plastycznych, postaci i funkcji dzieł z tych dziedzin;
- chętnie podejmować działania plastyczne dla wyrażania własnych obserwacji i przeżyć;
- przejawiać chęć kształtowania plastycznego własnego otoczenia;
- ocenić i chronić dzieła sztuki i wytwory artystyczne.

Z A R Y S T R E Ś C I

KLASA I

/2 godziny tygodniowo/

1. O b s e r w a c j a i d o ś w i a d c z e n i e

Rozwijanie wrażliwości zmysłowej, umiejętności dostrzegania i zapamiętywania; wzbogacanie wiedzy rzeczowej poprzez kierowaną obserwację i doświadczenie.

a/ Ocenianie następujących cech przedmiotów i zjawisk występujących w otoczeniu ucznia:

- kształt /np. okrągły, kulisty, wydłużony, wąski, szeroki, kwadratowy, prostokątny, trójkątny, wypukły, wklęsły, prosty, krzywy/
- wyróżnianie, nazywanie, określanie ruchem /gest/;
- wielkość i proporcja /w stosunku do dwóch przedmiotów, np. duży-mały, większy od..., mniejszy od.../, wyróżnianie, nazywanie, określanie ruchem /gest/;
- barwa lokalna; nazwy potoczne barw chromatycznych /czerwona, pomarańczowa.../ i granicznych /niebieskozielona, pomarańczowo-czerwona.../, określanie stopnia jasności /jasnożółta, ciemnozielona.../ i nasycenia /żywa, czysta niebieska, brudna fioletowa.../, doskonalenie sprawności rozróżniania i nazywania;
- faktura i struktura /np. szorstki, gładki, chropowaty, miękki, elastyczny, giętki, sztywny/ - wyróżnianie, nazywanie, określanie;
- położenie i oddalenie /np. stojący, leżący, pionowy, poziomy, bliski, daleki, bliższy niż..., dalszy niż.../, wyróżnianie, nazywanie, określanie ruchem /gest/.

b/ Ocenianie układów przedmiotów i zjawisk występujących w otoczeniu ucznia:

- rytm jako powtarzalność i miarowość tych samych elementów - wyróżnianie, nazywanie, naśladowanie ruchem /powtarzalność gestów/.

c/ Określanie kształtu i barwy poszczególnych części postaci ludzkiej i zwierząt.

d/ Doświadczanie możliwości technicznych i efektów użycia podstawowych materiałów, tworzyw i narzędzi dla uzyskiwania plamy, bryły, faktury.

2. D z i a ł a l n o ś ć p l a s t y c z n a

Rysowanie, malowanie, rzeźbienie /lepienie i konstruowanie/.

a/ Ilustrowanie i wyrażanie

- przedstawienie i wyrażanie postaci, zjawisk i wydarzeń realnych i fantastycznych; z uwzględnieniem postaci ludzkiej, zwierząt, otoczenia;
- przedstawianie scen i sytuacji uwzględniających nastrojów, inspirowanych przez przeżycia, marzenia, stany pogody i pory roku, utwory literackie, muzyczne, filmy itp.;
- przedstawienie scen, sytuacji, zjawisk, przedmiotów itp. uwarunkowane uwzględnieniem kształtów, barw, wielkości, proporcji, sytuacji przestrzennych, faktur wymienionych w dziale "Obserwacja i doświadczanie".

Przykładowa tematyka: osoby z najbliższego otoczenia ucznia, środowisko domowe, szkolne, społeczno-przyrodnicze, praca w różnych zawodach, uroczystości rodzinne, szkolne, państwowe, regionalne, postacie literackie, świat techniki, stany pogody i pory roku, sport, turystyka itp.

b/ Kształtowanie

Projektowanie i wykonywanie płaskich i przestrzennych form użytkowych na potrzeby ucznia i zespołu - z dbałością o estetyczny i techniczny poziom wykonania.

Przykładowa tematyka: ozdoby choinkowe, kwiaty na pochód, zaproszenia, laurki, kotyliony itp.

Techniki i materiały: kredki świecowe, tusz, plakatówka, klejówka, mazaki, papiery kolorowe, makulatura, ścinki tekstylne, plastelina, glina, folia metalowa, karton, brystol, tektura, łączniki /kleje, spinacze, zszywki itp./, materiały przyrodnicze, stemple.

3. W i a d o m o ś c i z z a k r e s u s z t u k p l a s t y c z n y c h

- podstawowe dziedziny sztuk plastycznych: architektura, malarstwo, rzeźba; specjalności zawodowe: architekt, malarz, rzeźbiarz;

postacie dzieła: rysunek, obraz, rzeźba, płaskorzeźba; czynności: rysowanie, malowanie, lepienie, modelowanie, rzeźbienie - rozróżnianie i nazywanie;

- temat i treść prezentowanych przykładów z wyżej wymienionych dziedzin sztuk plastycznych - próby określania i nazywania;
- funkcja, sposoby użycia i efekty pracy podstawowych narzędzi: ołówka, patyka, pędzla, palety, noża i dłuta rzeźbiarskiego, nożyczek i stempla - rozróżnianie, świadomy dobór i stosowanie;
- możliwości wykorzystania technicznego podstawowych tworzyw i materiałów - świadomy dobór, celowe i ekonomiczne stosowanie;
- rytm jako prawo porządkujące powtarzające się elementy - rozpoznawanie prostych rytmów na płaszczyźnie i w przestrzeni.

Materiał poglądowy: przykłady architektury, rzeźby, malarstwa i rysunku znajdujące się w najbliższym otoczeniu ucznia.

ZAGADNIENIA ZWIĄZANE Z REALIZACJĄ PROGRAMU

Podstawową formą pracy ucznia na lekcji jest jego zaangażowanie i celowa działalność plastyczna, uwarunkowana rozwojem intelektualnym i wiedzą, emocjonalnym stosunkiem do tematu i rodzaju pracy, możliwościami manualnymi, znajomością i umiejętnością operowania środkami warsztatu plastycznego. Zdobywając stopniowo coraz większy zasób wiedzy i doświadczeń, większą sprawność działań plastycznych - uczeń zdobywa coraz pełniejszą swobodę twórczą, niezbędną zarówno dla autoekspresji, przedstawienia przekazu środkami plastyki informacji oraz organizacji własnego otoczenia, jak również jako podstawy do aktualnego i przyszłego uczestnictwa w kulturze. Treści kształcenia przedmiotu są zawarte w następujących działach:

1. Obserwacja i doświadczenie
2. Działalność plastyczna
3. Wiadomości z zakresu sztuk plastycznych

Wyodrębnienie działów programów nie powoduje i nie oznacza podziału mechanicznego i autonomii treści poszczególnych części. Są one powiązane i wzajemnie ukierunkowane.

Obserwacja i doświadczenie

Dział ten określa zakres ćwiczeń, które na podstawie bezpośredniej i kierowanej obserwacji oraz doświadczenia mają na celu

kształcenie uwagi ucznia, spostrzegawczości, pamięci wzrokowej, umiejętności oceniania, myślenia obrazowego, wyboru, wyobraźni oraz dostarczania uczniowi wiedzy o kształtach, barwach, fakturach, strukturach i układach rzeczy i zjawisk występujących w świecie materialnym, a także o ich oddziaływaniach na widza - odbiorcę. Sprawność procesów percepcji wizualnej i wiedza tą drogą nabyta są podstawowym warunkiem wszelkiej działalności plastycznej na każdym poziomie nauczania.

Materiału obserwacyjnego dostarcza przede wszystkim środowisko społeczno-przyrodnicze przedstawiające ogromne bogactwo przedmiotów i zjawisk, kształtów i barw. Dobór przedmiotów i zjawisk do obserwacji /materiał obserwacyjny/ jest uwarunkowany potrzebami realizacji problemów i tematów działu drugiego. Celem obserwacji jest powiększenie i wzbogacenie zakresu doświadczeń wzrokowych niezbędnych uczniowi w działalności plastycznej. Tym samym więc tematyka i zakres obserwacji poprzedza i wiąże się z ilustrowaniem, wyrażaniem i kształtowaniem. Ćwiczenia tego działu powinny być przeprowadzane możliwie często przy współdziałaniu z innymi przedmiotami nauczania. Czas trwania obserwacji jest uwarunkowany wiekiem i możliwościami dziecka, zakresem materiału i stopniem trudności opracowywanego problemu. Zakres i stopień trudności wzrasta stopniowo w poszczególnych klasach. W wyjątkowych przypadkach, gdy pewne zjawiska są trudno dostrzegalne, niedostępne albo wręcz niemożliwe do zaobserwowania w miejscu zamieszkania czy szkoły można organizować sytuacje sztuczne, np. pokaz za pomocą przyrządów optycznych i środków audiowizualnych.

Materiałem w sensie przedmiotu do doświadczenia i eksperymentowania są podstawowe narzędzia, materiały i tworzywa. Uczeń poprzez manipulacje odkrywa i sprawdza możliwości techniczne i wyrazowe, czy da się pokonać opór materiału, opanowuje go tak, aby móc swobodnie zastosować w działalności plastycznej.

Działalność plastyczna

Dział ten określa zakres stosunkowo swobodnych działań plastycznych, realizowanych w formie rysunku, malarstwa, rzeźby/modelowanie i konstruowanie/ i grafiki. Czynności ucznia w tym zakresie zostały ujęte jako:

- ilustrowanie i wyrażenie otaczającej rzeczywistości realnej i fantastycznej poprzez plastyczne wytwory ucznia, przy równoczes-

wym doskonaleniu możliwości, środków i sposobów wypowiedzi;

- kształtowanie podporządkowane wymogom plastycznej organizacji przedmiotów i otoczenia.

Punktem wyjścia dla ilustrowania i wyrażania jest temat wypowiedzi zaczerpniętych ze środowiska ucznia, a wiążący się z innymi przedmiotami nauczania. Mimo, że w poszczególnych klasach tematyka może się powtarzać - sformułowanie tematu wypowiedzi plastycznej ucznia powinno uwzględniać konieczność coraz bogatszych i bardziej skomplikowanych przedstawień, coraz większą wiedzę, umiejętności i możliwości ucznia. Tym samym więc przy formułowaniu tematu nauczyciel powinien kierować się realizacją następujących zadań:

- doskonalenie sposobów wyrażania postaci ludzkich i zwierząt w różnych ujęciach widokowych, różnicowania ich poz, ruchów, coraz dalej idącą charakterystykę indywidualną postaci, coraz bardziej złożone sceny i sytuacje, doskonalenie sposobów umiejscawiania sytuacji w określonym otoczeniu, charakteryzowania tego otoczenia poprzez dobór atrybutów oraz poszukiwanie różnych sposobów wyrażania przestrzeni rzeczywistej na płaszczyźnie obrazu;

- wyzyskanie znanych uczniowi środków wyrazu plastycznego oraz użycie właściwych materiałów i narzędzi dla uzyskania pożądanych efektów wyrazowych.

Należy przewidywać również możliwość sporadycznych propozycji tematów ze strony uczniów. Będą to wypowiedzi w dużym stopniu niezależne i indywidualne, uczeń da wyraz swoim osobistym przeżyciom, nurtującym go problemom i dążeniom.

Wypowiadanie się ucznia za pomocą środków plastycznych na określone tematy uwarunkowane jest z jednej strony wiedzą o kształtach, barwach, fakturach, strukturach itd. ludzi, zwierząt, zjawisk i przedmiotów, możliwościami i umiejętnościami operowania środkami wyrazowymi i technicznymi, z drugiej zaś strony - możliwościami przeżycia i zaangażowania emocjonalnego.

Wyniki obserwacji mają znaleźć odbicie w wytworach plastycznych. Założona w programie nauczania początkowego duża swoboda interpretacyjna wskazuje, że nie jest celem na tym poziomie nauczania najbardziej precyzyjne odtwarzanie wszelkich cech otaczającej rzeczywistości. Obserwacja cech natury służy wzbogacaniu, poszerzaniu możliwości interpretacyjnych co w rezultacie zapobiega skostnieniu schematu.

Uczeń korzystając z zebranego uprzednio bogatego materiału obserwacyjnego, wypowiada się indywidualnie, ustosunkowuje do tematu, daje w formie plastycznej wyraz swym odczuciom i dążeniom. Warunkiem szczerości tej wypowiedzi jest jej zaakceptowanie i identyfikacja z tematem, zaangażowanie i pobudzenie emocjonalne. Tak więc sam temat powinien być dla ucznia bliski, zrozumiały, podany w sposób atrakcyjny i zachęcający. Nauczyciel powinien wprowadzać różne środki i sposoby inspirowania uczniów za pomocą słowa, ruchu dźwięku i obrazu.

W trakcie tego typu działalności plastycznej korekta i ingerencja nauczyciela w sam tok plastycznego wypowiadania się ucznia powinna ograniczyć się do uwag jedynie najkonieczniejszych. Uczeń, mając do swojej dyspozycji uprzednio nabyty zasób doświadczeń oraz będąc emocjonalnie nastawiony do tematu, nie powinien być niepotrzebnie rozpraszany i wytrącany z toku działania, chyba że poprosi o pomoc. Nie należy narzucać jakiegokolwiek schematycznych reguł postępowania oraz własnych wizji przedstawiania tematu.

Punktem wyjścia dla kształtowania form płaskich i przestrzennych jest budzenie potrzeb, przyswajanie prawidłowych kryteriów kształtowania plastycznego własnego wyglądu i swego otoczenia oraz wyrabianie sprawności manualnych i technicznych poprzez projektowanie i wykonywanie dla siebie i zespołu uczniowskiego przedmiotów z zakresu plastyki użytkowej.

W trakcie realizacji tych zadań uczeń zaznajamia się z zasadami projektowania użytkowego i kształtowania plastycznego swego otoczenia, poznaje stopniowo i rozwiązuje zagadnienia plastyczne, kształtuje swoją świadomość, wrażliwość i kryteria oceny artystycznej, a ponadto, wykonując przedmiot potrzebny jemu i jego zespołowi, wdraża się do samoobsługi, wiąże ze środowiskiem, rozwija społecznie wartościowe postawy i poczucie własnej przydatności. Wykonanie przedmiotu użytkowego zmusza ucznia do poszukiwania sposobów rozwiązania nie tylko problemów estetycznych, lecz również do poszukiwania i znalezienia formy funkcjonalnej, praktycznej, przydatnej, dostosowanej do człowieka i zaspokajania potrzeb. Działalność ta prowadzi również do przyswojenia zasady nierozzerwalności treści, formy i funkcji oraz zależności formy do użytego materiału. Zwraca się uwagę na możliwość powtarzania tego samego tematu na różnych poziomach nauczania. Nauczyciel może z uczniami projektować i wy-

konywać, o ile zajdzie potrzeba, przedmiot podobny zarówno w klasie I jak i w II lub w III, stawiając jednak uczniom coraz większe wymagania stosownie do ich wiedzy i umiejętności.

Wiadomości z zakresu sztuk plastycznych

Dział ten określa zakres wiadomości teoretycznych, nabytych w wyniku bezpośrednich obserwacji oryginałów lub reprodukcji dzieł sztuk plastycznych oraz w trakcie praktycznej działalności plastycznej ucznia. Treści kształcenia obejmują pojęcia z zakresu klasyfikacji różnych dziedzin plastyki, podstawowych środków wyrazu plastycznego, układów kompozycyjnych i elementów technicznego procesu kształtowania dzieła. Nie przewiduje się poza sporadycznymi przypadkami /np. wycieczka do muzeum, na wystawę sztuki współczesnej lub do pracowni twórcy profesjonalnego lub ludowego/ organizowania samodzielnych jednostek metodycznych poświęconych realizacji tego działu. Realizacja jego powinna harmonijnie przebiegać razem z realizacją działów: "Obserwacja i doświadczenie" i "Działalność plastyczna".

Szczególną uwagę należy zwrócić na dobór i jakość materiału poglądowego - oryginałów lub reprodukcji z wymienionych w programie dziedzin sztuk plastycznych. Będą to przykłady zarówno sztuki profesjonalnej, jak i ludowej lub amatorskiej, prace ludzi dorosłych, jak i dzieci. Nauczyciel powinien w miarę możliwości, włączać również sztukę swego regionu, demonstrować przykłady sztuki dawnej i współczesnej, ukazywać na żywych, dostępnych bezpośrednio poznaniu, przykładach w jaki sposób sztuka przyczynia się do wzbogacenia naszego życia.

Techniki plastyczne

Wybór techniki do realizacji tematu uwarunkowany jest potrzebami wyrazowymi określonego tematu i możliwościami wyrazowymi danej techniki, materiałów i narzędzi. I tak np. jeżeli jednym z podstawowych elementów treści zadania jest wyrażenie nastroju - użyjemy barwy, natomiast sceny złożone, narracyjne zrealizujemy w formie rysunku, a ujęcie syntetyczne i symboliczne raczej w formach przestrzennych. Drugim warunkiem doboru techniki są możliwości manualne ucznia. Z tego też względu nie zastosujemy w klasach początkowych treści ćwiczeń rzeźbiarskich, jak cięcie w twardych materiałach.

Zaleca się używanie następujących technik, materiałów i narzędzi:

- w pracach rysunkowych: rysowanie kredą, kredką, tuszem za pomocą patyka płaskiego i okrągłego, tuszem za pomocą pędzla płaskiego i okrągłego, mazakami;

- w pracach malarskich: malowanie kredkami świecowymi, farbami /plakatówkami, klejowymi, akwarelą, tuszami kolorowymi/ przy użyciu pędzli miękkich i szczeciniaków /płaskich i okrągłych/; wykonanie wycinanki i wydzieranki: z makulatury, kolorowego papieru, ścinków tekstylnych;

- w pracach rzeźbiarskich: modelowanie /lepienie/ z gliny, plasteliny, masy papierowej, konstruowanie z materiałów przyrodniczych i przemysłowych /szyszki, kasztany, żołądziejce, patyczki, kora sosnowa, papier, bibułka, karton, folia metalowa, cienkie druciki, opakowania itp./;

- w pracach graficznych: odbijanie stemplem ziemniaczanym, gumowym, korkowym lub innym wykonanym przez ucznia, gipsoryt i monotypia.

Dopuszcza się możliwość łączenia techniki i materiałów /technik kombinowanych/ pod warunkiem zaspokajania rzeczywistych potrzeb wyrazowych zadania.

Zwraca się uwagę na konieczność stosowania, w zależności od zadania, obranej techniki i narzędzi, różnych formatów, tj. wielkości i proporcji boków arkusza. I tak np. rysunek tuszem można realizować na mniejszych formatach, natomiast malarstwo, zwłaszcza klejówkę - na arkuszach większych.

Nie zaleca się jednak zbyt częstego stosowania dużych formatów. W wyniku bowiem niedostatecznego opanowania przez ucznia techniki mogą powstać prace pozornie tylko efektowne, wykazujące w rzeczywistości braki interpretacyjne.

Niezbędnym warunkiem realizacji programu plastyki w klasie I-III jest zapewnienie właściwych materiałów, narzędzi i sprzętu. Wszystkie podstawowe narzędzia i materiały w stanie gotowości do użycia powinny znajdować się w klasie. Należy również zapewnić odpowiednie miejsce na ekspozycję prac rysunkowych i malarskich, półeczki na ekspozycję prac przestrzennych. Czystość, ład, porządek oraz funkcjonalność urządzona klasy, klasy-pracowni lub pracowni, w której odbywają się zajęcia, jest jednym z podstawo-

wych warunków kształtowania się prawidłowych kryteriów oceny artystycznej oraz dobrego samopoczucia ucznia.

Szczególną uwagę należy zwrócić na wygląd wnętrza, eliminując zeń pomoce naukowe i elementy propagandy wizualnej aktualnie nie wykorzystywane. Nadmierna ilość tych elementów rozprasza uwagę ucznia i nie dociera do jego świadomości. W stałym wyposażeniu wnętrza należy wystrzegać się nadużycia barwy.

Pracownia /sala lekcyjna/ plastyki powinna mieć zapewnione dostateczne naświetlenie. Jest to jeden z podstawowych warunków prawidłowego przebiegu działalności plastycznej uczniów. Należy również zapewnić uczniowi dostatecznie przestronne miejsce do pracy.

Prace uczniów powinny być gromadzone i przechowywane. Są one podstawą do śledzenia rozwoju ucznia. Również uczeń, widząc poszanowanie jego wysiłku, mobilizuje się do osiągania jeszcze lepszych wyników.

Ocena pracy ucznia

Ze względu na specyficzny charakter przedmiotu, różnorodność kryteriów i postaw estetycznych wymagana jest od nauczyciela wnikliwość w ocenianiu ucznia. Podstawą do oceny powinien być przede wszystkim postęp ucznia w zdobywaniu wiedzy i umiejętności, aktywność i zapał, który wykazał on w trakcie pracy, inicjatywa i pomysłowość, sprawność działań i umiejętność organizowania pracy. Wytwór plastyczny natomiast jest tylko jednym z elementów oceniania i nie decyduje o wysokości ostatecznej oceny. Wyrazem oceny jest nie tylko stopień w dzienniku, ale również pochwała, wyróżnienie pracy, szczególnie przez umieszczenie jej na wystawie klasowej czy szkolnej.

M U Z Y K A

Cele kształcenia i wychowania

Podstawowym celem przedmiotu muzyka jest przygotowanie do świadomego korzystania z dorobku rodzimej i światowej kultury muzycznej, twórczego uczestnictwa w życiu muzycznym kraju oraz rozwijanie uzdolnień i zainteresowań muzycznych ucznia.

Dla osiągnięcia tego celu w klasie I należy w szczególności:

- rozbudzać zainteresowania muzyczne i kształtować pozytywne motywacje, w odniesieniu do muzyki,
- rozwijać uzdolnienia muzyczne i muzykalność,
- kształtować elementarne umiejętności muzyczne,
- rozwijać dyspozycje poznawcze i zdolności celowego i twórczego działania za pomocą środków muzycznych.

W wyniku realizacji przewidzianego dla klas I-III programu nauczania uczeń powinien opanować następujące umiejętności i wiadomości:

- poprawne śpiewanie, granie, w stopniu elementarnym na instrumentach /perkusyjnych niemelodycznych i melodycznych oraz na flecie prostym/, wyrażanie muzyki ruchem przez stosowanie różnych środków wyrazu muzycznego przy wszystkich tych formach działalności muzycznej,
- rozróżnianie czasu trwania, dynamiki, wysokości i barwy dźwięków,
- podstawową znajomość zapisu muzycznego,
- odczytywanie z nut melodii w zakresie poznanego materiału dźwiękowego,
- twórcze przekształcanie materiału muzycznego,
- odbieranie prostych utworów muzycznych oraz odczuwanie zawartych w nich treści emocjonalnych.

TREŚCI KSZTAŁCENIA

KLASA I

/2 godziny tygodniowo/

I. ODTWARZANIE MUZYKI

1. Śpiew i ćwiczenia mowy

Rytmiczne recytowanie tekstów /w tym podział słów na sylaby/

- poprawne pod względem fonetycznym i fonemicznym, ze zróżnicowaniem tempa, dynamiki, artykulacji, intonacji i barwy głosu.

Rozwijanie głosu /regulacja oddechu podczas mówienia i śpiewania, nauka poprawnej wymowy szczególnie samogłosek, rozwijanie umiejętności właściwego intonowania poznanych dźwięków/.

Śpiewanie piosenek jednogłosowych, zbiorowe i indywidualne, w skali od c^1 - d^2 /nauczanie ze słuchu/.

Śpiewanie nazwami solmizacyjnymi i odczytywanie z nut pentatoniki, wzorów melodii i ich modyfikacji oraz piosenek opartych na wzorach 1/ $g^1 - e^1$; 2/ $g^1 - a^1 - g^1 - e^1$; 3/ $g^1 - a^1 - g^1 - e^1 - d^1 - e^1$; 4/ $g^1 - a^1 - g^1 - e^1 - d^1 - c^1$

Powtarzanie głosem dźwięków, motywów lub fraz muzycznych podanych przez nauczyciela.

Przykładowa tematyka pieśni

Uroczystości państwowe i szkolne: Warszawa stolicą Polski, Dzień Wojska, Dzień Górnika, Chojnka Noworoczna, Dzień Kobiet, Dzień Dziecka, zakończenie roku szkolnego.

Tematyka przyrodnicza: pory roku, zwierzęta.

Tematyka społeczna: rodzina, praca, sport.

2. G r a n a i n s t r u m e n t a c h

Akompaniowanie do piosenek i zabaw ruchowych z zastosowaniem naturalnych efektów akustycznych /tupanie, klaskanie, pstrykanie, uderzenia o uda itp./ oraz instrumentów perkusyjnych.

Nauka gry na instrumentach perkusyjnych niemelodycznych:

- opanowanie podstaw techniki gry,
- wykonywanie tematów rytmicznych,
- granie akompaniamentów do piosenek,
- improwizacje perkusyjne.

Nauka gry na dzwonek oraz na ksylofonie i metalofonie:

- opanowanie podstaw techniki gry,
- granie akompaniamentów burdonowych /tzn. stojących interwałów, np. kwint i kwart/ do piosenek,
- granie szeregów diatonicznych,
- granie fragmentów piosenek lub całych prostych melodii /ze słuchu lub z nut/.

Nauka gry na flecie prostym sopranowym:

- opanowanie podstaw techniki gry,

- opanowanie umiejętności wydobywania kilku dźwięków oktawy roz-
kreślonej,
 - graniu akompaniamentów do piosenek,
 - graniu melodii opartych na poznanych dźwiękach.
- Opanowanie kilku utworów instrumentalnych na pełny zespół klasowy
z zastosowaniem różnych poznanych instrumentów.

3. Ruch z muzyką

Rozwijanie podstaw techniki ruchu /doprowadzenie do celowego
i kontrolowanego ruchu/.

Kształtowanie szybkiej orientacji oraz rozwijanie procesów
hamowania i pobudzania przez stosowanie w zabawach różnych sygna-
łów muzycznych.

Kształtowanie umiejętności rozplanowania przestrzeni krokami
w czasie wyznaczonym przez rytm.

Reagowanie ruchem na zmiany tempa, dynamiki, wysokość dźwię-
ków.

Reagowanie ruchem na akcent metryczny w taktach dwu-, trzy-
i cztermiarowych.

Opanowanie ruchem wartości rytmicznych: ćwierćnut, ósemek,
półnut, całych nut, pauzy ćwierćnutowej oraz złożonych z tych
wartości tematów rytmicznych z zastosowaniem zmian tempa i dyna-
miki.

Taktowanie podczas śpiewania oraz wykonywania krokami wartoś-
ci lub tematów rytmicznych.

Zabawy ze śpiewem, inscenizacje, układy przestrzenne utworów
instrumentalnych.

Opanowanie kilku regionalnych tańców ludowych.

II. TWORZENIE MUZYKI

1. Tworzenie rytmu

Wypowiadanie w różny sposób krótkich tekstów /ze zmianą tem-
pa, dynamiki, artykulacji, intonacji głosu/.

Rytmizowanie przez dzieci tekstów /nazw kwiatów, imion itp./,
zdań, wierszy.

Powtarzanie w formie echa w różny sposób wykonywanych przez
nauczyciela lub ucznia tematów rytmicznych /np. stosując recytację,
klaskanie, ruch, grę na instrumencie/.

Improwizowanie odpowiedzi rytmicznych na rytmiczne pytania.

2. Tworzenie melodii

Swobodna improwizacja na zaproponowany przez nauczyciela lub dzieci temat pozamuzyczny, np. o kwiatach, o zimie itp./tekst i melodia improwizowane przez dzieci/.

Improwizowanie melodii do podanego krótkiego tekstu.

Improwizowanie odpowiedzi na zadane śpiewem krótkie pytanie.

3. Improwizowanie ruchu

Swobodna interpretacja ruchowa tematów rytmicznych.

Swobodna interpretacja ruchowa piosenek i utworów instrumentalnych oraz zbiorowe układy zabaw ze śpiewem /wyrażanie ruchem nastroju, charakteru oraz treści utworu/.

Charakterystyka za pomocą ruchu postaci /ludzkich, zwierzęcych, animowanych/ ilustrowanych muzyką.

4. Tworzenie form muzycznych z elementów improwizacji rytmicznej, melodycznej i ruchowej

Tworzenie ilustracji muzycznych do opowiadań i wierszy.

Tworzenie swobodnych form muzycznych złożonych z elementów improwizacji dziecięcej, ilustrującej zjawiska akustyczne, np. odgłosy przyrody, jadącego pojazdu, rytmu pracy itp.

Tworzenie formy AB i ABA z zastosowaniem różnych elementarnych środków wyrazu, np. zmian dynamiki, tempa, rejestru, barwy.

III. PERCEPCJA MUZYKI

1. Percepcja elementów muzyki

Rozpoznawanie i naśladowanie głosów z otoczenia /głosów kolegów, odgłosów w szkole, z ulicy itp./.

Spostrzeganie i określanie efektów dźwiękowych /pochodzących z różnych źródeł dźwięków/ oraz różnych efektów /pochodzących z jednego źródła/, rozróżnianie równocześnie występujących efektów dźwiękowych.

Rozpoznawanie powtórzeń, zauważanie zmian, określanie kontrastów w melodii i rytmie.

Rozpoznawanie dźwięków wysokich, niskich, wyższych, niższych aż do sekundy włącznie - na podstawie brzmienia różnych instrumentów i głosów ludzkich.

Obserwacja linii melodycznej i pokazywanie kierunku ręką lub całym ciałem.

Rozpoznawanie metrum tematów rytmicznych piosenek i utworów instrumentalnych.

Obserwacja i analiza przebiegu rytmicznego tematów rytmicznych, fragmentów piosenek i utworów instrumentalnych.

Obserwacja zmian tempa, dynamiki, artykulacji w piosenkach i utworach instrumentalnych.

Rozpoznawanie budowy dwu i trzyczęściowych utworów wokalnych i instrumentalnych.

2. Słuchanie utworów muzycznych

Kształtowanie przeżyć i postawy estetycznej przez słuchanie krótkich utworów wokalnych i instrumentalnych, dostosowanych do możliwości percepcyjnych dzieci, ze szczególnym zwróceniem uwagi na:

- związek melodii i akompaniamentu /rola akompaniamentu/,
- program pozamuzyczny /w utworach programowych/, charakter emocjonalny, nastrój oraz środki wyrazu muzycznego zastosowane do wyrażenia tego programu, emocji i nastroju.

Rodzaje utworów do słuchania: pieśni, programowe miniatury instrumentalne, tańce ludowe i stylizowane.

Przykładowy repertuar do wyboru:

Utwory wokalne:

D.Kabalewski: Młynarz, chłop i osioł

A.Koszewski: Kotek z cyklu "Gry"

W.Lutosławski: Rzeczka, Rok i bieda, Pióreczko, Spóźniony słowik

St.Moniuszko: Chochlik, Dziad i Baba, Niech się panie stroją w pasy, Poleć pieśni z miasta

W.A.Mozart: Powitanie wiosny

Utwory instrumentalne:

J.S.Bach: Gawot

B.Bartók: Taniec niedźwiedzia

B.Britten: Zegarek szwajcarski

A.Chaczaturian: Taniec z szablami z bal. "Gajane"

- Fr. Chopin: Mazurek C-dur, op.24 nr 2
A.Copland: Kot i mysz
P.Czajkowski: Pieśń jesienna, Walc z baletu "Śpiąca królewna"
I.Garztecka: Pociąg, Taniec muszek
E.Grieg: W grocie króla gór z I suity "Peer Gynt"
J.Ibert: Mały, biały osiołek
D.Kabalewski: Galop
J.Łuciuk: Improwizacje /Rakieta księżycowa/
B.Mazurek: .Sny dziecięce: Pociąg, Kołysanka, W lodowej krainie,
Taniec kotów, Rozmowa zegarów
St.Moniuszko: Tańce góralskie z opery "Halka"
W.A.Mozart: Bułeczka z masłem
Z.Noskowski: Krakowiak F-dur
S.Prokofiew: Marsz
O. Respighi: Kura z suity "Ptaki"
R.Schumann: Kołysanka, Wesoły wieśniak
K.Szymanowski: Krakowiak
Polskie pieśni i tańce ludowe

IV. ZAKRES WIADOMOŚCI

Pięciolinia i klucz wiolinowy.

Dźwięki: c^1 , d^1 , e^1 , g^1 , a^1 - zapis i nazwy solmizacyjne.

Utrwalanie poznanych dźwięków w następujących melodiach - wzorach:

$1/ g^1 - e^1$; $2/ g^1 - a^1 - g^1 - e^1$; $3/ g^1 - a^1 - g^1 - e^1 - d^1 - e^1$;

$4/ g^1 - a^1 - g^1 - e^1 - d^1 - c^1$

Dźwięki wysokie, niskie, średnie, wyższe, niższe, głośnie, ciche, tempo szybkie i wolne.

Dwa rodzaje głosu ludzkiego: sopran i bas.

Instrumenty perkusyjne niemelodyczne i melodyczne /dzwonki, ksylofon, metalofon/, flet prosty sopranowy, fortepian, skrzypce - brzmienie tych instrumentów i ich elementarna budowa.

Trzy rodzaje taktów: $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{4}{4}$ oraz ćwierćnuta jako miara taktu.

Wartości rytmiczne: ćwierćnuty, ósemki, półnuty, całe nuty oraz pauzy ćwierćnutowe.

Dwuczęściowa i trzyczęściowa budowa utworu.

Podstawowe elementy piosenki: słowa, melodia, rytm, akompaniament.

ZAGADNIENIA ZWIĄZANE Z REALIZACJĄ PROGRAMU

1. Interpretacja programu

Określone dla klas I-III cele kształcenia i wychowania w dziedzinie muzyki są celami etapowymi, uwzględniającymi możliwości i potrzeby dzieci w wieku 7-9 lat. Realizacja tych celów może dokonywać się tylko poprzez bezpośrednią muzyczną działalność. Działalność ta powinna być wielostronna, ponieważ w tym okresie kształtują się dopiero zainteresowania i rozwijają się wrodzone predyspozycje dzieci. Słuszne jest to również ze względu na zróżnicowaną strukturę uzdolnień muzycznych. Udostępnienie szerokiego kontaktu z muzyką zapewni każdemu dziecku odnoszenie sukcesów w takiej formie, jaka jest mu najbliższa.

Na tym etapie główny nacisk powinien być położony na kształtowanie elementarnej wrażliwości zmysłowej /słuchowo-ruchowej/, wytwarzanie pozytywnych motywacji, wyzwalamie ekspresji i przygotowanie do percepcji muzyki.

W związku z powyższym program nauczania podzielono na cztery działy. Trzy pierwsze działy zakładają rozwijanie trzech podstawowych dyspozycji muzycznych dzieci: odtwórczej, twórczej i percepcyjnej; dział czwarty obejmuje wiadomości, które uczniowie opanują w wyniku stosowania prezentowanych w poprzednich działach form, treści i metod. Przewiduje się następujące formy kontaktu z muzyką:

- śpiew i ćwiczenia mowy,
- grę na instrumentach,
- ruch przy muzyce,
- elementarne tworzenie muzyki,
- słuchanie muzyki.

Proponowane przez program formy działalności muzycznej powinny być ściśle ze sobą zintegrowane. Dzięki temu różne problemy muzyczne będą do dzieci docierać w postaci rozmaitych bodźców, co wpłynie na pobudzenie ich aktywności i zainteresowania oraz zapewni lepsze ich opanowanie.

Program muzyki stanowiący jedno z ważnych ogniw całego procesu dydaktycznego skorelowany jest z pozostałymi przedmiotami nauczania.

Z językiem polskim - w zakresie kształcenia mowy dziecka oraz pomocy w nauce czytania. Dokonywać się to będzie już w klasie I

poprzez właściwą artykulację samogłosek i spółgłosek oraz podział słów na sylaby. Korelacja nastąpi również w zakresie tematyki oraz zawartych w niej treści emocjonalnych i wartości estetycznych.

Z przedmiotem "Środowisko społeczno-przyrodnicze" muzyka łączy się przede wszystkim w zakresie tematyki oraz kształtowania postaw moralnych i przeżyć emocjonalnych.

Z matematyką - w zakresie kształtowania pojęć liczbowych, posługiwania się nazewnictwem matematycznym, kształtowania poczucia czasu, kształtowania pojęcia kierunku, wyobrażania figur z geometrii płaskiej i przestrzennej /kształt i wielkość/, orientacji dotyczącej stosunków przestrzennych /kierunek, położenie/, wybranych elementów wiadomości o zbiorach /element i przynależność do zbioru niezależnie od rodzaju i sposobu ich ułożenia/, posługiwanie się symbolami.

Z plastyką - w zakresie wyrażania nastroju, charakteru i treści pozamuzycznych w utworach oraz wyrażanie różnych elementów muzyki poprzez znak plastyczny.

Z kulturą fizyczną związany jest przede wszystkim dział ruch przy muzyce. W obu przedmiotach ćwiczenia opierają się na tych samych charakterystycznych ruchach, krokach, gestach.

2. S p o s o b y r e a l i z a c j i

Podstawowymi formami działalności muzycznej w klasach początkowego nauczania są: śpiew, gra na instrumentach, ruch z muzyką.

W klasie I na pierwszy plan wysuwa się ruch zespolony z muzyką, który stanowi podstawę rozwoju uzdolnień muzycznych /szczególnie poczucia rytmu/ i ma istotne znaczenie dla prawidłowego rozwoju fizycznego oraz psychicznego dzieci. Ponadto w tym okresie, w wielu przypadkach, ekspresja ruchowa stanowi warunek przeżycia muzycznego. Zajęcia muzyczne połączone z ruchem powinny odbywać się w sali bez ławek, aby dzieci mogły poruszać się w niej swobodnie i bezpiecznie.

W śpiewie i grze na instrumentach, tak jak i w innych formach powinny brać udział wszystkie dzieci, niezależnie od ich uzdolnień. Nie można jednak od wszystkich wymagać jednakowej precyzji wykonania: wymagania powinny być zawsze zgodne z możliwościami poszczególnych dzieci. Repertuar powinien obejmować

piosenki o prostej melodyce i rytmice, dostosowane do zainteresowań i możliwości odtwórczych dzieci, związane z ogólnym programem nauczania, z uwzględnieniem piosenek ludowych.

Dla klasy I nie podano repertuaru obowiązkowego. Nauczyciel może dowolnie wykorzystywać do ewentualnego przyswojenia zamieszczone w podręczniku lub w innych źródłach wartościowe piosenki. Nauka piosenek odbywa się przede wszystkim ze słuchu i przy pomocy nut. Z nut uczą się dzieci tylko piosenek opartych na poznanych melodiach - wzorach z wykorzystaniem poznanych dźwięków oraz piosenek ułożonych przez dzieci. Od klasy I nauczyciel powinien stopniowo wdrażać dzieci do poprawnego operowania głosem oraz poprawnej muzycznej interpretacji.

Ćwiczenia mowy na tym etapie mają istotne znaczenie dla kształtowania prawidłowej wymowy i dykcji. Przez stosowanie zmian tempa, dynamiki, artykulacji, wprowadzanie akcentu, stopniowo wdrażamy dzieci do mowy wyrazistej, dzięki której można łatwiej i dobitniej przekazywać treści oraz wyrażać uczucia i nastroje. Będzie to zarówno czynnik rozwijający wrażliwość muzyczną, jak i pomoc przy recytacji tekstów literackich.

Wprowadzając instrumenty perkusyjne niemelodyczne, należy pamiętać o tym, aby kolejno w ciągu roku każde dziecko miało okazję choć raz spróbować gry na nich. Na dzwoneczkach należy uczyć grać wszystkie dzieci /ilość dzwoneczków powinna odpowiadać ilości dzieci w klasie/. Flety proste, ze względów higienicznych, powinny być własnością dzieci. W pierwszej klasie dzieci powinny opanować na nich kilka dźwięków.

Niezależnie od uczenia gry na poszczególnych instrumentach od klasy I należy opracowywać bardzo proste utwory, wykorzystując różne poznane przez dzieci instrumenty. Opracowywanie w ten sposób utworów uczy dzieci gry zespołowej, kształci koncentrację uwagi, uwrażliwia słuch na barwę dźwięków i ich współbrzemiennie, dostarcza wiele radości i przeżyć artystycznych.

Stawianie zadań twórczych wymaga szczególnej uwagi nauczyciela. Powinien on przede wszystkim zachęcać do tworzenia wszystkie dzieci, a więc nie tylko zdolne, ale właśnie zalęknione, nieśmiałe, mało aktywne. Ta forma pracy uczy przełamywać opory, pobudza wyobraźnię, przyczynia się do kształtowania aktywnej, twórczej postawy. Istotne znaczenie dydaktyczno-wychowawcze ma tu sam

proces tworzenia, a nie wartość utworu, który nie może podlegać krytyce, zwłaszcza ostrej. Nauczyciel powinien w umiejętny sposób kierować procesem twórczym, stymulując inicjatywę dziecka, nie hamując jego działania. Podczas wspólnego tworzenia większych całości muzycznych z elementów twórczości poszczególnych dzieci, rola nauczyciela polegać będzie na podejmowaniu wraz z dziećmi decyzji, co do wyboru elementów najważniejszych dla danej całości i kierowaniu kolejnością ich wykonania. Uważać trzeba przy tym, aby nie wyróżniać stale tych samych uczniów. Inne dzieci mogłyby poczuć się pokrzywdzone lub niepełnowartościowe.

Podczas słuchania muzyki wysiłki nauczyciela powinny zmierzać w kierunku maksymalnego zaktywizowania uwagi uczniów, eliminowania nawyku słuchania biernego. Nauczyciel przez stałe i dyskretne kierowanie spostrzeżeniami uczniów powinien stopniowo doprowadzić do ukształtowania czynnej postawy odbiorczej. Tylko taka postawa jest gwarancją pełnej percepcji dzieła muzycznego i, co za tym idzie, jego emocjonalnego przeżycia.

Pojęcia i wiadomości muzyczne, które powinni uczniowie przyswoić sobie w klasie I należy wprowadzać w kolejności wynikającej z potrzeb aktualnie realizowanego repertuaru piosenek, utworów do wykonywania na instrumentach lub przeznaczonych do słuchania oraz tworzenia - z uwzględnieniem stopniowania trudności. Opanowanie zakresu pojęć powinno opierać się na bezpośrednim działaniu, a nie na teoretycznym objaśnianiu zagadnień. W niektórych przypadkach, jak np. przy wprowadzeniu wartości rytmicznych lub poznawaniu poszczególnych dźwięków, program sugeruje kolejność ich wprowadzania, uwzględniając w ten sposób zasadę stopniowania trudności. Stale poszerzający się zakres wiedzy, umiejętności i nawyków powinien wynikać z potrzeb dydaktycznych i zainteresowań dzieci.

Rozwinięcie wyobrażeń słuchowych powinno odbywać się poprzez stopniowe poszerzanie materiału dźwiękowego, który podajemy w postaci gotowych wzorów melodycznych. Wzory te opanowują uczniowie najpierw na pamięć, uczą się grać, poznają ich zapis, a dopiero w ostatnim etapie próbują samodzielnie odczytywać z zapisu. Nauczyciel zawsze powinien pomagać takiemu uczniowi, który ma w tym zakresie trudności. Przez stopniowe rozszerzanie materiału dźwiękowego, począwszy od dwóch dźwięków, kształtuje się zdolność słyszenia i czytania w zakresie skali pentatonicznej.

Przy ocenie uczniów w klasie I powinno się brać pod uwagę ich postawę, zaangażowanie i inicjatywę, a nie wiadomości teoretyczne. W klasie I dopuszczalne jest stawianie z muzyki tylko ocen pozytywnych. Zadaniem nauczyciela jest stworzenie takich warunków każdemu uczniowi, aby bez względu na swoje uzdolnienia miał możliwość wykazania się swoimi umiejętnościami. Wpłynie to korzystnie na jego samopoczucie i zapewni mu odnoszenie sukcesów. Jest to możliwe dzięki różnorodności form i treści zalecanych przez program. Rola nauczyciela częściej sprowadzać się będzie do powierzania odpowiednich zadań poszczególnym uczniom, zgodnie z ich zainteresowaniami i możliwościami.

Należy pamiętać o tym, że rozwój wrażliwości i uzdolnień muzycznych uczniów nie przebiega równomiernie. Postęp i wyniki zależą przede wszystkim od odpowiedniego oddziaływania dydaktyczno-wychowawczego.

P R A C A - T E C H N I K A
CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA

Praca-technika na szczeblu nauczania początkowego spełnia wiodącą rolę w zakresie wychowania przez pracę i kształcenia poli-technicznego, przyczynia się do rozwijania kultury pracy i kultury technicznej.

Celem pracy-techniki jako przedmiotu nauczania i wychowania w klasie I jest praktyczne przygotowanie ucznia do świadomego i planowego działania.

W wyniku tego procesu uczeń powinien u m i e ć:

- organizować pracę własną oraz włączać się do prac w grupie,
- stosować podstawowe zasady bezpieczeństwa w toku wykonywanej pracy,
- rozwiązywać na podstawie zdobytej wiedzy najprostsze zadania techniczne w oparciu o racjonalną organizację pracy,
- rozpoznawać do prac wytwórczych materiały takie, jak: papier, drewno, metale, tworzywa sztuczne, wyroby włókiennicze, surowce i produkty żywnościowe - określać podstawowe ich cechy i zastosowanie w życiu codziennym,
- stosować poznaną technologię przy wykonywaniu przedmiotów użytecznych, montowaniu najprostszych modeli urządzeń technicznych,
- posługiwać się prostymi przyrządami pomiarowymi, narzędziami i urządzeniami technicznymi,
- korzystać z literatury technicznej dostosowanej do możliwości percepcyjnych i zainteresowań technicznych uczniów w młodszym wieku szkolnym;

p o z n a ć i r o z u m i e ć:

- znaczenie i konieczność przestrzegania ładu i porządku, systematyczności działań,
- działanie wybranych urządzeń technicznych spotykanych w życiu codziennym i najbliższym środowisku ucznia.

Umiejętności oparte na zdobywanej wiedzy w zakresie pracy-techniki związane z bezpośrednim działaniem, powinny wpływać na ukształtowanie u uczniów postaw wartościowych społecznie, przejawiających się w:

- szacunku do pracy i techniki,
- rozumieniu sensu wykonywania prac społecznie użytecznych i potrzeby szanowania mienia społecznego,

- pozytywnej postawie do pracy własnej i poczuciu odpowiedzialności za jej wykonanie oraz docenianiu pracy innych,
- poszanowaniu pracy ludzi różnych zawodów.

TREŚCI KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA

KLASA I

/2 godziny tygodniowo/

U m i e j ę t n o ś c i i w i a d o m o ś c i

I. ELEMENTY KULTURY PRACY

Kształtowanie podstawowych umiejętności dobrej organizacji pracy przez:

- wyrabianie umiejętności skupienia uwagi,
- przygotowanie miejsca pracy z uwzględnieniem wymagań bezpieczeństwa i higieny,
- współdziałanie w małych grupach,
- przestrzeganie ładu na stanowisku pracy,
- zachowanie prawidłowej postawy przy pracy,
- posługiwanie się narzędziami w sposób prawidłowy i bezpieczny,
- zabezpieczenie narzędzi przed uszkodzeniem,
- porządkowanie pracowni technicznej lub klaso-pracowni /klasy/ po zakończonej pracy.

Poznanie i stosowanie zasad bezpieczeństwa i higieny na stanowisku pracy z narzędziami: kolec, nóż, nożyczki, piła grzbietnica, młotek, szczypce do przecinania drutu, igła, wycinak, zszywacz biurowy. Zasady bezpieczeństwa przy posługiwaniu się urządzeniami elektrycznymi.

II. PODSTAWY TECHNIKI

1. Materiałoznawstwo i technologia wytwarzania

M a t e r i a ł y r ó ż n e

- Poznanie podstawowych własności różnych materiałów przyrodniczych, papieru, tworzyw syntetycznych, produktów spożywczych. Okolicznościowe stosowanie elementów z półfabrykatów drzewnych, kawałków miękkiego drutu, cienkiej blaszki, korka oraz tkanin. Określanie własności fizycznych materiałów stosowanych w pracy. Prобы organoleptyczne: miękkie-twarde, gładkie-chropowate, giętkie-łamliwe, lśniące-matowe.

- Kształtowanie materiałów przez: zginanie, składanie, zagniatanie, przerywanie, przecinanie po linii prostej i po okręgu, wybijanie otworów, klejenie i oklejanie; szycie ścięciem prostym np. przed igłą, przeplatanie, wiązanie; przecinanie i formowanie elementów z miękkiego drutu; mieszanie mleka z sokiem z owoców.

- Stosowanie prostych przyrządów pomiarowych /linia/. Pomiar długości, sposób odczytywania, dokładność pomiaru.

- Posługiwanie się: kłosem, świderkiem ręcznym, nożyczkami, nożem, piłką grzbietnicą /z zastosowaniem przyrzeni/, młotkiem, wycinakiem, szczypcami do przecinania i formowania drutu, kostką intro-ligatorską, igłą, szpilkami, napastrkiem i wkretakiem.

- Łączenie elementów z zastosowaniem połączeń: spoczynkowych- nierozłącznych, np. przez klejenie, wiązanie, zszywanie i rozłącznych, np. przez spinanie na zatrzaski krawieckie.

2. Urządzenia techniczne

M o n t a ż i d e m o n t a ż

- gotowych elementów za pomocą śrub. Rozróżnianie podstawowych części w konstruowanych przedmiotach, ich funkcja. Montaż z zestawu gotowych elementów budowlanych. Nazwy części budynku: fundament, ściany nośne, działowe, strop, klatka schodowa, kondygnacja;
- prostych obwodów elektrycznych. Połączenie szeregowo źródła zasilania, odbiornika i wyłącznika. Włączanie i wyłączanie urządzeń elektrycznych - demonstracja na pełnosprawnym sprzęcie sposobu prawidłowego wkładania i wyjmowania wtyczki z gniazdka.

O b s ł u g a i k o n s e r w a c j a

- zabawek mechanicznych i elektrycznych. Uruchamianie, naprawa drobnych uszkodzeń, wymiana bateryjki. Budowa i sposoby obsługi wybranych urządzeń, jak: długopis, prosty diaskop, mikser.

3. Informacja techniczna

Czytanie prostej instrukcji montażowej przy pracach z zestawów gotowych elementów mechanicznych i elektrycznych.

Czytanie poglądowych prostych rysunków aksonometrycznych.

Poznanie wybranych symboli i znaków mających charakter powszechnej informacji. Znaki drogowe w najbliższym otoczeniu.

Z a d a n i a t e c h n i c z n e /tematy przykładowe/

Przedmioty użytkowe:

zakładka do książki, kubeczek - składanka, pudełko do przechowywania liczmanów, chorągiewka, ozdoby choinkowe, czapki karnawałowe, szarfy, prezent - kwiatki w koszyczku, kwiaty do dekoracji, pasek ze ścinków filcu, znaki drogowe. Drugie śniadanie: napoje mleczno-owocowe i kanapki z wykorzystaniem warzyw sezonowych.

Zabawki i sceny rodzajowe:

różne składanki, flet, lutnia, choinka podświetlana, mini latarka, ludziki i zwierzęta, gospodarstwo rolne, sad na wiosnę, wieś, osiedle, różne pojazdy, stacja kolejowa, skrzyżowanie ulic.

Makiety z gotowych elementów:

szkoła, dom, будa dla psa, brama, ogrodzenie, mebelki i oświetlenie do pokoiku lalek, oświetlenie na stacji kolejowej.

Obsługa i konserwacja:

zabawek, diaskopu, instalacji we współczesnym domu /pokaz/, długo-pisu, miksera.
Prace porządkowe w klasopracowni, wśród materiałów.

III. WYBRANE ZAGADNIENIA Z TECHNIKI I GOSPODARKI

Technika w otoczeniu ucznia. Pierwotne domostwo i dom współczesny. Urządzenia dostarczające energię do celów: ogrzewania, oświetlenia i poruszania mechanizmów - instalacja: ciepłownicza, gazownicza, elektryczna. Urządzenia dostarczające wodę. Urządzenia odprowadzające zanieczyszczenia i odpadki: kanalizacyjne, wentylacyjne, zsypy.

IV. ELEMENTY PREORIENTACJI ZAWODOWEJ

Praca rodziców i innych członków rodziny. Wykonywane przez nich zawody.

Podstawowe pojęcia: praca, narzędzia pracy.

ZAGADNIENIA ZWIĄZANE Z REALIZACJĄ PROGRAMU

1. Konstrukcja i interpretacja programu

Na szczeblu nauczania początkowego praca-technika jest przedmiotem wiodącym w zakresie wychowania przez pracę i kształcenia

politechnicznego. Wprowadza on uczniów w zagadnienia pracy i techniki, inicjuje proces systematycznego rozwijania sprawności manualnych, umiejętności technicznych i organizacyjnych oraz przyczynia się do harmonijnego rozwoju uczniów.

Zadaniem przedmiotu praca-technika jest między innymi uporządkowanie dotychczasowych doświadczeń praktycznych uczniów i przygotowanie ich do systematycznej działalności praktycznej w klasach wyższych.

Poprzez działanie praktyczne uczniowie rozwijają zręczność rąk i sprawność techniczną, opanowują wiedzę technologiczną i organizacyjną. Takie działanie zawsze zawiera czynnik poznawczy, uczy dokładnego spostrzegania przedmiotów i zjawisk, rozwija myślenie, łączy się z emocją, która pobudza wrażliwość i wpływa na rozwój wyobraźni.

Jest to okres, w którym uczniowie opanowują szereg podstawowych umiejętności praktycznego działania, współpracy i współdziałania w grupach, jak również kształtowania się postaw wobec ludzi pracy różnych zawodów. Ma to ogromne znaczenie dla wszechstronnego kształtowania osobowości ucznia.

Uczniowie w młodszym wieku szkolnym chętnie obserwują pracę ludzką, szczególnie zaś tę wykonywaną przez rodziców. Obserwują maszyny, aparaty i urządzenia techniczne. Starają się poznać ich budowę, sposób działania, a więc zdobywają wiedzę techniczną. Dlatego też dobór treści nauczania zawarty w programie klas I-III zawiera te elementy wiedzy, które wprowadzają podstawowe zagadnienia pracy i techniki, dają podbudowę do dalszej nauki z tego zakresu.

Program praca-technika ma jednolitą strukturę i obejmuje w poszczególnych klasach następujące działy:

- elementy kultury pracy,
- podstawy techniki,
- wybrane zagadnienia z techniki i gospodarki,
- elementy preorientacji zawodowej.

Poniższa tabela przedstawia przydział godzin przeznaczonych na realizację poszczególnych działów w kolejnych klasach.

Lp.	Nazwy działów	K l a s y		
		I	II	III
1	ELEMENTY KULTURY PRACY ^{x/}	-	-	-
2	PODSTAWY TECHNIKI	54	54	54
3	WYBRANE ZAGADNIENIA Z TECHNIKI I GOSPODARKI	6	6	6
4	ELEMENTY PREORIENTACJI ZAWODOWEJ	4	4	4

x/ na realizację działu "Elementy kultury pracy" nie przewiduje się wyodrębnionych godzin.

Treści poszczególnych działów są integralnie ze sobą powiązane i łączą wiadomości teoretyczne z zajęciami praktycznymi.

Dział pierwszy "Elementy kultury pracy" obejmuje zagadnienia podstawowe dotyczące nauczania pracy i wychowania przez pracę, tj. organizacji pracy, planowania, współpracy, współdziałania, bezpieczeństwa i higieny pracy. Stwarzając uczniom możliwość poznania pracy przez wykonywanie konkretnych zadań technicznych wyrabia się u nich szereg umiejętności praktycznego działania, nawyków i przyzwyczajzeń oraz rozwija się pozytywną motywację do pracy.

Wykonując zadania techniczne od klasy I uczniowie poszukują najlepszych rozwiązań konstrukcyjnych i organizacyjnych, a jednocześnie przyzwyczajają się do przestrzegania ładu i porządku. Dbają o narzędzia, którymi się posługują, o materiały oraz o dobrą organizację swojej pracy, a także o estetyczny wygląd wykonywanych przedmiotów użytecznych. Wykonując zadania techniczne uczą się systematyczności i dokładności oraz gospodarności.

Zasada oszczędzania materiału i czasu przyczynia się do kształtowania pozytywnej postawy wobec własności społecznej. Realizując treści działu "Elementy kultury pracy" należy łączyć je z pozostałymi działami i nie można wydzielać na nie oddzielnych godzin, dotyczy to szczególnie nauczania początkowego. Integruje on bowiem treści działu podstawy techniki, wybranych zagadnień z techniki i gospodarki oraz preorientacji zawodowej.

Materiał nauczania w dziale "Podstawy techniki" obejmuje zagadnienia, które dotyczą materiałoznawstwa i technologii róż-

nych materiałów i wybranych produktów spożywczych, urządzeń technicznych oraz informacji technicznej. Dobór treści w tym dziale jest ujęty w sposób logiczny i jest zgodny z zasadami dydaktycznymi. W klasie pierwszej uczniowie poznają podstawowe własności materiałów przyrodniczych, tworzyw syntetycznych itp.

W młodszym wieku szkolnym następuje szybki rozwój pojęć technicznych. Zaczynają się w tym okresie ujawniać zdolności techniczne i zainteresowania techniczne. Rozwijają się one szczególnie poprzez bezpośrednie operowanie narzędziami, kształtowanie tworzywa, czy obsługę urządzeń technicznych. Rozwój tych zainteresowań i opanowanie szeregu umiejętności praktycznych podnosi ogólną sprawność funkcjonowania systemu nerwowego uczniów. Ma on również ogromny wpływ na prawidłowy rozwój intelektualny. Przez powiązanie praktycznych czynności uczniów z potrzebami społecznymi, kształtuje społeczny i moralny aspekt pracy uczniów.

Treści podane w dziale "Podstawy techniki" służą rozwijaniu tych umiejętności, które są kształtowane w toku wykonywania zadań technicznych i są związane z twórczą inicjatywą i samodzielnością uczniów. Dlatego też dla uczniów, którzy wykazują zainteresowania techniką, nauczyciel daje trudniejsze zadania, natomiast otacza szczególną opieką dzieci słabsze, mające trudności w wykonywaniu zajęć technicznych. Chodzi tu o to, aby zapobiec niepowodzeniom tych dzieci, u których sprawności manualne wolniej się rozwijają. Efektem pracy powinno być zdobycie przez uczniów trwałych umiejętności w zakresie wykonywanych czynności technicznych oraz umiejętności korzystania z osiągnięć technicznych w życiu codziennym.

Dobór treści działu "Wybrane zagadnienia z techniki i gospodarki" ma na celu ukazanie uczniom techniki w ich otoczeniu. Prowadzone przez nauczyciela rozmowy z uczniami na tematy techniczne, np. dotyczące wybranych zagadnień z historii techniki, podporządkowania świata techniki potrzebom człowieka, czy też zagadnień związanych ze współczesną techniką i gospodarką, rozszerzają wiedzę ogólną dzieci. Czytanie literatury technicznej dostępnej uczniom, wycieczki czy też oglądanie filmów ukazujących rozwój techniki w różnych dziedzinach życia, stwarzają możliwości rozszerzania zasobu pojęć technicznych, prawidłowych skojarzeń oraz wzbogacają słownictwo techniczne uczniów.

"Elementy preorientacji zawodowej" stanowią integralną część procesu wychowania przez pracę i kształcenia technicznego. Dają one ogólną orientację o zawodach rodziców, rodzeństwa, o zawodach technicznych w danym środowisku i regionie.

Udzielanie uczniom już od pierwszej klasy możliwie wyczerpujących informacji o rodzajach pracy ludzkiej w aspekcie orientacji zawodowej jak również uświadomienia im charakteru pracy ich rodziców daje możliwości wychowania uczniów w umiłowaniu i gotowości do pracy, w poszanowaniu ludzi wykonujących pracę w różnych zawodach. Na etapie nauczania początkowego zaczynają się u uczniów rozwijać zainteresowania różnymi grupami zawodowymi.

W nauczaniu przedmiotu praca-technika chodzi przede wszystkim o zaznajomienie uczniów z zawodami technicznymi lub pokrewnymi. Okazję do tego stwarzają takie hasła programu, jak: zawód, praca, narzędzia pracy. Pojęcia te trzeba wiązać z konkretnymi zawodami.

2. Sposoby realizacji programu

W realizacji programu praca-technika istotną rolę odgrywa harmonijne wiązanie metod praktycznych z metodami słownymi.

Dobór metod nauczania wiąże się ściśle z treścią programu, z tematami zadań technicznych. Metodą dominującą w nauczaniu początkowym jest działalność praktyczna uczniów. Nie oznacza to wcale, że określony temat zadania technicznego wykonywany jest tylko przy pomocy jednego układu metod, wprost przeciwnie, mogą być realizowane różne warianty metodyczne. Wybór metod powinien być taki, aby stymulował czynności praktyczne uczniów, jak również towarzyszące im czynności umysłowe.

Realizacja programu wymaga umiejętnego różnicowania form organizacyjnych pracy, tak nauczyciela, jak i uczniów, w zależności od treści tematyki zadań technicznych i od rodzaju przekazywanej wiedzy. Zasadniczymi formami organizacyjnymi są: praca indywidualna oraz praca w małych grupach.

Zadania techniczne są okazją do zdobywania poprzez praktyczne działanie, określonych programem umiejętności i wiadomości.

Tematyka zajęć technicznych jest podana w programie tylko orientacyjnie; w zależności od zaistniałej potrzeby nauczyciel dokonuje właściwego wyboru. Natężenie pracy ucznia należy regulować przez stopniowanie wymagań, zgodnie z jego możliwościami psychicznymi i

fizycznymi. Ważną rolę w rozwijaniu zainteresowań technicznych u uczniów, w zbliżaniu ich do zagadnień rozwijającej się techniki i w zaznajamianiu ich z pracą w różnych zawodach, spełniają wycieczki. O powodzeniu wycieczki decyduje staranne jej przygotowanie zarówno od strony wyboru celu, jak i od strony organizacji. Już od pierwszych lat nauczania każdy uczeń powinien wiedzieć, jakie ma wykonać zadanie, w czasie wycieczki.

Nauczyciel planuje i organizuje zajęcia tak, aby dla każdej lekcji mieć jasno wytknięty cel i dobrze pomyślany tok pracy. Miejscem realizacji programu nauczania przedmiotu praca-technika może być w przypadku, gdy szkoła ma takie możliwości, pracownia techniczna lub klasopracownia przeznaczona tylko dla uczniów klas I-III; powinna ona być należycie urządzona i wyposażona w odpowiednią liczbę stanowisk pracy, materiałów oraz środków dydaktycznych.

W klasie pierwszej zajęcia praktyczne mają charakter zabawowy. Celem ich jest ośmielenie i zachęcenie uczniów do pracy twórczej i wydajnej. Wykonując przedmioty użyteczne z różnych materiałów, jak również z produktów spożywczych, uczniowie zaznajamiają się z technologią obróbki tych materiałów, poznają sposoby ich kształtowania oraz opanowują szereg podstawowych umiejętności technologicznych.

Montaż z gotowych elementów polega w tej klasie na konstruowaniu przez uczniów prostych modeli. W tym celu należy zapewnić uczniom niezbędne zestawy elementów i narzędzi. Przy montażu należy przyzwyczajać dzieci do korzystania z instrukcji montażowej.

Obsługa urządzeń technicznych ma ogromne znaczenie w rozwoju umysłowym uczniów oraz kształtowaniu ich kultury technicznej.

Przeglądy i konserwacja przyborów szkolnych oraz narzędzi do obróbki materiałów pozwalają uczniom na bezpośredni udział w utrzymaniu ładu wśród narzędzi i wśród materiałów oraz porządku w ich otoczeniu.

Realizując materiał nauczania z działu "Podstawy techniki" nauczyciel łączy ze sobą zagadnienia dotyczące organizacji pracy, współdziałania uczniów i inne uwzględnione w dziale "Elementy kultury pracy". Zwraca również uwagę na zagadnienia preorientacji zawodowej uwzględnione w dziale "Elementy preorientacji zawodowej". Zalecane są tu rozmowy nauczyciela z uczniami o pracy ich rodziców, jak również o tych zawodach, które uczniom się najbardziej podobają.

Należy zwrócić uwagę na zawody techniczne, a szczególnie na zawody rolnicze i zawody związane z przetwarzaniem żywności.

W celu wprowadzenia uczniów w szersze zagańnienia techniki, nauczyciel korzysta z czasopism technicznych przeznaczonych dla uczniów, np. "ABC Techniki" oraz z filmów, przezroczy itp. Należy stwarzać możliwości wypowiedzania się uczniów na tematy techniczne wynikłe z ich obserwacji, np. z wycieczek, z obejranych filmów lub z odbytych spotkań. Zwraca się też uwagę na rozwijanie w klasie pierwszej zainteresowań technicznych, poprawnego słownictwa technicznego oraz na poznanie osiągnięć techniki w najbliższym otoczeniu.

W realizacji programu nauczania należy pamiętać o głównych założeniach i celach, a ponadto o potrzebie konsekwencji w działaniu, o ciągłości pracy, o logicznym stopniowaniu trudności i o wyrabianiu systematyczności w działaniu i dokładności w wykonywaniu prac przez uczniów. Ważne są także walory estetyczne wykonywanych przez uczniów przedmiotów. Na lekcjach należy łączyć elementy rzetelnej pracy z elementami dobrej zabawy, dbając o pogodny nastrój i miłą atmosferę. Wyniki pracy będą zależały nie tylko od rzetelnego realizowania programu, lecz także od zaangażowania się nauczyciela i od jego stałej troski o dobro ucznia.

Ocenę powinna poprzedzić sumienna analiza poziomu wykonania zadania technicznego, organizacji i przebiegu pracy. Należy eksponować cechy dodatnie i dociekać z uczniami w jaki sposób zostały osiągnięte, unikać zaś ocen negatywnych, ponieważ wywołują u uczniów zniechęcenie i brak wiary we własne możliwości. Prawidłowo przeprowadzona ocena staje się radosnym przeżyciem i bodźcem do dalszych wysiłków.

K U L T U R A F I Z Y C Z N A

CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA

Celem kształcenia i wychowania w zakresie kultury fizycznej jest:

Harmonijny rozwój przez:

- odpowiedni dobór bodźców działających na cechy somatyczne, układ sercowo-naczyniowy, oddechowy i nerwowy;
- stosowanie w procesie nauczania ruchu zasad higieny pracy i wypoczynku;
- wytworzenie nawyków umiejętnego korzystania z takich czynników, jak: woda, powietrze, światło, temperatura, teren, itp.;
- przystosowanie organizmu do życia w środowisku zurbanizowanym i przemysłowym;

kształtowanie psychomotoryki przez:

- dobór odpowiednich środków rozwijających cechy motoryki;
- nauczanie i doskonalenie różnych form aktywności ruchowej;
- eksponowanie indywidualnych możliwości, upodobań, zainteresowań i umiejętności ruchowych uczniów;

rozwój psychiki przez:

- eksponowanie indywidualnych cech osobowości;
- właściwą korelację między rozwojem fizycznym i umysłowym;
- wyposażenie uczniów w niezbędny zasób wiedzy o kulturze fizycznej;

kształtowanie charakteru i cech społecznych przez:

- rozwijanie cech moralnych w specyficznym sportowym działaniu, zarówno indywidualnym, jak i zespołowym;
- integrację socjalną;
- współpracę i współdziałanie z nauczycielami, rodzicami i środowiskiem;

kształtowanie estetyki ruchu przez:

- rytmikę i ekspresję artystyczną;
- elegancję postawy, piękno, harmonię i swobodę ruchu.

W wyniku realizacji programu kultury fizycznej klasy I
uczeń powinien:

Osiągać poziom wiedzy umożliwiający zrozumienie podstawowych
zagadnień dotyczących rozwoju człowieka, zachowania i ochrony
zdrowia, higieny osobistej, higieny środowiska, pracy i wypoczynku
/na poziomie klasy I/.

Zdobyć umiejętność samooceny podstawowych cech motorycznych.

Zdobyć umiejętność organizacji prostych form wypoczynku.

Zdobyć umiejętność praktycznego wykorzystania podstawowych
informacji z zakresu wiedzy ogólnej /na poziomie klasy I/ i kultury
fizycznej.

Zdobyć określony programem, zasób umiejętności ruchowych
indywidualnych oraz zespołowych - utylitarnych, rekreacyjnych i
sportowych.

TREŚCI KSZTAŁCENIA

KLASA I

/3 godziny tygodniowo/

K s z t a ł t o w a n i e c e c h m o t o r y c z n y c h
p r z e z :

a/ B i e g i , np.

- szybki bieg do wyznaczonego miejsca /5-10 m/,
- szybki bieg z wymijaniem lub obieganiem przedmiotów,
- zadania ruchowe według pojęć: gonić, dogonić, przegonić /współ-
ćwiczącego lub toczącą się piłkę/,
- bieg /30-40 m/,
- biegi z pokonywaniem niskich przeszkód na wesoło /"kulawy lis",
"bieg spętanych", "wyścigi w za dużych trampkach", itp./,
- sztafety pisane, rysowane,
- biegi w terenie otwartym z pokonywaniem naturalnych przeszkód,
- biegi w połączeniu z różnymi formami ruchu /rzut, skok, dzwini-
ganie/.

b/ S k o k i , np.:

- skoki z wyznaczonych miejsc lub z jednego przedmiotu na drugi,
- łączenie skoków, np. obunóż z miejsca, następnie na lewej i
prawej nodze,
- skoki przez przeszkody,

- naśladownictwo skoku wzwyż według technik sportowych /wysokość regulowana przez dzieci/,
- skoki na sprężystym podłożu /materac gąbczasty, mini-batut, zeskokocznia lekkoatletyczna/,
- skoki z małych wysokości /do 1 m/ na miękkie i bezpieczne podłoże, do wody albo na puszysty śnieg, itp.

R z u t y, np.:

- rzuty małymi przedmiotami lewą i prawą ręką, w miejscu i w ruchu,
- rzuty oburącz w przód znad głowy,
- rzuty do przedmiotów będących w ruchu,
- rzuty na odległość małymi piłkami,
- przenoszenie piłek lekarskich 2 kg.

D ź w i g a n i e, np.:

- przenoszenie w dwójkach kilku przyborów /do 5 kg/.

W s p i n a n i e s i ę, np.:

- wspinanie się na niskie przeszkody,
- wspinanie się na drzewa, drabinki, itp.

P e ł z a n i e, c z o ł g a n i e s i ę, c z w o r a k o w a n i e, np.:

- biegi na czworakach przodem lub tyłem,
- pełzanie z przyborem,
- czołganie się pod niskimi przeszkodami.

Ćwiczenia specjalne kształtujące określone cechy motoryczne w zależności od indywidualnych potrzeb rozwojowych uczniów.

K s z t ă ł t o w a n i e c e c h p s y c h o m o t o r y c z n y c h

Ruch w aspekcie rytm - obraz - muzyka:

- wskazywanie różnych części ciała w rytmie i przy muzyce,
- inicjowanie różnych ruchów w rytmie i przy muzyce,
- rytmiczny marsz z akcentem: raz rękami, raz nogami,
- dowolna ilustracja danego rytmu,
- odtwarzanie obrazów za pomocą ciała /posągi, jazda na łyżwach/,
- reprodukcja liter za pomocą ruchów ciała /ułożyć literę A w dwójkach, literę C pojedynczo, ilustracja/,

- ilustracja ruchem znanych piosenek,
- w pozycji leżąc przodem wystukiwanie rytmu uderzeniami dłoni przy barkach.

Ruch w aspekcie zmian sytuacyjnych:

- a/ czynności ruchowe rozwijające szybką reakcję na ruchy asymetryczne i przeciwstawne /zasady ruchu drogowego/:
 - zajmowanie pozycji stojąc, leżąc, siedząc na przemian z lewej i prawej strony współwiczającego lub grupy;
 - mijanie różnych przeszkód nieruchomych z lewej strony w chodzie, marszu, w biegu, podskokami obunóż i jednonóż;
 - zmiany kierunku biegu i zatrzymanie na sygnał;
 - wykonywanie ruchów przeciwstawnych do współwiczającego.
- b/ czynności ruchowe rozwijające szybkość działania wobec przedmiotów i osób będących w ruchu /zasady ruchu drogowego/, np.:
 - unikanie bezpośredniego kontaktu ze współwiczającym w chodzie i w biegu;
 - doganianie przyborubędącego w ruchu z wymijaniem w sposób prawidłowy /z lewej strony/ ustawionej przeszkody.
- o/ czynności ruchowe rozwijające szybką reakcję i orientację w sytuacjach utrudnionych przy pomocy zmysłu wzrokowego, słuchu, równowagi, np.:
 - podejście do współwiczającego z zawiązanymi oczyma,
 - rozpoznanie części ciała i przedmiotów z zawiązanymi oczyma.
- d/ utrwalanie ruchem pojęć związanych ze zwinnością i zręcznością, np.:
 - szybki bieg między przeszkodami,
 - czołganie się, pełzanie między przeszkodami,
 - pokonywanie przeszkód usytuowanych w różnych płaszczyznach nad podłożem,
 - układanie małych przedmiotów w różne figury i wzory,
 - przenoszenie przedmiotów o różnej wielkości i kształcie oraz układanie ich w wyznaczonym miejscu,
 - przekazywanie współwiczającemu przedmiotów w zmiennym tempie: powoli, szybko, w miejscu, w ruchu,
 - składanie i rozkładanie przyboru lub przyborów,
 - naśladowanie ruchów manipulacyjnych, np.: pisanie na maszynie, chwytanie małych przedmiotów, wkręcanie i wykręcanie

przedmiotów.

Wielozadaniowe formy ruchu w układzie:

- a/ uczeń - przybór np. przejście pod piłką w momencie, gdy jest odbita od podłoża,
- b/ uczeń - przybór - uczeń, np. krótkie podanie piłki laską gimnastyczną /kijem hokejowym/ w dwójkach: w dwójkach podanie kółka ringa oburącz i dowolny chwyt /jednorącz, oburącz, na rękę/.

U m i e j ę t n o ś c i

Pływanie /masowo/ - przygotowanie do zdobywania karty pływackiej.

Jazda na rowerze /masowo/ - przygotowanie do zdobywania karty rowerowej.

Saneczkarstwo i łyżwiarstwo^{x/}.

Narciarstwo biegowe lub zjazdowe^{x/}.

Regionalne formy zajęć ruchowych.

Mini gry sportowe^{xx/}.

x/ W zależności od warunków regionalnych i klimatycznych oraz bazy.

xx/ Według Aneksu do programu wychowania fizycznego dla klas I-IV. MOiW, Warszawa 1975.

W I A D O M O Ś C I

Rozwój fizyczny człowieka - podstawowe wiadomości w odniesieniu do aktywności ruchowej /wpływ ruchu na organizm, zasady samooceny i samokontroli rozwoju fizycznego i umiejętności/.

Zdrowie i higiena - czystość osobista i otoczenia, prawidłowy ubiór w czasie różnych zajęć ruchowych, zasady bezpieczeństwa w czasie zajęć oraz zasady ruchu drogowego.

Higiena pracy i wypoczynku - czystość osobista i otoczenia, prawidłowy ubiór w czasie różnych zajęć ruchowych, zasady bezpieczeństwa w czasie zajęć, oraz zasady ruchu drogowego, jak uniknąć przemęczenia, wypoczynek czynny i bierny, pożądane wzory aktywności ruchowej.

Pojęcia z zakresu sportu - sporty indywidualne i zespołowe /mini-gry sportowe/, sporty zimowe, pływanie, co to jest walka sportowa, sportowe współdziałanie w grupie.

Wpływ aktywności ruchowej na organizm ucznia.

P E D A G O G I Z A C J A

Przygotowanie do samooceny i samokontroli rozwoju fizycznego

Ocena wyników przez umożliwienie dzieciom dokonywania prostych pomiarów, np.:

- skok w dal /krokami, stopami/,
- skok dosiężny /wyznaczanie skal porównawczych na ścianie, zawieszenie różnych przedmiotów na określonej wysokości/,
- pomiar wysokości ciała przez porównywanie wzrokowe, porównanie w dwójkach,
- test ścienny postawy - jednoczesne przyleganie barków i pośladków do ściany.

S a m o o c e n a b i e ż ą c a, np.:

- z siadu bardzo wolno powstanie, śledząc ruchy w stawach nóg, ramion, tułowia oraz różnice między chodem utrudnionym i normalnym,
- stojąc na jednej nodze krążenie głową i ruchy ramion w różnych płaszczyznach /obserwowanie zachowania równowagi w utrudnionej sytuacji/,

- chodząc, regulowanie rytmu oddechu /trzy kroki głęboki wdech, klatka piersiowa uwypuklona, w czwartym kroku głęboki wydech, z wciągnięciem mięśni brzucha w indywidualnym rytmie/,
- leżenie tyłem, wyczuwanie ręką różnicy między oddychaniem, klatką piersiową a przeponą.

S a m o k o n t r o l a o k r e s o w a

Praktyczne zastosowanie wiadomości nabytych w czasie nauki innych przedmiotów

Czynności ruchowe utrwalające ogólnie pojęcie syntezy i analizy, np.:

- różne ustawienie w czwórkach, piątkach, dziesiątkach,
- układanie prostych figur geometrycznych z przyborów /laski, piłki, krążki/ lub z grup kilkuosobowych, np.: kwadrat w czwórkach, trójkąt w trójkach itp.
- układanie, odtwarzanie kąta prostego /leżenie tyłem, nogi uniesione prostopadle/.

Wypoczynek czynny i bierny.

W klasie I dzieci powinny zapoznać się z podstawowymi formami wypoczynku czynnego i biernego w różnych warunkach /klasa szkolna, sala, boisko/ i sytuacjach /nauka w klasie, w domu, zajęcia ruchowe/.

H I G I E N A

Nawyki higieniczne nabyte przez dzieci w wieku przedszkolnym należy rozwijać w czasie zajęć praktycznych, przez utrwalanie nawyków higieny osobistej i zespołowej:

- a/ czystość stroju /zwracać uwagę, aby dzieci nie chodziły na codzień w stroju do zajęć ruchowych, aby strój był odpowiednio przechowywany i utrzymywany w czystości/,
- b/ czystość ciała /konieczność mycia się po zajęciach ruchowych, mycie rąk przed spożywaniem posiłków, używaniem książek, itp./.

Wdrażanie zasad postępowania higienicznego w zależności od charakteru zajęć i warunków, np.:

- postępowanie przeciw przegrzaniu organizmu, ubiór dostosowany do temperatury otoczenia, ubiór na zajęciach ruchowych w terenie, zwłaszcza zimą;
- sposoby postępowania w kąpeli wodnej i słonecznej;
- praktyczne zapoznanie dzieci z podstawowymi formami udzielania pierwszej pomocy sobie i kolegom;
- dezynfekcja zadrapań i skaleczeń.

WARSZAWA 1978

WYDAWNICTWA SZKOLNE I PEDAGOGICZNE

Wydanie pierwsze. Nakład 60000 + 100 egz. Ark. druk. 6,5;

wyd. 4,69. Oddano do wykonania 16.III.1978 r.

Podpisano do druku 18.IV.1978 r. Druk ukończono w maju 1978 r.

Papier druk sat. kl. V, 65 g., 86 × 122 cm.

Zamówienie nr 4960/443 Cena zł 12,- MOiW - „M”.

WSiP Zakłady Graficzne w Bydgoszczy ul. Jagiellońska 1

Cena zł 12. —